

KOMPETENCJOWNIK

CZYLI JĘZYK W DZIAŁANIU

Katarzyna Żák-Caplot

Materiały, teksty i ćwiczenia
do nauki języka polskiego
jako obcego z elementami
historii i kultury Warszawy
oraz edukacji obywatelskiej

Wydawnictwo
FRSE

KOMPETENCJOWNIK, czyli język w działaniu
Materiały, teksty i ćwiczenia do nauki języka polskiego jako obcego
z elementami historii i kultury Warszawy oraz edukacji obywatelskiej

Opracowanie tekstów

i wybór ilustracji Katarzyna Żák-Caplot

Opracowanie ćwiczeń Grażyna Deneka, Katarzyna Żák-Caplot

Redaktor prowadzący Tomasz Mrożek

Współpraca redakcyjna Beata Maluchnik

Korekta Beata Kostrzewska, Maryla Błońska

Konsultacja językowa Olena Bulgakova, Bartosz Brzoza

Projekt graficzny Dima Słupczyński

Okładka i skład Grzegorz Dębowski

Współpraca Dorota Zajączkowska

Druk KOLUMB Chorzów

Wydawca

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji
Narodowa Agencja Programu Erasmus+
i Europejskiego Korpusu Solidarności
Al. Jerozolimskie 142A, 02-305 Warszawa
www.frse.org.pl | kontakt@frse.org.pl

© Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2023

ISBN 978-83-67587-20-4

Publikacja została wydana przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej w ramach programu Erasmus+. Publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko jej autorów i Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za umieszczoną w niej treść.

Publikacja bezpłatna

Cytowanie: Żák-Caplot, K. (2023). *Kompetencjownik, czyli język w działaniu*. Warszawa: Wydawnictwo FRSE.

Wszystkie publikacje Wydawnictwa FRSE: www.czytelnia.frse.org.pl

Czasopisma i portale Wydawnictwa FRSE:

[języki:obce]
w szkole

europa
DLA AKTYWNYCH

eurodesk
Polska

EUROPEJSKI
PORTAL MŁODZIEŻOWY

Spis treści

Szanowni Państwo

Wstęp

/// SPOTKANIE 1

Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji 6

/// SPOTKANIE 2

Kompetencje w zakresie wielojęzyczności 22

/// SPOTKANIE 3

**Kompetencje matematyczne
oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych,
technologii i inżynierii** 40

/// SPOTKANIE 4

Kompetencje cyfrowe 56

/// SPOTKANIE 5

**Kompetencje osobiste,
społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się** 72

/// SPOTKANIE 6

Kompetencje obywatelskie 90

/// SPOTKANIE 7

Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości 108

/// SPOTKANIE 8

Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej 126

Klucz do zadań 138

Zakończenie 141

Szanowni Państwo

Edukacja językowa w Muzeum Warszawy rozwija się konsekwentnie od 2017 roku. Stale poszerzamy pole działalności naszej instytucji, m.in. o inicjatywy edukacyjne skierowane do osób z doświadczeniem migranckim i uchodźczym. Wypracowujemy także rozwiązania metodyczne w zakresie nauczania języków obcych przy wykorzystaniu potencjału instytucji kultury. Jeszcze kilka lat temu nasze działania edukacyjne uznawane były za awangardowe. Dziś, w obliczu wojny w Ukrainie i poszukiwania spokoju oraz bezpieczeństwa w naszym kraju przez osoby z doświadczeniem uchodźczym, przedsięwzięcia realizowane przez Muzeum Warszawy stały się bardzo aktualne.

Z tym większą satysfakcją oddaję w Państwa ręce kolejną publikację wydaną we współpracy z Fundacją Rozwoju Systemu Edukacji. *Kompetencjownik, czyli język w działaniu* to pomoc w nauce języka polskiego jako obcego z elementami historii i kultury stolicy, a jednocześnie kompendium wiedzy na temat ośmiu kluczowych kompetencji oraz najważniejszych wartości europejskich.

Dlaczego zdecydowaliśmy się na tak oryginalny sposób opowiadania o Warszawie? Kompetencje kluczowe są podstawą realizacji osobistych, społecznych i kulturowych celów, które pomogą nowym mieszkańcom zaznajomić się z lokalnymi wspólnotami, wejść z nimi w dialog oraz nawiązać współpracę. Pragniemy wspierać osoby migranckie i uchodźcze w tym wyzwaniu, dając im do ręki narzędzie ułatwiające nie tylko nabywanie wiedzy, lecz także włączenie w życie społeczne poprzez działanie.

Wspólnie poznajmy nasze miasto!

dr Karolina Ziębińska-Lewandowska
Dyrektorka Muzeum Warszawy

Wstęp

Kompetencjownik to kolejna publikacja do nauki języka polskiego jako obcego, przygotowana we współpracy Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji i Muzeum Warszawy. Materiały w niej zebrane zostały opracowane i przetestowane w ramach projektów językowych prowadzonych w muzeum.

Publikacja przeznaczona jest przede wszystkim dla osób dorosłych uczących się języka polskiego jako obcego na poziomie biegłości ESOKJ B2. Materiały w niej zawarte mogą zainteresować także polskojęzycznych uczących się, chcących zgłębić zagadnienia związane z nabywaniem kompetencji niezbędnych w życiu zawodowym, społecznym i prywatnym, nauczycieli pracujących w szkołach ponadpodstawowych i w starszych klasach szkół podstawowych bądź osoby zajmujące się edukacją nieformalną.

Publikacja łączy elementy edukacji językowej, kulturalnej i obywatelskiej, a jej celem jest zaprezentowanie ośmiu kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, sformułowanych przez Radę Unii Europejskiej. Są to:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie przedsiębiorczości;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej¹.

Książka zawiera propozycje ośmiu spotkań. Każde z nich poświęcone zostało jednej kompetencji kluczowej oraz jej kulturowo-historycznej interpretacji. Swoją strukturą *Kompetencjownik* nawiązuje do publikacji *Warszawa dla początkujących* – poszczególne rozdziały składają się z dwóch części: teoretycznej, omawiającej wybraną kompetencję, oraz warsawianistycznej, interpretującej ją na przykładach z historii i kultury stolicy. W ramach poszczególnych spotkań zaprezentowano ważne, choć nie w pełni odkryte, postaci warszawskiej sfery kulturalnej, naukowej i przedsiębiorczej, których idee oraz działalność nawiązują do opisywanych umiejętności. Wśród nich znaleźli się: pisarka **Pola Gojawiczyńska**; twórca języka esperanto **Ludwik Zamenhof**; fizyk, pacyfista i noblista **Józef Rotblat**; kolekcjoner i bibliofil **Ludwik Gocel**; pedagoga **Stefania Wilczyńska**; muzyk i żołnierz **August Agbola O’Brown** (ps. „Ali”); farmaceuta i przedsiębiorca **Julian Różycki** oraz słynna stołeczna drag queen **Kim Lee**, czyli Andy Nguyen.

Ponieważ odbiorcami publikacji są osoby chcące porozumiewać się po polsku na poziomie wyższym średnio zaawansowanym, część praktyczna (na którą składają się różne typy zadań językowych) obejmuje wybrane tematy, zagadnienia gramatyczne oraz formy wypowiedzi pisemnej charakterystyczne dla poziomu biegłości ESOKJ B2. *Kompetencjownik* zawiera słowniczki i klucz z rozwiązaniami, a także przewodnik metodyczny dla nauczycieli i edukatorów muzealnych z propozycjami wykorzystania ćwiczeń podczas zajęć.

Od edukacji językowej nie mniej ważne jest wspieranie aktywnego uczestnictwa w polskojęzycznej kulturze. Mając to na uwadze, nie tylko przedstawiono eksponaty Muzeum Warszawy pochodzące z e-kolekcji, ale omówiono też kwestie związane z ich funkcjonowaniem w instytucji kultury (gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie, digitalizowanie). W poszczególnych rozdziałach *Kompetencjownika* znaleźć można informacje na temat wystawy głównej Muzeum Warszawy „Rzeczy warszawskie”, oddziałów (Muzeum Warszawskiej Pragi, Muzeum Woli, Muzeum Farmacji), pracowni naukowych (Korczakianum), projektów edukacyjnych („Warszawa dla początkujących”) oraz wybranych wystaw czasowych zrealizowanych w latach 2021–2023. Wśród nich warto wymienić: „Niewidoczne. Historie warszawskich służących”, „Błysk, mat, kolor. Fotografia i Warszawa lat 90.”, „Kim Lee. Królowa Warszawy”, „Zgruzowstanie Warszawy 1945–1949”, „Kolej na Pragę”.

Zapraszamy do wspólnego podnoszenia kompetencji europejskich i warsawianistycznych.

Spotkajmy się w Muzeum Warszawy!

¹ Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, tinyurl.com/46pmp3z [dostęp: 27.11.2023].

Nie ma lepszego narzędzia propagandy dla kraju, jak jego literatura.
Pola Gojawiczyńska

SPOTKANIE I

Kompetencje w zakresie
rozumienia i tworzenia informacji

Szminka do ust w metalowym etui
[lata 20. XX w.]

Fot. Muzeum Warszawy

kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/2011

Zastanów się

1. Czy literatura może oddziaływać na politykę? Czy może inicjować zmiany społeczne?
2. Czy kobieta i mężczyzna „mówią tym samym językiem”? Czy płeć ma wpływ na język i rozumienie znaczeń? Czy język ma wpływ na płeć?
3. Czym jest „historia”, a czym „herstoria”?
4. Czy spotkałeś(-łaś) się z formami: prezydentka, chirurgka, ministra? Czy wiesz, co oznacza termin „język włączający”?

Ćwiczenie 1

Rozgrzewka przed tekstem.

Połącz wyrazy z ich synonimami. Pracuj według wzoru:

0. pogląd f

1. widzimię

2. silna wola

3. upór

4. przezorność

5. wyrachowanie

6. taktyka

7. intryga

a) strategia, wizja

b) niezłomność, determinacja

c) podstęp, spisek

d) rozwaga, zdolność przewidywania

e) zaślepienie, nieustępliwość

f) zdanie, deklaracja

g) interesowność, fałszywość

h) kaprys, zachcianka

Szminka, wojny i literatura

Mężczyzna miał poglądy – kobieta nadal tylko widzimię, odpowiednikiem jego silnej woli był jej bab-ski upór, a jego przezorności – jej wyrachowanie, a w sytuacjach, w których mężczyznę zwano taktykiem, kobieta pozostawała intrygantką.

Wisława Szymborska

W okresie międzywojennym pudełko na szminkę było symbolem emancypacji. We wcześniejszych epokach kobiecie nie wypadało mocno się malować, ponieważ było to odbierane jako określona informacja: „Nie można mnie traktować poważnie”. Wyrazisty makijaż robiły sobie tylko aktorki oraz prostytutki. W latach 20. i 30. XX wieku czerwona szminka zaczęła wyróżniać nowoczesną kobietę, podkreślać jej niezależność. W Finlandii kobiety mogły oddawać głos w wyborach od 1906 roku, we Francji od 1944 roku, we Włoszech i w byłej Jugosławii od roku 1945, a w Monako dopiero od 1962 roku. Polki nabyły prawa obywatelskie 7 listopada 1918 roku, a Konstytucja z 17 marca 1921 roku usankcjonowała równość płci. Czy w związku z tym sytuacja kobiet radykalnie się poprawiła? Raczej nie – duża część społeczeństwa nadal uważała,

że ich los powinien być zależny od woli mężczyzn. Zmiany dokonują się jednak często w obliczu kryzysów i katastrof. Na przededefiniowanie pozycji kobiet w ówczesnym społeczeństwie ogromny wpływ miały dwie wojny światowe – w inny sposób postrzegano ich rolę w czasie wielkiej wojny, a inaczej w latach 1939–1945 i późniejszych.

Oprócz wydarzeń historycznych na proces zmian wpływają: kultura i kreowany przez nią wizerunek jednostki, a także twórcy przekazujący społeczeństwu konkretne komunikaty i jasno opowiadający się za swoimi ideami. W dawnej literaturze tworzonej przez mężczyzn, a nawet w tej z początku XX wieku, kobieta miała wiele twarzy i zmienną naturę, była „na wieki i grzeszna, i święta / Zdradliwa i wierna, i dobra i zła / I rozkosz i rozpacz, i uśmiech i łza”¹. Pisarki działające w okresie międzywojennym chciały zmienić ten obraz.

Portret Poli Gojawiczyńskiej
[ok. 1935 r.]
Fot. B. J. Dorys
tinyurl.com/yd4wex6c

Pola Gojawiczyńska (1896–1963) debiutowała w latach 30. XX wieku. Pochodziła z ubogiej warstwy społecznej, z której awans – zwłaszcza kobiet – był znacznie ograniczony. Gojawiczyńska miała jednak szczęście, że znalazła literackie protektorki w osobach Zofii Nałkowskiej i Gabrieli Zapolskiej. Dzięki publikacjom w „Głosie Polskim” dostrzeżono jej talent. Czytelnicy usłyszeli o niej szerzej w 1935 roku, gdy zaczęła się ukazywać w odcinkach powieść *Dziewczęta z Nowolipek* – pierwsza część dylogii warszawskiej, wyróżniona Nagrodą Literacką m.st. Warszawy (przyznawaną zresztą do dziś). Druga część – *Rajska jabłoń* – opisywała dalsze losy bohaterek pochodzących z biednej części miasta.

W czasie II wojny światowej pisarka działała w konspiracji, za co trafiła do więzienia na Pawiaku. Po uwolnieniu ukryła się w Stawisku, podwarszawskiej posiadłości Anny i Jarosława Iwaszkiewiczów. Po wojnie kontynuowała działalność pisarską – w 1945 roku opublikowała wspomnienia z pobytu w więzieniu (*Krata*), a w 1946 roku wydała powieść *Stolica*.

¹ Julian Tuwim, *Ewa*, 1934.

Dla Gojawiczyńskiej pióro było bronią. Od samego początku na swojej literackiej drodze walczyła o polepszenie pozycji kobiet w polskim społeczeństwie – opisywała ich niełatwą sytuację, zwracała uwagę na język, jakim się o nich mówi. Ówczesni krytycy zarzucali jej naiwność i zbytne uproszczenia. Twierdzili, że demonizuje męskie postacie, a jej bohaterki żyjące w czasie I wojny światowej są niedojrzałe i łatwowierne. Warto zwrócić uwagę na to, że recenzentami byli zazwyczaj mężczyźni...

Jednak czytelniczki były lekturą zachwycone. Z wypiekami na twarzy czekały na kolejny odcinek powieści publikowanej w prasie. W bohaterkach *Dziewcząt z Nowolipek* – Bronce, Amelce, Kwirynie i France – odnajdywały siebie, swoje dzieciństwo, swoją młodość, własne dramaty. Literatura wmawiała im, że istnieje idealna miłość, za rogiem czeka księżę na białym koniu, a rodzina przekonywała, że ich dobra przyszłość zależy wyłącznie od małżeństwa. Tak wychowane zderzały się z twardą rzeczywistością. Dla osamotnionych matek, żon i narzeczonych wojna oznaczała upadek, przyczyniała się do rozpadu rodzin. Rozczarowania życiowe mogły prowadzić do tragedii – nieszczęśliwe kobiety popełniały samobójstwa, wchodziły na drogę przestępstwa, dokonywały aborcji, a swoje relacje budowały często wyłącznie na pociągu fizycznym. Miłość była fatalna, przynosiła tylko ból i straty.

Dziewczyna usuwająca gruz
[1948 r.]
Aut. J. R. Giedroyc-Wawrzynowicz
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/11513

Zupełnie inaczej kobiety przedstawiła Gojawiczyńska w opublikowanej tuż po wojnie powieści *Stolica*. Główne bohaterki – Lucyna, Małgorzata i Ewa – to nie kruche i naiwne istoty, nieradzące sobie z rzeczywistością. Dla nich II wojna światowa była prawdziwą szkołą życia. Wyszły z niej samodzielne, zahartowane, twardsze. Dziewczęta z *Nowolipek* opierały się na mężczyznach (a gdy ich zabrakło, wpadały w kłopoty), kobiety ze *Stolicy* musiały radzić sobie bez partnerów, przejmąc ich obowiązki rodzinne i zawodowe. Z nadzieją patrzyły w przyszłość i miały swój cel, cechowała je nie egzaltacja, lecz mądrość życiowa. Trudno dziś rozstrzygnąć, czy taki obraz kobiet nie wynikał z czasów, w jakich przyszło żyć pisarce po 1945 roku. Nie zmienia to faktu, że II wojna światowa miała wielki wpływ na losy kobiet nie tylko w Polsce, a Gojawiczyńska była jedną z pierwszych autorek, które konsekwentnie opowiadały stołeczne historie.

/// Ćwiczenie 2

Podkreśl właściwą odpowiedź. Pracuj według wzoru:

0. W latach 20. i 30. XX wieku czerwona szminka była wyrazem
a) niezaradności b) dobrego smaku **c) niezależności**
1. Żeby zaszła zmiana, nastąpić trudna sytuacja.
a) powinna b) często musi c) nie może
2. Rodzina Poli Gojawiczyńskiej
a) była biedna b) mieszkała na nizinie c) miała znane protektorki
3. W czasie wojny pisarka
a) walczyła piórem b) była więziona c) napisała ostatnią powieść
4. Kobiety z okresu międzywojennego
a) demonizowały mężczyzn b) szukały oparcia w mężczyznach
c) nie interesowały się mężczyznami
5. Bohaterki powojennej powieści Gojawiczyńskiej
a) lepiej radziły sobie w życiu b) czekały na swojego rycerza c) były egzaltowane

/// Ćwiczenie 3

Podkreśl wyraz, który nie pasuje do pozostałych. Pracuj według wzoru:

0. emancypować równouprawnić **ewoluować** usamodzielnic
1. wyróżniać akcentować kłaść nacisk realizować
2. usankcjonować prowadzić nadać prawo zatwierdzić
3. podważać postrzegać pojmować rozumieć
4. zarzucać krytykować popędzać potępiać
5. dekretować demonizować przesadzać wyolbrzymiać
6. wpajać wyrażać uczyć wdrażać
7. popełniać dopuszczać się czynić coś złego złościć się

// Ćwiczenie 4

Rozgrzewka przed tekstem.

Uzupełnij tabelę według wzoru:

		on	ona
0.	kulturoznawstwo	kulturoznawca	kulturoznawczyni
1.	literaturoznawstwo		
2.	inżynieria	inżynier	
3.	socjologia		socjolożka
4.	profesjonalizm		profesjonalistka
5.	architektura		
6.	bibliotekarstwo		
7.	mistrzostwo	mistrz	

Gdy historia jest kobietą, słowa mają ogromną moc

Herstoria to historia opowiadana z perspektywy kobiet. Od lat 70. XX wieku badaczki i twórczynie tej idei postulowały szersze spojrzenie np. na politykę lub wojny, wykraczające poza męskie doświadczenia. Do herstorii zaliczyły m.in. kobiece biografie, macierzyństwo, seksualność czy życie codzienne. Historyczki, socjolożki, kulturoznawczynie i literaturoznawczynie zaczęły interesować się postaciami z drugiego planu, np. służącymi lub robotnicami. Różne wydarzenia rozpatrywano przez pryzmat obecności kobiet w dziejach. Jednak by mogły powstać prawdziwe herstorie, potrzebne jest również nowe podejście do sposobu przekazywania informacji i do języka w ogóle.

Opaska z napisem „Kobieca Służba Dworcowa”
[1914–1918 r.]
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/19885

W języku polskim nie jest to proste, ponieważ męskie formy tradycyjnie służyły do opisywania wielu zawodów, zwłaszcza poważanych społecznie. Do niedawna kobieta mogła być tytułowana prezydentem, premierem, ministrem, dyrektorem lub inżynierem. Męskoosobowe formy dodawały prestiżu i były świadectwem profesjonalizmu – paradoksalnie stały się elementem równouprawnienia! Jest to o tyle nietypowe, ponieważ w innych językach słowiańskich formy żeńskie są czymś naturalnym.

Uczestniczki Kursu Policji Kobiecej i Ignacy Koral,
naczelnik Policji Państwowej
[lata 20. XX w.]
Fot. autor nieznany
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/1778

Zmiana ustroju po 1945 roku do pewnego stopnia odcisnęła swoje piętno na polszczyźnie. Kobiety jako pierwsze przybyły do zniszczonej Warszawy i na szerszą skalę wkroczyły do „męskich” zawodów, co widać było w nowych nazwach profesji (takich jak „traktorzystka” czy „brygadzistka”). Rozwój feminytywów jednak szybko się zatrzymał, z czasem kobiety zaczęły ponownie odgrywać „klasyczną” rolę w społeczeństwie i wracać do „tradycyjnie żeńskich” zawodów. Nie było więc potrzeby tworzenia nowych słów, a określanie kobiet męskim odpowiednikiem oznaczało, że są one w stanie dorównać mężczyznom.

Defilada na Stadionie Dziesięciolecia
[lata 60. XX w.]
Fot. E. Hartwig
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/5943

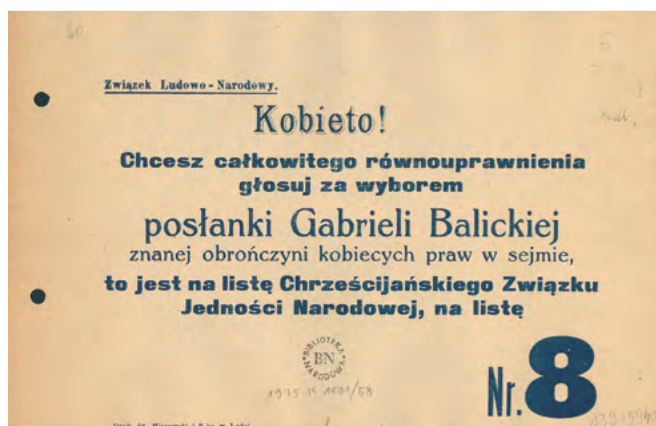
Kolejne zmiany nastąpiły po 1989 roku. W tym czasie kobiety często były lepiej wykształcone niż mężczyźni, a rynek pracy dostosowywał się do warunków panujących w Europie Zachodniej. Przed transformacją, czyli odejściem od ustroju socjalistycznego, dziewczęta wysyłano na uniwersytety, a chłopców do pracy. Kompetentne kobiety zaczęły zajmować kierownicze stanowiska, co przyczyniło się do rozwoju żeńskich odpowiedników nazw męskich. Powróciły zapomniane formy, takie jak „literatka”, „adwokatka”, „doktorka”, które funkcjonowały jeszcze w XIX wieku i na początku XX. Natomiast niektóre słowa należało po prostu wymyślić zgodnie z dotychczasowymi regułami. Nadal jednak feminytywy wywoływały żywą dyskusję.

Kiedy w 2012 roku polityczka Joanna Mucha nazwała się ministrami, rozpoczęła się burza medialna. Doprowadziła ona do tego, że Rada Języka Polskiego podjęła decyzję o dopuszczalności żeńskich form, takich jak: „ministra”, „marszałkini” oraz „premiera”², ale w sytuacjach oficjalnych nie korzystano z nich często.

Wszystkie trwałe zmiany inicjowane są oddolnie. „Inżynierka”, „architektka” czy „profesorka” widnieją zarówno na historycznych pieczętkach, jak i na stronach internetowych współczesnych firm, instytucji i organizacji.

Ulotka: Kobieto! [Inc.:] Chcesz całkowitego równouprawnienia głosuj za wyborem posłanki Gabrieli Balickiej [...] [1922 r.]
Ze zbiorów BN: tinyurl.com/3nxbnkxx

W Muzeum Warszawy również pracują dyrektorki, kustoszki i bibliotekarki. W 2019 roku Rada Języka Polskiego po raz kolejny zajęła stanowisko w sprawie żeńskich nazw zawodów i tytułów³ – zgodnie z nim każda osoba ma prawo decydować o używanej przez siebie formie. Aby jednak mogła to zrobić, żeńskie wersje muszą regularnie powstawać i być w stałym użyciu. W tym celu trzeba zwiększyć nacisk na stosowanie „języka inkluzywnego”, czyli równościowego bądź włączającego. Dotyczy on wszystkich osób, przede wszystkim tych, które mogą poczuć się wykluczone ze społeczeństwa m.in. ze względu na płeć, status materialny, pochodzenie lub orientację seksualną. Język trzeba uwolnić od stereotypów i uprzedzeń. Kiedy mówimy o kobietach, powinniśmy używać nazw żeńskich (np. „sprzedawczynie”), kiedy o kobietach i mężczyznach – obydwu form („sprzedawcy” i „sprzedawczynie”) lub wyrażenia „osoby sprzedające”. Jeśli w praktyce nie jest to możliwe, warto stosować formy bezosobowe (np. „należy założyć maseczkę”). Język włączający nie dotyczy jedynie płci – odnosi się też do osób o mniejszych szansach, m.in. z niepełnosprawnościami ruchowymi bądź intelektualnymi, znajdujących się w kryzysie bezdomności lub tych z doświadczeniem migranckim albo uchodźczym.

Czy język inkluzywny to moda, która przeminie? Oby nie, ponieważ jego zastosowanie zwraca naszą uwagę na to, że słowa mogą zarówno wspierać, jak i ranić innych, dlatego należy je stosować z rozwagą. Wszyscy mają prawo rozumieć język i używać go zgodnie z wyznawanymi przez siebie wartościami. Dlatego trzeba bardzo uważać, co się mówi i jakie informacje tworzy, by słowa były orężem tylko w dobrej sprawie.

² tinyurl.com/5n6mf3hh [dostęp: 27.11.2023].

³ tinyurl.com/yv4sd48j [dostęp: 27.11.2023].

// Ćwiczenie 5

Uzupełnij zdania wyrazami z tekstu. Pracuj według wzoru:

- 0.** Historia opowiedziana z perspektywy kobiet to **herstoria**.
1. Żeby móc zmieniać społeczeństwo, trzeba zmieniać również,
którym się posługuje.
 2. Feminatywy to
 3. Niektóre feminatywy istniały jeszcze w XIX wieku, inne trzeba było
 4. Język inkluzywny nazywamy inaczej
 5. Język inkluzywny stosujemy też w odniesieniu do osób o szansach,
które dotknęła nierówność społeczna.

// Ćwiczenie 6

Wyjaśnij, co oznaczają poniższe wyrażenia i zwroty (można udzielić więcej niż jednej odpowiedzi!).
Pracuj według wzoru:

- 0.** z perspektywy kobiet – **z punktu widzenia** kobiet
1. badaczki postulowały szersze spojrzenie – badaczki
.....
 2. męskoosobowe formy nadawały prestiż – męskoosobowe formy
.....
 3. feminatywy wywoływały żywą dyskusję – feminatywy
.....
 4. Rada Języka Polskiego zajęła stanowisko – Rada Języka Polskiego
.....
 5. formy żeńskie muszą być w stałym użyciu – form żeńskich
.....
 6. czasami nie jest to możliwe w praktyce – czasami
.....
 7. język inkluzywny to nie kolejna moda – język inkluzywny
.....

/// Ćwiczenie 7

Typy warszawskie – kucharka
[koniec XIX w.]
Fot. W. Twardzicki
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/14288

Uzupełnij poniższy tekst wyrazami z ramki w odpowiedniej formie. Pracuj według wzoru:

pro wizja	uwaga	pensja	cegiełka	margin es	ofiara	zaplecze	pomoc
-----------	-------	--------	-----------------	-----------	--------	----------	-------

„Niewidoczne. Historie warszawskich służących” to znaczący tytuł wystawy zrealizowanej w 2021 roku w Muzeum Warszawy. Dokłada ona **(0) cegiełkę** do stołecznych herstorii. Na stronie poświęconej ekspozycji można przeczytać, że „40 tysięcy młodych kobiet każdego roku sprzątało, gotowało i prało w setkach mieszkań. Znajdowały się na **(1)** codzienności, a do niedawna pozostawały też na **(2)** zainteresowań historyków, którzy – jeśli je zauważali – opisywali co najwyżej jako zbiorowość ujętą w statystykach uzupełniających główne dane”⁴.

Nie było łatwo zostać służącą. Dziewczęta, które umiały czytać i pisać, szukały ogłoszeń w lokalnej prasie, natomiast osoby niepiśmienne korzystały z **(3)** pośredniczek, które za swoje usługi pobierały **(4)**

⁴ „Niewidoczne. Historie warszawskich służących”, tinyurl.com/2e46fycm [dostęp: 26.06.2023].

Każda służąca miała tzw. książeczkę domową, w której oceniano jej pracę. Najmniejsza nawet negatywna **(5)** mogła spowodować, że nie miała już możliwości pracy w zawodzie. Nie istniał natomiast system kontroli domów, w których je zatrudniano.

Służące pracowały przez kilkanaście godzin dziennie, często nie miały własnego kąta. Ich **(6)** była rażąco niska w stosunku do innych zawodów. Sytuacja życiowa służących zależała przede wszystkim od pań domu, które do początku XX wieku nie były czynne zawodowo. Zajmowały się głównie „zarządzaniem” służącymi, które często padały **(7)** ich złego humoru⁵.

⁵ Na podstawie tekstu Z. Rojek, *Wokół wystawy „Niewidoczne. Historie warszawskich służących”*, tinyurl.com/mtrh3exr [dostęp: 28.06.2023].

// Ćwiczenie 8

Połącz nazwy obiektów z kolekcji Muzeum Warszawy z ich fotografiami⁶. Pracuj według wzoru:

0.		☒	a) pojemniki do przechowywania przypraw
1.		☐	b) srebrna chochła do nalewania sosu lub zupy
2.		☐	c) lokówka do układania włosów
3.		☐	d) taca do ręcznego prania
4.		☐	e) wyżymaczka do ubrań
5.		☐	f) froterka do polerowania podłogi

⁶ Zdjęcia pochodzą z wystawy „Niewidoczne. Historie warszawskich służących” (Fot. Muzeum Warszawy).

/// Ćwiczenie 9

Portret młodej dziewczyny w stroju ludowym z dwojgiem dzieci
[lata 20. XX w.]
Fot. autor nieznany
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/1791

Przeczytaj fragment pamiętnika przedstawiającego codzienne życie i pracę służącej. Zmień tekst w taki sposób, żeby opisywał to, co służąca robiła dzień wcześniej (pamiętaj o aspekcie dokonanym czasownika). Pracuj według wzoru:

Kartka z pamiętnika warszawskiej służącej

Zawsze **(0) wstawałam** bardzo wcześnie rano. Najpierw **(1) rozpałam** w piecu i **(2) czyściłam** buty wszystkich domowników. Potem **(3) brałam** listę zakupów i **(4) szłam** na rynek, żeby wszystko kupić. Przed południem **(5) pomagałam** w kuchni i **(6) sprzątałam** całe mieszkanie. **(7) Wycierałam** kurze miotełką, **(8) polerowałam** krysztaly, **(9) składałam** ubrania. W południe **(10) nakrywałam** do stołu. Po południu **(11) zajmowałam się** dziećmi albo **(12) prasowałam** koszule. Wieczorem **(13) zmywałam** po kolacji i **(14) porządkowałam** kuchnię.

Wczoraj wstałam bardzo wcześnie rano.
.....
.....
.....
.....

Słowniczek

wyraz	synonim polski	po angielsku	po ukraińsku
babski	kobięcy, żeński	feminine	жіночий, жіночний
dylogia	dyptyk	dilogy	дилогія, подвійний
egzaltacja	przesada, patos	exaltation	екзальтація, пафос
gwałtownie	raptownie, natychmiast, szybko	violently	знагла, зненацька, раптово
kruchy	delikatny, łamliwy	fragile	крихкий, делікатний
łatwowierny	naiwny	gullible	легковірний, наївний
odcisnąć	zostawić ślad	imprint	відбиття, залишити слід, відбиток
radykałnie	definitywnie, całkowicie	radically	радикально, кардинально
szminka	pomadka, kredka do ust	lipstick	губна помада, губничка
uproszczenie	spłycenie	simplification	спрощення, скорочення
usankcjonować	zatwierdzić, zalegalizować	sanction	санкція, затвердити, легалізувати
utrzymanka	kochanka, faworyta	mistress	утриманка, коханка, любка
w obliczu	wobec, w świetle	in the face of	перед лицем, з огляду
wykluczyć	wyłączyć, zdyskwalifikować, wyeliminować	exclude	виключити, відключити, дискваліфікувати
zaplecze	tył, drugi plan	background	тло, фон, другий план

Zastanów się

1. Jaka jest różnica między „wielojęzycznością”, „różnojęzycznością” i „transjęzycznością”?
2. Iloma językami mówi się w twoim kraju? Którymi z nich potrafisz się porozumiewać?
3. Których języków chcesz się nauczyć? Dlaczego?
4. Co to są języki urzędowe? Czy wiesz, jakie obowiązują w Polsce?

/// Ćwiczenie 1

Rozgrzewka przed tekstem.

Połącz związki frazeologiczne z ich definicjami. Pracuj według wzoru:

0. wieża Babel

1. stworzyć ognisko domowe	a) ktoś koniecznie chce coś powiedzieć
2. kość niezgody	b) zrozumieć
3. ogarnąć umysłem	c) powód sporu
4. dojść do porozumienia	d) założyć rodzinę
5. zgłębiać arkana	e) poznawać, uczyć się
6. coś ciśnie się komuś na usta	f) zgodnie z własnym gustem
7. na własną modłę	g) zgodzić się, ustalić coś
8. w tym szkopał	h) tu jest problem
- i) chaos, różnorodność, pomieszanie języków**

Wiele języków, jedna idea

Chociaż w Unii Europejskiej oficjalnie obowiązują 24 języki urzędowe, to mieszkańcy kontynentu posługują się aż 225 (ok. 3% wszystkich na całym świecie). Istna wieża Babel! Jak to wszystko ogarnąć umysłem? Jak uniknąć nieporozumień i wpadek? Zanim odpowiemy na te pytania, cofnijmy się w czasie...

Języki europejskie można porównać do wielkiej rodziny, której nestorzy, czyli najstarsi członkowie, dawno temu nosili nazwisko „Indoeuropejski”. Pradziad Indoeuropejski i prababka Indoeuropejska mieli cztery córki, które pojechały w świat i stworzyły własne ogniska domowe. Pierwsza udała się na zachód i wyszła za mąż za pana Celtyckiego. Druga wyruszyła na południe i poślubiła pana Romańskiego. Trzecia skierowała się na północ i została żoną pana Germańskiego, a czwarta zawędrowała na wschód, gdzie poznała pana Słowiańskiego. Tak według legendy powstały cztery lingwistyczne dynastie w Europie.

Wieża Babel
[1860 r.]
Aut. B. Z. Stęczyński
Ze zbiorów BN: tinyurl.com/dtbf6utr

Czasopismo „Babel” nr 1/1931,
wydawane w polskiej, niemieckiej
i angielskiej wersji językowej
Ze zbiorów BN: tinyurl.com/4ac94zt5

Czy to prawda? Nie wiadomo. Nie udało się ani udowodnić tego, że język indoeuropejski funkcjonował, ani obalić teorii dotyczącej jego istnienia. Wspólne pochodzenie języków do dziś jest kością niezgody wśród naukowców. Faktem pozostaje jednak, że w dzisiejszej Europie mówimy językami z czterech wymienionych grup¹. Z jednej strony świadomość ta jest spoiwem, ponieważ wskazuje, że wszyscy mieszkańcy kontynentu są ze sobą językowo spokrewnieni. Z drugiej – nie da się jednak założyć, że w XXI wieku gotowa recepta na globalne porozumienie bez barier istnieje.

Co znaczy, że znamy jakiś język? Czy trzeba go rozumieć? Trzeba komunikować się płynnie, czy wystarczy dobrać do porozumienia z rozmówcą? Może należy nauczyć się jego wymowy? Kolejne pytania cisną się na usta... Uczymy się języka? Poznajemy język? Staramy się go opanować, a może po prostu oswajamy inną mowę? Który z tych czasowników jest odpowiedni, gdy rozmawiamy o zgłębianiu arkanów języka?

Języka nie da się ani nadzorować, ani zorganizować na własną modłę. Jest to naturalny twór, który rozwija się razem ze społeczeństwem, które się nim posługuje. Stanowi nierozdzielny element kultury. W tym cały szkopuł! Niemożliwe jest otwarcie się na język bez poznania kultury, z której się wywodzi. Dlatego na europejską kompetencję związaną z porozumiewaniem się w językach obcych składają się dwa komponenty: wielojęzyczność (czyli znajomość oraz współistnienie wielu języków na danym terytorium)² i międzykulturowość³. Ponieważ umiejętność posługiwania się językami obcymi umożliwi rozwój osobisty i zawodowy, ułatwi podróżowanie i zgłębianie innych kultur, a także sprzyja wzajemnemu porozumieniu, Komisja Europejska dąży do tego, by wszyscy obywatele starego kontynentu pod koniec nauki w szkole znali co najmniej dwa języki.

¹ Oprócz przedstawicieli języków romańskich, słowiańskich i germańskich w Europie spotkać można użytkowników języków bałtyckich, uralskich i altaicznych.

² H. Komorowska, *Wielojęzyczność w edukacji i poza nią*, „Języki Obce w Szkole” 2018, nr 2.

³ M. Guziuk-Tkacz, A. Siegień-Matyjewicz, *Leksykon pedagogiki międzykulturowej i etnopedagogiki*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2015.

Karta tytułowa zbioru melodii na fortepian
Nowa podróż po Europie Augusta Conrada
[druga poł. XIX w.]
Aut. M. Chodzicki
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/16836

Oto rozwiązanie na miarę XXI wieku. Jak z wielojęzycznością radzono sobie wcześniej? Syndrom „wieży Babel” chciały przełamać osobistości pokroju Jana Amosa Komeńskiego i Isaaka Newtona. Według nich receptą na połączenie wszystkich ludzi miało być stworzenie jednego uniwersalnego języka, jednak ich propozycje w tym zakresie, oparte na filozofii i matematyce, były zbyt skomplikowane. Od ich czasów powstało ponad 100 prototypów języków różnego autorstwa, ale dopiero pod koniec XIX wieku na warszawskim Muranowie zrodził się ten jeden, który swoją budową oraz koncepcją nie odbiega od innych języków naturalnych i od ponad stu lat jest popularyzowany na całym świecie. Mowa o „języku nadziei”, czyli esperanto, którego ojcem był polski okulista żydowskiego pochodzenia **Ludwik Zamenhof** (1859–1917).

Ulica Zamenhofa, widok w kierunku ulicy Stawki
[1947 r.]
Fot. A. Funkiewicz
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/19012

Po *Dziewczętach z Nowolipek* czas poznać „chłopca z Nowolipek”. Taki przydomek Roman Dobrzyński⁴ nadał Ludwikowi Zamenhofowi – urodzonemu wprawdzie w Białymstoku, ale przez całe życie związanemu ze stołecznym Muranowem. Muranów przed II wojną światową był najbardziej zabudowaną i zaludnioną częścią Warszawy. Mieszkało tu około 250 tys. osób, z czego 90% stanowili Żydzi. Dziś ta część miasta wygląda zupełnie inaczej. Przyczyniły się do tego zniszczenia wojenne i późniejsza odbudowa stolicy.

⁴ R. Dobrzyński, *Zamenhof w Warszawie*, Polski Związek Esperantystów, Warszawa 2017.

/// Ćwiczenie 2

Zaznacz zdania prawdziwe (P) i fałszywe (F). Pracuj według wzoru:

0. Rodzina Indoeuropejskich była bezdzietna.

1. W Europie są co najmniej cztery grupy językowe.
2. Językiem indoeuropejskim posługuje się 3% Europejczyków.
3. Istnienie języka indoeuropejskiego nie zostało udowodnione.
4. Omawiając kompetencję porozumiewania się w językach obcych, nie można pominąć zagadnień związanych z wielojęzycznością i międzykulturowością.
5. Język esperanto powstał w Warszawie.

P/F
F

/// Ćwiczenie 3

Sprawdź na planie Warszawy poniższe adresy i dopasuj je do faktów z życia Ludwika Zamenhofa. Dzięki temu powstanie spacer śladami twórcy języka esperanto⁵, który można zrealizować podczas wizyty w stolicy. Pracuj według wzoru:

0. Nowolipie 28

a) Tutaj po ślubie zamieszkali państwo Zamenhofowie. Dzięki temu, że Klara, żona Ludwika, była dobrze uposażona, mógł on wydać swój pierwszy podręcznik esperanto w pięciu językach. Urodziło im się dwoje dzieci – Adam i Zofia. Dziś nie ma już tej ulicy, a w miejscu wspomnianej kamienicy znajduje się kino „Muranów”.

1. Nowolipki 11

b) Adres, pod który rodzina Zamenhofów przeniosła się z Bialegostoku do Warszawy, kiedy Ludwik ukończył szkołę podstawową. Dom, w którym dorastał twórca esperanto, już nie istnieje – obecnie Nowolipie kończy się na numerze 26.

⁵ Opracowano na podstawie książki Romana Dobrzyńskiego *Zamenhof w Warszawie* oraz materiałów Marcina Matuszewskiego ze spaceru po Cmentarzu Żydowskim, organizowanego w ramach działalności Klubu Kulturalnego dla Cudzoziemców w Muzeum Warszawy.

2. Muranowska 40 c) Pod tym adresem zamieszkał Ludwik u rodziców po powrocie ze studiów medycznych w Moskwie. Przerwał i je wznowił w Warszawie. Następnie udał się do Płocka na praktyki, a potem do Wiednia, by zostać lekarzem okulistą. Przed II wojną światową ulica Muranowska dochodziła do ulicy Dzikiej. Obecnie po jednej stronie znajduje się hotel Ibis, a po drugiej kompleks bloków mieszkalnych.
3. Nowolipie 11 d) Pod tym adresem usytuowany jest Cmentarz Żydowski. Znajduje się tu grób Ludwika Zamenhofs, który zmarł w 1917 roku.
4. Przejazd 9 e) Tutaj mieściło się II Gimnazjum Filologiczne, w którym Ludwik rozpoczął naukę w stolicy. Już wtedy pracował nad dziełem swojego życia – wraz ze szkolnymi kolegami opracował wstępną wersję „lingua universale”. Szkołę ukończył z wyróżnieniem w 1879 roku. Dziś w tym miejscu stoi blok, na ścianie którego znajduje się mural poświęcony dwukrotnej polskiej noblistce, Marii Skłodowskiej-Curie.
5. Dzika 9 f) To miejsce, w którym od 2011 roku znajduje się mural autorstwa Adama Walasa i Anny Koźbiel poświęcony językowi esperanto i jego twórcy. Po wejściu do bramy kamienicy można zobaczyć postaci Ludwika Zamenhofs oraz słynnych „dziewcząt z Nowolipek” z powieści Poli Gojawiczyńskiej. Pomiędzy nimi umieszczono cytaty w języku polskim i esperanto. Malowidło stanowi największy na świecie zapis w języku esperanto.

6. Okopowa 49/51 g) Adres drukarni Keltera, w której w 1887 roku ukazała się pierwsza publikacja na temat języka esperanto. Książkę *Język międzynarodowy* Zamenhof wydał pod pseudonimem dr Esperanto. Jej pierwsze wydanie znajduje się w Bibliotece Narodowej. Oficyna wydawnicza Keltera już dawno zniknęła z mapy stolicy. Miejsce, w którym niegdyś funkcjonowała, znajduje się na tyłach Pałacu Mostowskich i Komendy Stołecznej Policji. Może się poszczycić murałem nawiązującym do muzycznej tradycji Muranowa.
7. Nowolipki 4 (w bramie) h) Pod tym adresem w 1898 roku Zamenhof założył swoją klinikę okulistyczną. Przyjmował nawet kilkudziesięciu pacjentów dziennie, głównie z biednych warstw społecznych. Leczył ich za symboliczną opłatą lub za darmo. Obecnie Ludwik Zamenhof jest patronem części ulicy, przy której zamieszkiwał.

/// Ćwiczenie 4

Przekształć wyróżnione wyrazy w zdaniach, zachowując ich pierwotny sens. Pracuj według wzoru:

0. Rodzina Zamenhofów **zmieniła miejsce zamieszkania**.

Rodzina Zamenhofów **przeprowadziła się**.

1. Żona Ludwika Zamenhofa była **dobrze uposażona**.

.....

2. Przy Okopowej 49/51 **usytuowany jest** Cmentarz Żydowski.

.....

3. W drukarni Keltera **ukazała się** pierwsza publikacja na temat języka esperanto.

.....

4. W bramie znajduje się mural **autorstwa** Adama Walasa i Anny Koźbiel.

.....

5. Muranów **może się poszczycić** murałem nawiązującym do muranowskiej muzyki.

.....

6. **Patronem** jednej z ulic w Warszawie **jest** Zamenhof.

.....

// Ćwiczenie 5

Rozgrzewka przed tekstem.

Znajdź w internecie pierwszą publikację do nauki esperanto pt. *Język międzynarodowy. Przedmowa i podręcznik kompletny*. Sprawdź, ile ma stron. Czy to dużo, czy mało jak na podręcznik językowy? Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

⦿ Nie mogąc się porozumieć, stronimy od siebie

Niesamowite jest to, że pomysł stworzenia uniwersalnego języka **zrodził się w głowie** ledwie 10-letniego chłopca. Ludwik był wierny swojej idei i konsekwentnie **wcielił ją w życie**. Nie chodziło mu o zastępowanie języków narodowych, lecz o opracowanie dodatkowego, umożliwiającego międzynarodową komunikację. Miał on być wykorzystany m.in. do tłumaczeń, pisania prac naukowych oraz rozmów podczas oficjalnych i nieoficjalnych spotkań.

Żeby zrealizować swój zamiar, Zamenhof podjął trzy wielkie wyzwania. Pragnął maksymalnie uprościć język, „by nauka jego **była igraszką**”. Chciał skonstruować jego zasady w taki sposób, aby od początku „mógł zostać istotnym środkiem do stosunków międzynarodowych”. Zamierzał zainteresować cały świat esperanto, by zaczęto go używać „jako języka żywego”⁶. W praktyce oznaczało to, że **szukał recepty** na maksymalne zredukowanie słownictwa oraz wyeliminowanie wyjątków gramatycznych.

Język angielski ma około 520 tys. słów, portugalski około 820 tys., a absolutny rekordzista w tej kwestii, czyli koreański, grubo ponad milion! Ile ma polski? Niektórzy naukowcy szacują, że może sięgać 250 tys.⁷, jednak Rada Języka Polskiego stwierdza, że przeciętny Polak używa na co dzień od 6 tys. do 10 tys. słów. To sporo mniejszy, ale i tak niemały zasób w kontekście nauki języka obcego.

Jak na tym tle wypada słownik esperanto? W sprawie leksyki **głos zabrał** m.in. Lew Tołstoj. Stwierdził, że po dwóch godzinach przeglądania słownika mógł swobodnie porozumiewać się tym językiem. Jak to możliwe? Esperanto operuje tematami wyrazów (nośnikami ich znaczenia) oraz prefiksami (przedrostkami) i sufiksami, czyli przyrostkami, np.:

⁶ Tytuł podrozdziału i cytowane w podpunktach fragmenty pochodzą z: L. Zamenhof [Dr Esperanto], *Język międzynarodowy. Przedmowa i podręcznik kompletny*, Drukarnia Keltera, Warszawa 1887.

⁷ kiwi.com/stories/pl/jezyki-swiata-ciekawostki [dostęp: 27.11.2023].

Język polski

drób

kurczak

kogucik

kogut (dorosty)

Język esperanto⁸

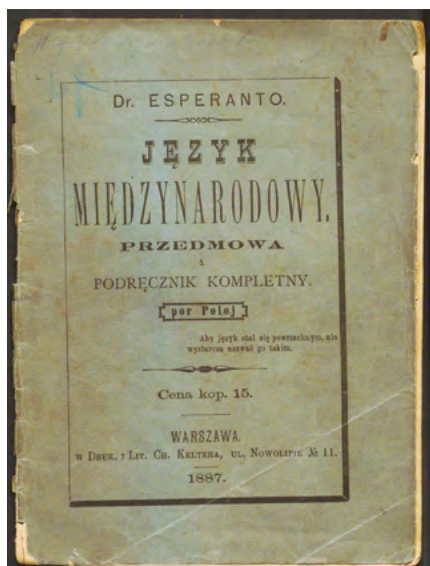
koko

kokido

virkokido

virkoko

Proste i logiczne. To duża oszczędność czasu i wysiłku uczącego się, który może tworzyć nieskończoną liczbę wyrazów, również tych aktualnych, odpowiadających rzeczywistości XXI wieku (np. spamo, blogo itd.). Mimo różnych zarzutów (np. zniekształcanie słów pochodzących z innych języków, brak technicznej leksyki, a nawet to, że podobno nie jest to „seksowny” język) nie można odebrać esperanto jego uniwersalnego i ponadczasowego charakteru. Z pewnością nie jest to język martwy, lecz bardzo elastyczny i rozwojowy.

Okładka książki *Język międzynarodowy. Przedmowa i podręcznik kompletny* autorstwa Ludwika Zamenhofa [Dr. Esperanto] [1887 r.]
Zbiory BN: tinyurl.com/3ycfdej4

System stworzony przez Zamenhofa nie zawiera wyjątków, np. wszystkie rzeczowniki są rodzaju nijakiego. Autor twierdził, że „całej gramatyki [jego] języka można się doskonale nauczyć w ciągu jednej godziny”. Zatem do dwóch godzin Tołstoja doliczamy trzecią na opanowanie gramatyki.

Na papierze wiele idei wygląda atrakcyjnie. Chwilą prawdy dla języka stworzonego przez Zamenhofa był rok 1905, kiedy to w Boulogne-sur-Mer odbył się I Światowy Kongres Esperanto. Przez kilka dni we Francji obradowało ponad 700 esperantystów, co było prawdziwym testem dla języka. Okazało się, że esperanto się sprawdza jako narzędzie komunikacji, które umożliwia prowadzenie debat naukowych,

⁸ Przykład pochodzi ze strony *Za lub przeciw esperanto*, eduinf.waw.pl/esp/util/porkontrau/0016.php [dostęp: 12.07.2023].

niezobowiązujących rozmów przy filiżance kawy, co więcej – także kłótni! Rozmawiają w nim nie przedstawiciele różnych narodów, lecz „po prostu ludzie z ludźmi”⁹. Dzisiaj językiem esperanto posługuje się ponad 2 mln użytkowników. Istnieją narodowe i międzynarodowe stowarzyszenia esperantystów, a od 1905 roku odbyło się już 108 światowych kongresów.

Amfiteatr w Łazienkach, tekst na pocztówce w języku esperanto [1904 r.]

Fot. autor nieznan
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/11336

Czy esperanto jest konkurencją dla idei wielojęzyczności? Niekoniecznie. Jego **słownictwo wyrasta z tradycji języków europejskich**. Nikt zresztą nie powiedział, że jednym z poznawanych języków obcych nie może być esperanto, który dzięki regularności i logiczności ułatwia szybszą naukę kolejnych języków. Może warto to przemyśleć? „Esperanto” oznacza kogoś mającego nadzieję – warto mieć nadzieję, że **porozumienie ponad językami** jest blisko.

We wstępie do swojego podręcznika Ludwik Zamenhof napisał: „Czytelnik weźmie prawdopodobnie nieniejszą broszurę do rąk z nieufnością, przypuszczając, że chodzi tu o niemożliwą do urzeczywistnienia utopię”¹⁰. Dziś, po upływie stu lat z okładem, wiemy, że idea Zamenhofs nadal jest aktualna. My – współczesni Europejczycy – wcielamy ją w życie poprzez *translanguing*, czyli wykorzystywanie kompetencji językowych na rzecz porozumienia z drugim człowiekiem.

⁹ Cytat z przemówienia Ludwika Zamenhofs wygłoszonego podczas zjazdu.

¹⁰ L. Zamenhof [Dr Esperanto], *Język międzynarodowy...*, s. 3.

/// Ćwiczenie 6

Uzupełnij zdania wyrazami z tekstu. Pracuj według wzoru:

0. Pracę nad stworzeniem języka esperanto Zamenhof rozpoczął w wieku **10 lat**.
1. Przeciętny Polak używa na co dzień słów.
2. Esperanto jest językiem
3. Pierwszy podręcznik do nauki esperanto został wydany w roku
w drukarni
4. Wszystkie rzeczowniki w esperanto są rodzaju
5. I Światowy Kongres Esperanto odbył się w
6. Obecnie językiem esperanto posługuje się ludzi.
7. Słowo „esperanto” oznacza kogoś

/// Ćwiczenie 7

Połącz wyrażenia z ich znaczeniami. Pracuj według wzoru:

0. zrodzić się w głowie ☐	a) zaistnieć, pojawić się
1. wcielić w życie ☐	b) wypowiedzieć się
2. być igraszką ☐	c) szukać sposobu, metody
3. szukać recepty ☐	d) unikać się, oddalać się od kogoś
4. zabrać głos ☐	e) urzeczywistnić
5. chwila prawdy ☐	f) być czymś łatwym
6. stronić od siebie ☐	g) okazja do sprawdzenia

// Ćwiczenie 8

Okładka książki Katarzyny Żák-Caplot *Warszawa dla początkujących, czyli sensoryczny kurs dla młodych przewodników z elementami historii, kultury i języka polskiego jako obcego*, Wydawnictwo FRSE, Warszawa 2021.

Przeczytaj poniższy tekst o językowej edukacji muzealnej, a następnie uzupełnij go różnymi formami zaimka „który”. Pamiętaj, że czasami należy dodać również przyimek (np. o, z, w). Pracuj według wzoru:

„Warszawa dla początkujących”, „Warszawa dla średnio zaawansowanych” i „Warszawa dla zaawansowanych” to nazwy trzech projektów, **(0) które** w ramach programu Erasmus+ realizowane są w Muzeum Warszawy. Przedsięwzięcia, **(1)** mowa, skierowane są do osób uczących się języka polskiego jako obcego. Pracownicy, **(2)** są odpowiedzialni za działania projektowe, organizują warsztaty, gry muzealne i miejskie. Muzeum opracowało również dwie publikacje, **(3)** w ciekawy sposób można uczyć się języka polskiego i poznawać historię oraz kulturę stolicy. Uczestnicy, **(4)** spodobały się językowe aktywności Muzeum Warszawy, mogli wziąć udział w dwóch specjalnych projektach, **(5)** uczący się poznawali instytucję od podszewki – zostali zaproszeni do miejsc, **(6)** zwiedzający muzeum zazwyczaj nie mają wstępu. Projekty „Moje muzeum, moja opowieść” i „Wysłuchaj się w muzeum” przez kilka miesięcy były częścią wystawy głównej, **(7)** prezentowano autorskie opisy i audioprzewodniki opracowane po polsku przez osoby z Ukrainy, Białorusi, Chin, Francji, Mołdawii i Niemiec.

/// Ćwiczenie 9

Obejrzyj uważnie poniższy diagram obrazujący historię życia Ludwika Zamenhofa oraz ewolucję języka, który wynalazł. Następnie spróbuj stworzyć własny schemat ilustrujący rozwój twojego języka ojczystego.

Esperanto w liczbach¹¹

2	asteroidy o nazwach „Zamenhof” i „Esperanto”
2	sondy kosmiczne („Voyager I” i „Voyager II”), które mają na pokładzie teksty w języku esperanto
2	pociągi o nazwach „Esperanto” i „Zamenhof” kursują w Polsce
3	czasy (teraźniejszy, przeszły i przyszły) ma język esperanto
8	nominacji Zamenhofa do Pokojowej Nagrody Nobla
10	lat to wiek Zamenhofa, gdy napisał pierwszy tekst o nieporozumieniach wynikających z barier językowych (dramat <i>Wieża Babel, czyli tragedia białostocka w pięciu aktach</i>)
28	liter ma alfabet esperanto
40	Polskich Kongresów Esperanto odbyło się od 1983 roku
54	kraje upamiętniły Ludwika Zamenhofa
108	Światowych Kongresów Esperanto odbyło się od 1905 roku
136	urodziny obchodzi język esperanto w 2023 roku
228	pomników, tablic, placów, ulic, instytucji i przedmiotów użytkowych w Polsce upamiętnia Ludwika Zamenhofa i język esperanto
1500	miejsc na świecie upamiętnia Ludwika Zamenhofa i język esperanto
1887	w tym roku ukazała się pierwsza publikacja dotycząca esperanto
1905	w tym roku odbył się pierwszy Światowy Kongres Esperanto w Boulogne-sur-Mer
1908	rok założenia Światowej Organizacji Esperanto (Universala Esperanto Asocio)
1917	w tym roku zmarł Ludwik Zamenhof
2000	tyle rodzin w 2004 roku używało w domu języka esperanto
2017	zgodnie z decyzją Zgromadzenia Ogólnego UNESCO ogłoszono rokiem Ludwika Zamenhofa
2 mln	ludzi na świecie posługuje się esperanto

¹¹ Na podstawie wyliczeń własnych oraz wstępu do publikacji Romana Dobrzyńskiego *Zamenhof w Warszawie*.

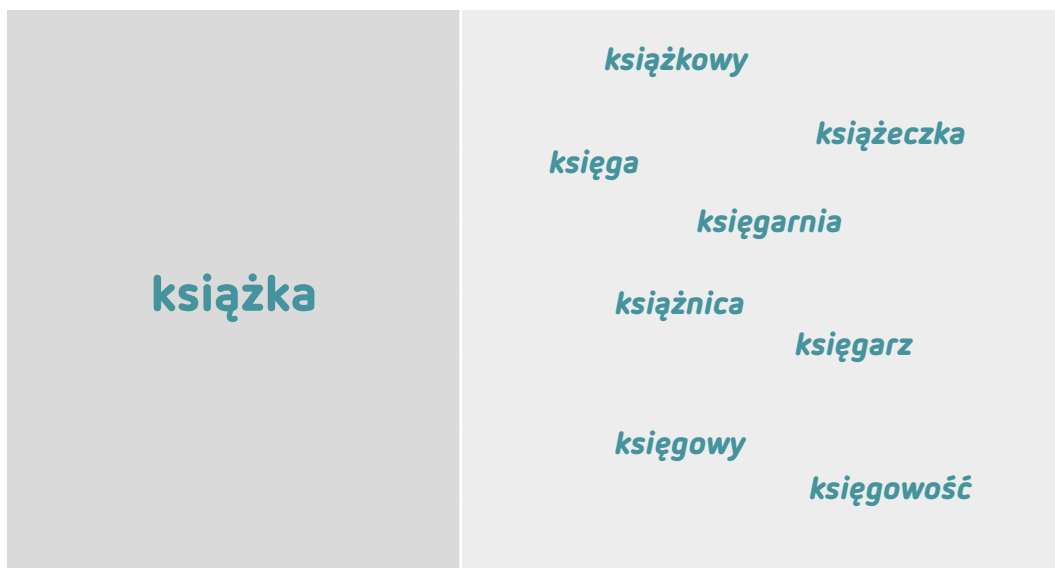
A large area of the page filled with horizontal dotted lines, intended for writing or drawing.

/// Ćwiczenie 10

Dziedzina zajmująca się tworzeniem nowych słów to słowotwórstwo. W języku polskim wyrazy składają się z podstawy słowotwórczej, czyli tej części, która niesie pierwotne znaczenie, oraz przedrostków i przyrostków, które je modyfikują, np. od wyrazu „miasto” powstał wyraz „miasteczko”, czyli małe miasto. Dzięki regułom słowotwórczym w każdym języku powstają rodziny wyrazów. Popatrz na rodzinę wyrazu „muzeum”. Jest regularna jak w esperanto.

Nieco inaczej jest z wyrazami rodzimymi, w których często zachodzą oboczności, czyli zmiany w temacie. Dobrym przykładem będzie rodzina wyrazu „książka”:

Wybierz trzy wyrazy związane z nauką i stwórz własne rodziny słowotwórcze.

--	--

--	--

--	--

Słowniczek

wyraz	synonim polski	po angielsku	po ukraińsku
gawędzić	rozmawiać	chat	гукторити, гуквукрити
kompleks	szereg, skupisko	complex	комплекc, ряд, шерег
konsekwentnie	wytrwale, uparcie	consistently	незмінно, наполегливо, вперто
mniej więcej	szacunkowo, w przybliżeniu	roughly, circa	більш-менш, приблизно
obalić	podważyć	overthrow, debunk	похитнути, підважити
obradować	dyskutować, omawiać	discuss	обміркувати, обговорювати
opanować	przyswoić, ogarnąć	master	опанувати, засвоїти
opierać na czymś	bazować	base on something	опиратися, базуватися
przydomek	pseudonim, miano	nickname	псевдонім, прізвисько
spoiwo	łącznik, ogniwo	binder, glue	сполука, поєднання
stronić	unikać, dystansować się	avoid, distance oneself	сторонитися, уникати
symboliczny	znikomy, niewielki	small, minute	символічний, умовний, незначний
szkopuł	problem, trudność	problem	перешкода, проблема, труднощі
wyrastać	wywodzić się, pochodzić	stem from, originate	походить, виводиться
wyzwanie	próba	challenge, attempt	виклик, складність

W klasie jest zawsze więcej kandydatów na kiepskich poetów niż na wybitnych matematyków. Znakomity matematyk nie może tego pojąć, że inni nie mogą pojąć wspaniałych zawitości [matematyki].

Kornel Makuszyński

SPOTKANIE 3

Kompetencje matematyczne
oraz kompetencje w zakresie
nauk przyrodniczych,
technologii i inżynierii

Uczestnicy I Kongresu Matematyków Słowiańskich
[1929 r.]
Fot. autor nieznany
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/2720

Zastanów się

1. Jaki jest człowiek, który ma „ciekawość badacza”?
2. Co oznacza wyrażenie „nawrócony naukowiec”?
3. Kim jest pacyfista / pacyfistka?
4. Opowiedz o wynalazkach pochodzących z twojego kraju.

Ćwiczenie 1

Rozgrzewka przed tekstem.

Połącz synonimy w pary. Pracuj według wzoru:

0. **wzbudzać emocje** **b**

1. podnieść rękę
2. uczęszczać na lekcje
3. jak ułał
4. nie potrzebować czegoś do szczęścia
5. na każdym kroku
6. nie łątać sobie głowy

a) idealnie

b) poruszać

- c) zgłosić się, przyznać się
- d) wszędzie
- e) spać spokojnie, nie przejmować się, nie zastanawiać się
- f) obejść się bez czegoś
- g) chodzić do szkoły / na kurs

Wspaniałe zawitości

Kwestia, którą tu poruszamy, wzbudza emocje nie tylko u uczniów i studentów, ale i u wybitnych dorosłych (takich jak polski pisarz Kornel Makuszyński). Chodzi o kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne. Brrrrr! Niech podniesie rękę ten, kto z entuzjazmem uczęszczał na lekcje matematyki, fizyki lub chemii. Nie ma chętnych? Nie ma się co niepokoić – Rada Europy definiuje kompetencje z tych dziedzin trochę inaczej niż nauczyciele w szkole. Według niej nie trzeba znać na pamięć wszystkich twierdzeń z algebry, geometrii, logiki czy statystyki (choć do matury pasuje jak ułał) – chodzi raczej o wykorzystanie matematyki w życiu codziennym. Często jednak spotykamy się z przejawami niechęci do tej dziedziny:

- Po co mi matematyka?! Jestem językoznawczynią!
- Nie potrzebuję matematyki do szczęścia! Pracuję w sklepie. Jestem kasjerem.
- Matematyka? Bez żartów! Studiuję na Akademii Sztuk Pięknych.
- Cały dzień gram w gry komputerowe, nie mam czasu na matematykę!

Czy to prawda? Niezupełnie. Językoznawcy i językoznawczynie badają, ile razy dany wyraz występuje w tekście. Kasjerzy i kasjerki sumują, odejmują, naliczają rabaty. Malarze i malarki stosują zasady perspektywy i ustalają proporcje. Liczymy zarobione pieniądze, mierzymy obwód w pasie, gramy w lotto, gotujemy odważoną porcję ryżu. Czy to nie jest matematyka? Stykamy się z nią na każdym kroku. I jak tu nie kochać królowej nauk?

Określenie „podstawowe kompetencje naukowo-techniczne” brzmi groźnie. Ale nie należy sobie nią łątać głowy. Księżykowy łązik został juŹ wymyślony przez Mieczysława Bekkera. Jacek Karpiński stworzył pierwszy minikomputer, a kolejowe semaforey wynalazł Józef Baranowski – możemy zatem spać spokojnie, nie takimi skomplikowanymi kwestiami będziemy się zajmować. Kompetencje naukowo-techniczne oznaczają po prostu umiejętność rozumienia zmian spowodowanych działaniem człowieka i ich wpływu na otaczającą nas świat, np. na środowisko.

Dyplom mistrzowski Bolesława Reńskiego*
[1940 r.]
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/9627

* Dyplom potwierdza, że jego właściciel zdał egzamin i został blacharzem – czyli rzemieślnikiem, który wykonuje i naprawia przedmioty z tego materiału (np. dachy domów lub karoserie samochodów).

Jakie są podstawowe prawa natury? Jakie korzyści i zagrożenia wynikają z rozwoju technologicznego? Które wynalazki zaspokajają potrzeby społeczeństwa, a które są moralnie dwuznaczne? Trudne pytania? Osoba z kompetencjami naukowo-technicznymi będzie potrafiła na nie odpowiedzieć.

/// Ćwiczenie 2

Zaznacz zdania prawdziwe (P) i fałszywe (F). Pracuj według wzoru:

0. Kornel Makuszyński był fanem matematyki.
1. Termin „kompetencje matematyczne” można rozumieć w różny sposób.
2. Matematyka jest wykorzystywana w wielu profesjach.
3. Matematykę nazywamy królową nauk.
4. Kompetencje naukowo-techniczne są groźne dla człowieka.
5. Kompetencje naukowo-techniczne obejmują również zagadnienia etyczne.

P/F
F

/// Ćwiczenie 3

Uzupełnij każdą grupę pasującym tematycznie wyrazem o znaczeniu ogólnym. Pracuj według wzoru:

0. liczba	potęga	wielomian	algebra
1. pierwiastek	tlenek	reakcja
2. atom	kwant	grawitacja
3. trójkąt	trapez	półprosta
4. średnia	dane	wykres
5. fałsz	wnioskowanie	koherencja

/// Ćwiczenie 4

Apeluję do wszystkich naukowców: pamiętajcie, że to wy odpowiadacie za ludzkość.

Józef Rotblat

Zestaw poglądowo-szkoleniowy próbek gazów bojowych z kolekcji Muzeum Farmacji [lata 50.–60. XX w.]
Fot. Muzeum Warszawy
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/489

Józef Rotblat (1908–2005), laureat Pokojowej Nagrody Nobla, apelował: „[...] pamiętajcie o swoim człowieczeństwie”. Przyjrzyj się tajemniczemu eksponatowi z warszawskiego Muzeum Farmacji. Nawiązuje on do zagadnienia „moralnej odpowiedzialności nauki”. Co ona, według ciebie, oznacza?

Życie bohatera tego spotkania można opisać skrótem 5xP – **pochodzenie, powołanie, patriotyzm, pacyfizm i prawość**. Czy wiesz, co znaczą te słowa?

Rozgrzewka przed tekstem.

Połącz synonimy w pary. Pracuj według wzoru:

0. pochodzenie	a) przywiązanie do ojczyzny
1. powołanie ☒	b) moralność
2. patriotyzm ☐	c) pokojowość
3. pacyfizm ☐	d) wrodzona zdolność, talent
4. prawość ☐	e) narodowość

⊙ NN, czyli „noblista z Nowolipek”

NN to skrót oznaczający osobę bezimienną, a także nawiązanie do tytułu książki Marka Górlikowskiego o Józefie Rotblacie¹, postaci znanej na całym świecie, a anonimowej we własnej ojczyźnie. To paradoks, ponieważ Rotblat do końca życia miał trzy wielkie miłości – swoją żonę (zginęła w 1942 roku), naukę i kraj pochodzenia – Polskę. Urodził się 4 listopada 1908 roku w Warszawie. Był synem Szajndly i Zelmana Rotblatów. Mieszkał w kamienicy przy rogu ulic Nowolipki i Smoczej, gdzie dzisiaj znajduje się skwer (niewielki teren zieleni) noszący jego imię. Został on otwarty kilka dni przed 110. rocznicą urodzin Rotblata. Podczas tej uroczystości ówczesna prezydentka stolicy podkreśliła upór naukowca w zdobywaniu wiedzy, jego zamiłowanie do pokonania oraz udział w pionierskich badaniach nad promieniowaniem². Jej zastępczyni pytała z kolei: „Jak to się stało, że o Skłodowskiej wiedzy chyba wszyscy warszawiacy [...], a o Józefie Rotblacie, który poświęcił większość życia walce z bombą atomową, do której stworzenia jako fizyk sam się przyczynił, wie tak niewiele osób?”³. Otwarcie skweru było jedną z inicjatyw przywracających pamięć o Józefie Rotblacie „skromnym warszawiaku i wielkim naukowcu”.

Skwer Józefa Rotblata
Fot. D. Rudzki

¹ J. Górlikowski, *Noblista z Nowolipek*, Znak, Kraków 2018.

² *Uroczyste otwarcie skweru Józefa Rotblata*, tinyurl.com/yc46mr6s [dostęp: 14.09.2023].

³ Tamże.

Rotblat, pochodzący z biednej rodziny, zawsze marzył o pracy naukowej. Studiował na Uniwersytecie Warszawskim, na którym w 1932 roku zdobył tytuł magistra fizyki. Podjął pracę w Instytucie Radowym, a w 1938 roku obronił doktorat na tej uczelni. Wiosną 1939 roku wyjechał na stypendium do Liverpoolu. Pracował u boku słynnego fizyka jądrowego Jamesa Chadwicka. W Warszawie została jego młoda żona Tola, która miała dołączyć do męża we wrześniu. W życiu nie wszystko jednak idzie zgodnie z planem – wybuchła II wojna światowa, która na zawsze rozdzieliła małżonków (Tola najprawdopodobniej została zamordowana w obozie zagłady w Bełżcu). Józef nie ożenił się ponownie.

Jako zdolny fizyk jądrowy Rotblat został zaproszony do Los Alamos w Stanach Zjednoczonych. Tam dołączył do Projektu Manhattan, którego celem było skonstruowanie bomby atomowej. Po pewnym czasie zrozumiał, jak wielkim zagrożeniem dla ludzkości jest ta broń i w 1944 roku wycofał się z badań. Był to szok dla Amerykanów i trudny okres dla Rotblata, którego podejrzewano nawet o szpiegostwo. W 1946 roku naukowiec wrócił do Londynu. Otrzymał brytyjskie obywatelstwo i poświęcił się wykorzystaniu radiologii w medycynie. W 1955 roku podpisał słynny Manifest Russela-Einsteina (apel do uczonych z całego świata, by zjednoczyli się w dążeniu do zrealizowania światowego pokoju przez rozbrojenie i porozumienie), a w 1957 wziął udział w pierwszym spotkaniu Pugwash, czyli międzynarodowego antynuklearnego ruchu uczonych. Przez całe życie mówił po polsku i podkreślał, że jest Polakiem z brytyjskim paszportem. W 1995 roku został laureatem Pokojowej Nagrody Nobla za wysiłki na rzecz redukcji arsenału broni jądrowej na świecie.

Rewers medalu Pokojowej Nagrody Nobla z 1995 roku, przyznanego Józefowi Rotblatowi i Konferencji Pugwash
Fot. C. Campbell
[flickr.com/photos/cgc/4786898847](https://www.flickr.com/photos/cgc/4786898847)

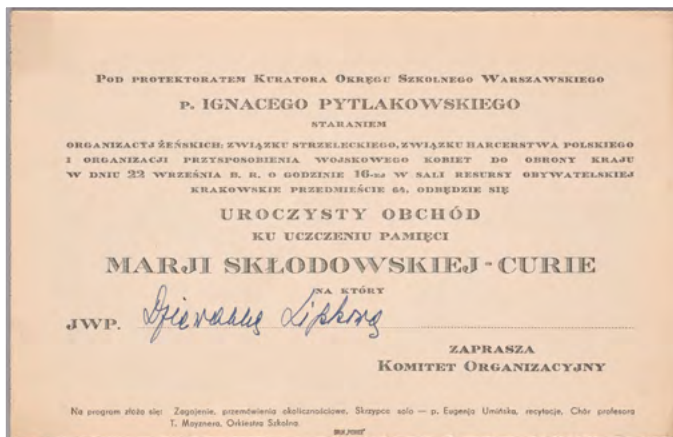
Mimo ogromnego dorobku Rotblata dialog z przypadkowym przechodniem, zagadniętym dziś na Rynku Starego Miasta, tuż obok pomnika warszawskiej Syreny, wyglądałby najprawdopodobniej tak:

- Czy może pan/pani wymienić polskich noblistów?
- Skłodowska, Sienkiewicz, Żeromski, Szymborska, Wałęsa, Tokarczuk...
- Jeszcze ktoś...?
- Nie, to chyba wszyscy.
- A Józef Rotblat?
- Hm... Nie znam.

Fizyka, chemia, ekonomia – jest wielu noblistów polskiego pochodzenia, którzy wyemigrowali za granicę, gdzie potem rozwinęła się ich kariera. Wszyscy mają pasjonujące biografie i są autorami wybitnych publikacji. Ale to właśnie Józef Rotblat odzwierciedlał swoim życiem najważniejsze idee, którym powinna służyć nauka: dobro ludzkości oraz moralną i społeczną odpowiedzialność. Na jego londyńskim grobie widnieje inskrypcja podsumowująca wszystkie wartości, które wyznawał: „Ponad wszystko pamiętajcie o swoim człowieczeństwie”.

Zaproszenie na uroczystość uczczenia pamięci
Marii Skłodowskiej-Curie
[lata 30. XX w.]

kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekt/17353

/// Ćwiczenie 5

Przekształć zdania tak, by zachowały pierwotny sens (można udzielić więcej niż jednej odpowiedzi).
Pracuj według wzoru:

0. Józef Rotblat miał *pochodzenie żydowskie*.
Józef Rotblat był **z pochodzenia Żydem**.
1. *Tam, gdzie kiedyś mieszkał noblista, jest dzisiaj skwer.*
Skwer znajduje się w
2. W 1957 roku w Pugwash *spotkali się naukowcy z ruchu antynuklearnego.*
W 1957 roku w Pugwash odbyło się z ruchu antynuklearnego.
3. Naukowcy, którzy otrzymali Nagrodę Nobla, *publikowali wybitne teksty naukowe.*
Naukowcy, którzy otrzymali Nagrodę Nobla, mieli
4. Rotblat czuł się *współodpowiedzialny za pokój na świecie.*
Rotblat uważał, że ciąży na nim
5. Po wojnie badał, *jak wykorzystać promieniowanie w medycynie.*
Po wojnie pracował nad w medycynie.

/// Ćwiczenie 6

Uzupełnij tabelkę, a następnie postaraj się wskazać reguły gramatyczne.

	Wyraz z tekstu	pochodzący od słowa.....,	które jest,	tworzymy za pomocą przyrostka
0.	pochođenje	pochoźić	czasownikiem	-enie
1.	powołanie		czasownikiem	-anie
2.		przywiązać		-anie
3.	zamiłowanie	miłować		
4.	prawość		przymiotnikiem	-ość
5.		pokojowy		-ość
6.		moralny	przymiotnikiem	
7.	narodowość	narodowy		

Rzeczowniki pochodzące od czasowników tworzymy za pomocą przyrostków

Rzeczowniki pochodzące od przymiotników tworzymy za pomocą przyrostka

/// Ćwiczenie 7

Kierując się stworzonymi wcześniej regułami, uzupełnij metrykę Józefa Rotblata (czyli oficjalny formularz z danymi osobowymi) wyrazami z ramki, zamieniając podane czasowniki na rzeczowniki w odpowiedniej formie. Pracuj według wzoru:

wyznawać	urodzić się	odznaczyć	narodowy	wykształcić	zamieszkać
----------	--------------------	-----------	----------	-------------	------------

Imię i nazwisko

Józef Rotblat

0. rok urodzenia

1908

1. miejsce

Warszawa, róg ulic Smoczej i Nowolipki

2.

polska

3.

judaizm

4.

doktor fizyki

5.

Pokojowa Nagroda Nobla

/// Ćwiczenie 8

Poszukaj w internecie informacji o noblistce polskiego pochodzenia, Marii Goeppert-Mayer, i uzupełnij tekst według wzoru:

Maria Goeppert-Mayer z królem Gustawem Adolfem podczas ceremonii wręczenia Nagrody Nobla [1963 r.]
Fot. autor nieznany
Zbiory Smithsonian Institution Archive: tinyurl.com/34bak65d

Maria Goeppert-Mayer urodziła się w 1906 roku w Katowicach w **niemieckiej** rodzinie, która przeprowadziła się do Getyngi, kiedy dziewczynka miała trzy lata.

a) ukraińskiej b) niemieckiej c) żydowskiej

Jej ojciec często powtarzał: „Pamiętaj, nigdy nie bądź kobietą, gdy dorośniesz”, ponieważ.....

a) chciał mieć syna. b) chciał, żeby Maria zawsze była jego córeczką. c) wiedział, że kobiety są dyskryminowane.

Ojciec miał rację. Maria każdego dnia zmagала się z przeszkodami, z którymi nie mierzyli się mężczyźni, np. musiała eksternistycznie zdać

a) maturę. b) egzamin na prawo jazdy. c) rachunek.

W pracy naukowej zajmowała się teorią jądra W 1963 roku otrzymała Nagrodę Nobla w dziedzinie fizyki.

a) atomu. b) ciemności. c) Ziemi.

Była drugą w historii kobietą po uhonorowaną tym wyróżnieniem.

a) Oldze Tokarczuk b) Wisławie Szymborskiej c) Marii Skłodowskiej-Curie

/// Ćwiczenie 9

Polacy otrzymali najwięcej Nagród Nobla w dziedzinie literatury. Połącz nazwisko noblisty/noblistki z informacją, za co otrzymał/otrzymała nagrodę. Pracuj według wzoru:

0. **Czesław Miłosz**

a) za ironiczną poezję o życiu

1. Olga Tokarczuk

b) za wybitne osiągnięcia w twórczości epickiej, w tym powieść *Quo vadis*

2. Władysław Reymont

c) **za bezkompromisową wnikliwość w opisywaniu świata**

3. Henryk Sienkiewicz

d) za wybitny epos narodowy – powieść *Chłopi*

4. Wisława Szymborska

e) za narracyjną wyobraźnię

/// Ćwiczenie 10

Uzupełnij tekst czasownikami w stronie biernej. Pracuj według wzoru:

wykorzystać	przywracać	otworzyć	zdeprawować	opisać
zniszczyć	wymazać	umieścić	odbudować	

Jedni walczą o wolność, inni o terytoria, wpływy lub pieniądze. Niektóre wynalazki ratują życie, niektóre przynoszą zagładę. Dowodzi tego historia Warszawy i jej mieszkańców. Dwa razy miasto **(0) zostało** całkowicie **zniszczone**. Pierwszy raz **(1)** w połowie XVII wieku w czasie drugiej wojny północnej (nazwanej potopem szwedzkim), a drugi raz miało **(2)** z mapy świata po zakończeniu powstania warszawskiego. Jednak za każdym razem **(3)** do życia.

Obiekty znajdujące się w zbiorach Muzeum Warszawy przypominają zarówno o tych trudnych czasach, jak i o ludziach, którzy włożyli mnóstwo siły w odbudowę stolicy. Na parterze, w Gabinetcie Detalu Architektonicznego, **(4)** fragmenty budynków zburzonych podczas potopu szwedzkiego, które nigdy nie **(5)**

Okaleczony putto i naznaczony autografami najeźdźców delfin to nieliczne ocalałe elementy budynku Villa Regia – pałacu króla Jana Kazimierza. Znajdował się on przy Krakowskim Przedmieściu na miejscu dzisiejszego Pałacu Kazimierzowskiego, w którym mieści się rektorat Uniwersytetu Warszawskiego.

Delfin – fragment fontanny ogrodowej z Villa Regia (Pałacu Kazimierzowskiego) [przed 1637 r.]
 Autor rzeźby: nieznan
 Fot. Muzeum Warszawy
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/266

W 1944 roku w Warszawie zalegały 22 miliony ton gruzu, czyli pozostałości po zniszczonych budynkach. Wracającym tutaj ludziom zamiast ukochanego miasta ukazywała się pustynia ruin. W pierwszych zdaniach powieści Poli Gojawicyńskiej *Stolica* krajobraz powojennej Warszawy **(6)** następująco: „Stosy kamieni, gruz, cegła, deski, szyny tramwajowe pokrywały zrujnowaną jezdnię. [...] Gęsta gmatwanina zerwanych drutów krzyżowała się, biegła, opadała w dół [...]”⁴.

Wystawa „Zgruzowstanie Warszawy 1945-1949” w Muzeum Warszawy
 Fot. T. Kaczor
muzeumwarszawy.pl/wystawa/zgruzowstanie

„Zgruzowstanie Warszawy 1945–1949” to nazwa wystawy czasowej, która **(7)** w siedzibie głównej Muzeum Warszawy w marcu 2023 roku. Ponad 500 obiektów eksponowanych w siedmiu salach jest dowodem na to, że gruz to nie tylko odpad lub symbol destrukcji, lecz także materiał, dzięki któremu miasto urodziło się na nowo. Temat ruin został potraktowany szeroko – na wystawie można znaleźć zarówno dzieła artystyczne, przedmioty codziennego użytku, jak i innowację technologiczną, czyli gruzobeton, który **(8)** do budowy nowych osiedli i gmachów państwowych.

⁴ P. Gojawicyńska, *Stolica*, Warszawskie Towarzystwo Wydawnicze, Warszawa 1946.

Wystawa „Zgruzowstanie Warszawy 1945–1949”
w Muzeum Warszawy
Fot. T. Kaczor
muzeumwarszawy.pl/wystawa/zgruzowstanie

// Ćwiczenie 11

Napisz gratulacje skierowane do swojego matematyka w związku z przyznaniem mu tytułu Nauczyciela Roku. Zamieść w tekście datę i miejsce oraz zwroty grzecznościowe na początku i na końcu. W części głównej w skrócie opisz powód gratulacji i wyraż uznanie.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

/// Ćwiczenie 12

Świadectwo Johanna Chrystiana Urlicha
potwierdzające uzyskanie
uprawnień ogrodniczych
[1828 r.]
Aut. G. Günther
Fot. A. Czechowski
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/1407

Komisja Europejska ustanowiła rok 2023 Europejskim Rokiem Umiejętności. Najbardziej zaś oczywistym potwierdzeniem zdobytych kwalifikacji jest dyplom. Taki jak np. świadectwo ukończenia Uniwersytetu Warszawskiego przez znanego ogrodnika Jana Krystiana Urlicha, właściciela szklarni z kwiatami i szkółki drzew. Był on założycielem słynnych ogrodów Ulrichów w warszawskiej dzielnicy Wola (dzisiejsze okolice Centrum Handlowego Wola Park).

Gdybyś miał(a) przyznać sobie osobisty dyplom umiejętności, pomyśl, co by się w nim znalazło. Uzupełnij dane na dyplomie i zaznacz umiejętności, które posiadasz. Dopisz te, których zabrakło we wzorze.

DYPLOM

potwierdzający posiadanie
umiejętności

PROWADZENIE SAMOCHODU OBSŁUGA PROGRAMÓW GRAFICZNYCH

OBSŁUGA KLIENTA EFEKTYWNE ZARZĄDZANIE ZESPOŁEM

BIEGŁA ZNAJOMOŚĆ JĘZYKA ANGIELSKIEGO (W MOWIE I PIŚMIE)

PRACA W CHMURZE OBSŁUGA EDYTORÓW TEKSTÓW PRACA W GRUPIE

OBSŁUGA NARZĘDZI KOMUNIKACJI ZDALNEJ

ZNAJOMOŚĆ JĘZYKÓW PROGRAMOWANIA DOBRA ORGANIZACJA PRACY

.....

.....

dla Pani / Pana

.....

.....

podpis

Słowniczek

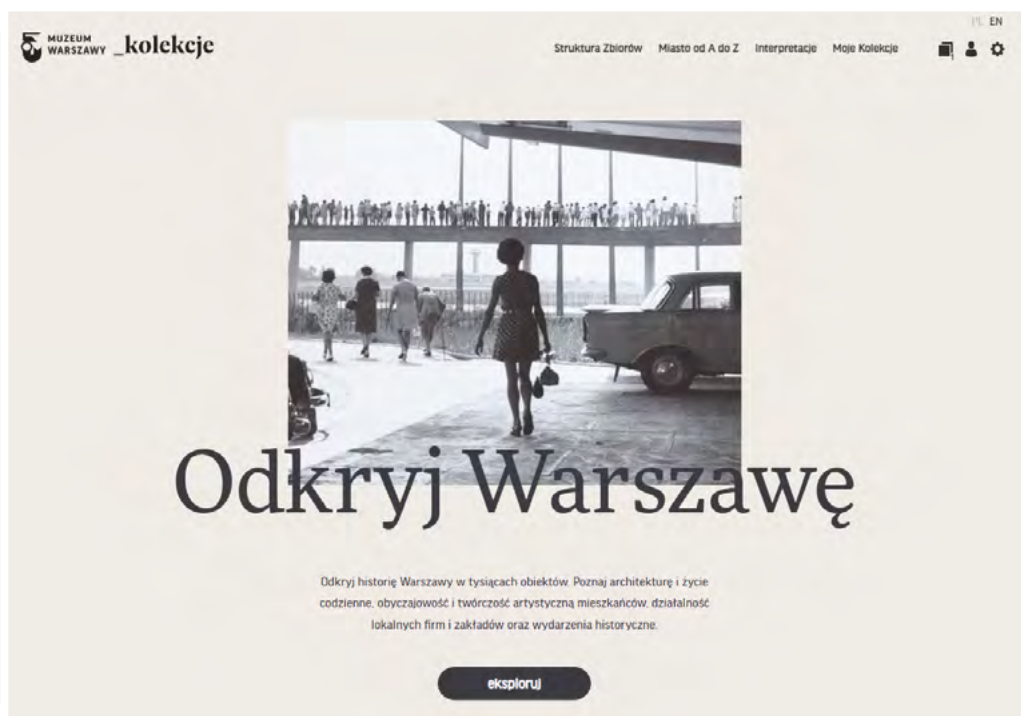
wyraz	synonim polski	po angielsku	po ukraińsku
alianci	państwa koalicji antyhitlerowskiej	allies	альянти, союзники, антигітлерівська коаліція
apelować	wzywać, nakłaniać	call, appeal	апеляція, звернення
bezimienny	nieznany, anonimowy	nameless	безіменний, анонімний
człowieczeństwo	szlachetność, humanitaryzm	humanity	людяність, шляхетство
dwuznaczny	nieoczywisty, niejasny	ambiguous	двозначний, неоднозначний
kamienica	budynek mieszkalny	tenement (house)	кам'яниця, житловий будинок
kiepski	słaby, do niczego	poor	бідний, нічого не вартий
mierzyć się	zмагаć się, przewycięzać	deal with, cope with	міряться силами, змагатися
odzwierciedlać	odwzorowywać coś	reflect	научати, пояснювати
okaleczony	zdeastowany, uszkodzony	destroyed	понівечений, ушкоджений
pacyfizm	antymilitaryzm, dążenie do pokoju	pacifism	пацифізм, миротворчий
pionierskość	innowacyjność, nowatorstwo	pioneering	інноваційність, новаторство
ponownie	kolejny raz, drugi, znowu	yet again	наново, знову, удруге
prawość	uczciwość, przyzwoitość, etyczność	righteousness	доброчесність, порядність, моральність
profesja	zawód, fach	profession, occupation	професія, фах
skwer	niewielki miejski park, obszar zieleni w mieście	square	сквер, парк, міське озеленення
wdowiec	mężczyzna, którego żona zmarła	widower	вдівець
wymazać	usunąć, wykreślić	erase	стерти, видалити

Żyjemy w tempie nieprawdopodobnego przyspieszenia.

Stanisław Lem

SPOTKANIE 4

Kompetencje cyfrowe

Strona tytułowa
e-kolekcji Muzeum Warszawy

Zastanów się:

1. Lubisz nowinki technologiczne? Jeśli tak, to dlaczego?
2. Czy potrafisz wyobrazić sobie świat bez komputerów?
3. Co oznacza podchodzenie do czegoś „z bijącym sercem”?
4. Jak myślisz, jak radzą sobie z nowymi technologiami osoby dojrzałe?

/// Ćwiczenie 1

Rozgrzewka przed tekstem.

Połącz rzeczownik z pasującym do niego przymiotnikiem. Pracuj według wzoru:

0. informacja ☒	a) społeczne
1. dostęp ☐	b) siedzący
2. ruch ☐	c) powszechny
3. włączenie ☐	d) zaliczeniowa
4. szansa ☐	e) życiowa
5. tryb życia ☐	f) mimowolny
6. praca ☐	g) rzetelna

Wytłumacz własnymi słowami, co znaczą powstałe wyrażenia.

Włącz rzetelną informację

W XXI wieku istotną rolę w naszym życiu odgrywają zaawansowane technologicznie urządzenia i rzetelne informacje, które możemy na nich przetwarzać. Przyzwyczailiśmy się do funkcjonowania w sieci. Dostęp do wiedzy jest prosty i powszechny dzięki TIK. Dla części osób TIK to mimowolny odruch, np. mruganie powieką lub tupanie nogą. Przedstawiciele i przedstawicielki pokolenia Z częściej wskażą, że TIK to technologie informacyjno-komunikacyjne, czyli wszelkie rozwiązania umożliwiające przesyłanie informacji.

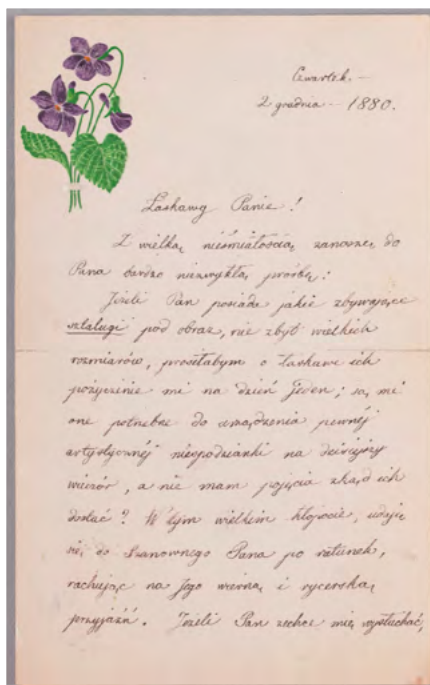
Nie ograniczają się one jedynie do zarządzania wiedzą, czyli gromadzenia i przetwarzania informacji oraz podejmowania decyzji na tej podstawie. Bardzo ważnym aspektem jest też włączenie społeczne. Na pierwszy rzut oka mogłoby się ono kojarzyć z rozpoczynaniem i inicjowaniem jakiegoś działania – wchodząc do ciemnego pomieszczenia, włączamy światło, kiedy mamy ochotę, włączamy sobie muzykę, co jakiś czas też włączamy się do jakiejś aktywności.

Włączenie społeczne oznacza jednak coś innego. Jest to zwiększanie szans życiowych w zakresie edukacji, życia kulturalnego, działalności zarobkowej osób zagrożonych wykluczeniem, czyli tych, które np. ze względów zdrowotnych, ekonomicznych lub językowych mają mniejsze możliwości w stosunku do reszty

społeczeństwa. Dzięki ułatwieniu komunikacji i dostępowi do informacji z własnego domu osoby z niepełnosprawnościami lub osoby starsze mogą robić zakupy w e-sklepach, załatwiać sprawy w e-urzędach i nawiązywać kontakty. Migranci i uchodźcy mają możliwość kontaktowania się z rodzinami, mogą uczyć się języka lub wyszukiwać ważne informacje, a osoby zagrożone ubóstwem uzyskują szeroki dostęp do rynku szkoleń i pracy.

Nie żyjemy jednak w idealnym świecie – nowe technologie oprócz korzyści oznaczają także niebezpieczeństwa. Siedzący tryb życia, czyli spędzanie wielu godzin przed ekranem, oraz brak ruchu prowadzą do otyłości, poważnych wad wzroku i trudności z koncentracją. Nadmiar napływających informacji powoduje zagubienie i utrudnia oddzielenie tego, co jest naprawdę ważne, od tego, co drugorzędne.

Warto się zastanowić, czy potrafimy żyć inaczej. Spróbujcie wyobrazić sobie współczesną Europę i świat bez komputerów, mediów społecznościowych, baz danych oraz łatwo dostępnych zbiorów informacji. Czy umielibyście odnaleźć się w takiej nowej, choć w gruncie rzeczy starej, rzeczywistości? Jak poradzilibyście sobie na miejscu swoich dziadków, którzy do smartfonów, tabletów i laptopów podchodzą z bijącym sercem?

List Jadwigi Łuszczewskiej (ps. „Deotyma”) do malarza Tytusa Maleszewskiego [2 grudnia 1880 r.]

kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/17797

Spróbujcie odpowiedzieć na pytania: Jak wyglądało życie 50 lat temu? W jaki sposób utrzymywano w tamtym czasie kontakty prywatne lub służbowe? Jak pisano prace zaliczeniowe? Czy życie bez TIK jest jeszcze możliwe?

/// Ćwiczenie 2

Uzupełnij zdania wyrazami z ramki w odpowiedniej formie. Pracuj według wzoru:

wykluczenie społeczne	e-sklep	e-urząd	niebezpieczeństwo	aspekt
technologie informacyjno-komunikacyjne	włączenie społeczne	zagubienie	ubóstwo	

0. Dzięki **technologiom informacyjno-komunikacyjnym** dostęp do informacji jest prosty i powszechny.

- Bardzo ważnym jest włączenie społeczne.
- to zwiększenie szans życiowych wielu osób.
- Utrudniony start życiowy mają między innymi osoby zagrożone
- Dostęp do informacji z domu umożliwia osobom z niepełnosprawnościami i osobom dojrzałym robienie zakupów w oraz załatwianie spraw w
- Osoby zagrożone mogą skorzystać z oferty rynku szkoleń i pracy.
- Otyłość, wady wzroku, trudności z koncentracją to, na które narażają nas nowe technologie.
- Napływ wielu informacji często powoduje

/// Ćwiczenie 3

Połącz antonimy (określenia przeciwstawne) w pary. Pracuj według wzoru:

0. pożądany ☒	a) mylący
1. rzetelny ☐	b) incydentalny
2. wirtualny ☐	c) bezpieczny
3. powszechny ☐	d) priorytetowy
4. zagrożony ☐	e) niechciany
5. drugorzędny ☐	f) rzeczywisty

/// Ćwiczenie 5

Rozgrzewka przed tekstem

Uzupełnij każdą grupę tematycznie pasującym według siebie wyrazem. Pracuj według wzoru:

0. zasięg	sieć	baza danych	internet
1. eksponat	wystawa	obraz
2. dokument	publikacja	książka
3. okno	mebel	piętro
4. zdjęcie	flesz	lampa
5. powstanie listopadowe	Wielka Emigracja	powstanie warszawskie

Muzeum jako baza ciekawych danych

- *Ciemno wszędzie, głucho wszędzie, co to będzie, co to będzie?*¹
- Nic nie będzie, po prostu czasem nie ma zasięgu.
- Ale dlaczego nie ma go właśnie w muzeum?
- Przez te grube średniowieczne mury.
- Może dałoby się odstąpić i otworzyć okna? Byłby lepszy dostęp do sieci.
- Ale gorsze warunki dla eksponatów. Nie ma mowy. Bardzo mi przykro.
- Może w związku z tym wyjdziemy na zewnątrz albo chociaż do muzealnej kawiarni? Musimy zdobyć informacje do eseju o powstaniu listopadowym na dodatkowe zajęcia z polskiego.

Ludwika Gocel
Fot. autor nieznanym
pl.wikipedia.org/wiki/Ludwik_Gocel#/media/Plik:Fotgoc1.jpg

- Macie szczęście, nie musicie nigdzie wychodzić. Mamy tu ogromną analogową bazę danych na temat powstania listopadowego i Wielkiej Emigracji. Jeśli chcecie się dowiedzieć, jak wyglądało sieciowanie i gromadzenie informacji w połowie zeszłego wieku, zapraszam na wystawę stałą „Rzeczy warszawskie” do Gabinetu Ludwika Gocla.

¹ A. Mickiewicz, *Dziady*, część II.

- Ludwika Gocla?
- Tak, warszawskiego kolekcjonera i bibliofila.
- Brzmi dziwnie.
- Dziś powiedzielibyśmy, że chodzi o fana książek. O bardzo wybrednego fana, ponieważ interesowały go wyłącznie dokumenty i publikacje mające związek z powstaniem listopadowym. Przez wiele lat tworzył ogromną kolekcję, na którą składały się książki, czasopisma, dokumenty, ulotki, nuty, obrazy, grafiki i pamiątki. Sam księgozbiór liczył ponad 3300 egzemplarzy. To bezcenne publikacje z całego świata zebrane w jednym miejscu!
- Jak on się w tym orientował? Gdzie to wszystko trzymał?
- Gocel opracował własny system informacji, który był katalogiem kartkowym z wieloma odręcznymi notatkami, dotyczącymi m.in. proveniencji książki, czyli jej pochodzenia, znaków własności (ekslibrisów, pieczętek itp.). Można powiedzieć, że ręcznie otagował całą kolekcję. Ważne informacje, często osobiste, notował też czasem na okładkach – np. „Ten ekslibris [chodzi o książkę] jest inwalidą z powstania warszawskiego 1944 r. Wydobyłem go spod gruzów mego mieszkania w styczniu 1945 r.“. W ten sposób powiązał zbiór ze swoją osobistą historią.

Ekslibris Ludwika Gocla z odręczną notatką
Fot. K. Żák-Caplot

- Możemy obejrzeć tę książkę?
- Oczywiście. Jeśli zadzwonicie do Biblioteki Muzeum Warszawy z taką prośbą, następnego dnia książka będzie na was czekała w czytelni.
- Prezentację musimy oddać jutro. Przydałoby nam się chociaż jakieś zdjęcie.
- Jeśli macie trochę czasu, wejdźcie do Gabinetu na trzecim piętrze, gdzie znajduje się cała kolekcja. Oprócz książek znajdziecie tam m.in. bilet wizytowy Mickiewicza, pamiątkowe medale, obrazy i grafiki. Gdybyście poprosili pracownika muzeum, mógłby wam zrobić świetne zdjęcie (oczywiście bez flesza!). Gdy już odzyskacie dostęp do internetu, zajrzyjcie na stronę poświęconą zbiorowi. Wystarczy wpisać w wyszukiwarkę hasła: „Gocel”, „księgozbiór”, „muzeum”. Na pierwszej pozycji powinien pojawić się link ze szczegółowymi informacjami.
- Dziękujemy.
- Życzę udanej wizyty w Muzeum Warszawy, a jeśli nadal będziecie potrzebować połączenia z internetem, zajrzyjcie do naszej biblioteki. Tam dowiecie się więcej o powstaniu listopadowym, Goclu i jego wyjątkowej kolekcji.

Gabinet Ludwika Gocla w Muzeum Warszawy
Fot. M. Czechowicz

/// Ćwiczenie 6

Zaznacz zdania prawdziwe (P) i fałszywe (F). Pracuj według wzoru:

0. Gabinet Ludwika Gocla znajduje się w Muzeum Warszawy.
1. „Rzeczy warszawskie” to nazwa wystawy stałej w Muzeum Warszawy.
2. Ludwik Gocel to znany warszawski bibliofil.
3. Gocel kolekcjonował publikacje związane z powstaniem warszawskim.
4. Księgozbiór Gocla liczy ponad 3300 egzemplarzy.
5. W Gabinetecie Ludwika Gocla nie można robić zdjęć.

P/F
P

/// Ćwiczenie 7

Przekształć zdania na tryb przypuszczający. Pracuj według wzoru:

0. Otworzę okno i będę mieć lepszy zasięg.
Gdybym otworzył(-a) okno, miał(a)bym lepszy zasięg.
1. Znajdę informacje o powstaniu listopadowym i napiszę esej.
.....
2. Odwiedzę Gabinet Gocla, gdzie obejrzę bilet wizytowy Mickiewicza.
.....
3. Mam aparat fotograficzny i zrobię zdjęcia na ekspozycji.
.....

4. Kolekcjonuję książki i może zostanę bibliofilem.

5. Wpiszę w wyszukiwarkę hasło „Gocel” i otrzymam link ze szczegółowymi informacjami.

/// Ćwiczenie 8

W jaki sposób można się dowiedzieć, do kogo należy smartfon albo tablet? To nie problem – można to poznać po zdjęciu na tapecie, spersonalizowanym etui albo numerze telefonu. A jak dokonywano pewnych ustaleń, kiedy nie istniały urządzenia mobilne, a nośnikami wiedzy były książki? Jak ustalić właściciela danej publikacji? W XIX wieku mieliście co najmniej trzy możliwości. Gdyby wolumin należał do was, podpisałibyście go, przystawilibyście ozdobną pieczętkę lub wkleilibyście ekslibris. Gdyby książka była prezentem, darczyńca wpisałby do niej kilka ciepłych słów, czyli dedykację.

Ekslibrisy traktowane są dziś jak dzieła sztuki. Te zaprojektowane przez znanego artystę można potraktować jako inwestycję, sprzedać na aukcji lub np. podarować muzeum. Ekslibris składa się z trzech części: sentencji, rysunku i podpisu właściciela. Wszystkie te elementy są spersonalizowane. Cytat odnosi się do osobistych wartości posiadacza, a rysunek to herb albo symboliczny obraz związany z życiem właściciela książki (np. ulubiony pies, miasto urodzenia lub instrument, na którym umie grać).

EKSLIBRIS

sentencja, zdanie, cytat

rysunek, herb, symbol

imię i nazwisko właściciela, jego rodziny

Zbiór Ludwika Gocla obfituje w wiele pięknych ekslibrisów. Przyjrzyj się jednemu z nich i na jego podstawie spróbuj zaprojektować własny.

/// Ćwiczenie 9

Ułóż po kolei akapity tekstu w taki sposób, by tworzyły logiczną całość. Pracuj według wzoru:

Pracownia Digitalizacji
Muzeum Warszawy
Fot. M. Kalina

... a)	Do tego służy specjalny system. Dzięki niemu muzealnicy i muzealniczki wiedzą, czy dany obiekt znajduje się na półce w magazynie, na wystawie lub został wypożyczony do innego muzeum. Dzieła sztuki nie śpią w magazynach. Tak naprawdę są w ciągłym ruchu. Wyobraźcie sobie, jaki bałagan zapanowałby w takim wielkim zbiorze, gdyby nie było dobrej ewidencji dostępnej w sieci!
... b)	E-kolekcja zbiorów Muzeum Warszawy to baza danych zawierająca zdjęcia i skany najciekawszych obiektów. Pracuje nad nią zespół ludzi – koordynatorów i koordynatorek, kuratorów i kuratorek oraz fotografów i fotografek z pracowni digitalizacyjnej.

...	c)	Zdjęcia, wraz z przygotowanym przez kuratorów i kuratorki opisami oraz tagami, trafiają do bazy danych i są dostępne w sieci. Na ich podstawie można powołać do życia własne muzeum. Wystarczy utworzyć konto, zalogować się i wejść w zakładkę „Moje kolekcje”, dzięki której można tworzyć zbiory i dodawać do nich obiekty. Gdyby zabrakło wam pomysłu, dostępne są gotowe tematyczne „Interpretacje”, opracowane przez muzealnych specjalistów i specjalistki, a także nagrania pochodzące z Archiwum Historii Mówionej.
...	d)	Najpierw kurator lub kuratorka wybiera ciekawy i unikatowy obiekt, który pracownicy i pracowniczki magazynów muzealnych (w których na co dzień znajdują się wszystkie artefakty) przekazują do pracowni digitalizacyjnej. Zbiory Muzeum Warszawy liczą ponad 300 tys. jednostek, więc muszą być zorganizowane jak dobra baza danych, w której łatwo i szybko wynajduje się najważniejsze informacje.
0.	e)	Choroba nie pozwala wam przyjść do Muzeum Warszawy? Macie ochotę wybrać się na Rynek Starego Miasta, ale przez cały dzień pada deszcz? Zamierzaliście zrobić kilka zdjęć, ale sąsiadka poprosiła, żebyście się zajęli jej brzdącem? To nie problem – nic was nie powstrzyma przed wizytą w naszym muzeum! Nawet gdyby „się waliło i paliło”, możecie tu zajrzeć dzięki wirtualnej e-kolekcji.
...	f)	Kiedy wybrany obiekt znajdzie się w pracowni digitalizacyjnej, do dzieła wkraczają fotografowie. Często zdarza się tak, że zanim przystąpią do pracy, konsultują się z konserwatorami. Jeśli się okaże, że wybrany obiekt jest zniszczony albo należy wykonać przy nim dodatkowe czynności (takie jak rozszywanie książki), zajmują się tym pracownicy działu konserwacji. Fotografowie przygotowują studio, dobierają oświetlenie i tło. Zrobione przez nich zdjęcia przekazywane są do zespołu e-kolekcji.

/// Ćwiczenie 10

Uzupełnij tabelkę i dowiedz się, kto przygotowuje muzealną e-kolekcję. Pracuj według wzoru:

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj męskoosobowy	rodzaj niemęskoosobowy
0.	muzealnik	muzealniczka	muzealnicy	muzealniczki
1.			fotografowie	
2.			konserwatorzy	
3.				kuratorki
4.		specjalistka		
5.	koordynator			
6.		pracowniczka		

/// Ćwiczenie 11

Już wiesz, jak funkcjonuje wirtualne muzeum. Zajrzyj na stronę internetową Muzeum Warszawy (kolekcje.muzeumwarszawy.pl/interpretacje) i wybierz jeden z tekstów. Przeczytaj go i obejrzyj załączone do niego zdjęcia.

The screenshot shows the 'Interpretacje' section of the Museum of Warsaw website. At the top, there is a search bar with the text 'wyszukaj pojęcie' and a 'SZUKAJ' button. Below the search bar, there are several navigation links: HISTORIA WARSZAWY, PERSPEKTYWY, MIASTO POD LUBĄ, WYBRANE Z KOLEKCJI, Z MUZEALNEJ BIBLIOTEKI, W SZERSZYM KONTEKŚCIE, WIDOK WYSTAWY, and GROMADZĄC KOLEKCJE. Underneath, there are two more links: KOLEKCJE KREATYWNE and KOLEKCJA POD LUBĄ. The main content area displays three featured articles, each with a title, a short description, and a date:

- „Za Sasa jeść pieć i popuszczać pasa”, czyli słów kilka o kulturze stołu w czasach saskich**
Ewelina Wójcik-Bonowska | 31 października 2023
- Śmierć miasta**
Aleksandra Sołtan Łoska | 30 października 2023
- Warszawscy rzecznicy szkolnej spółdzielczości. Janusz Korczak/Henryk Goldszmit i Szczepan Eugeniusz Bońkowski**
Marta Rakoczy | 30 października 2023

Przykładowe interpretacje zbiorów z e-kolekcji Muzeum Warszawy

Słowniczek

wyraz	synonim polski	po angielsku	po ukraińsku
brzdąc	dziecko, maluszek	toddler, youngster	дитя, малюк
darczyńca	ofiarodawca, fundator	donor	доброчинець, благодійник, спонсор
mimowolny	odruchowy	involuntary	мимоволі, підсвідомо
nietuzinkowy	wyjątkowy, rzadki	unique	незвичний, унікальний, рідкісний
obfitować	mieć pod dostatkiem	abound	достатньо, мати в достатку
pożądany	upragniony, oczekiwany	desirable	бажаний, очікуваний
rzetelny	prawdziwy, rzeczowy	reliable, valid	вірний, надійний
ubóstwo	bieda	poverty	убогість, бідність
unikatowy	oryginalny, wyjątkowy	unique, exquisite	унікальний, рідкісний, винятковий
wybredny	wymagający	fussy	вередливий, вибагливий
zagubienie	dezorientacja	disorientation	спантеличення, збентеження
zalew	nagromadzenie	influx, abundance	накопичення, нагромадження

Nie takie ważne, żeby człowiek dużo wiedział, ale żeby dobrze wiedział; nie żeby umiał na pamięć, a żeby rozumiał; nie żeby go wszystko troszkę obchodziło, a żeby go coś naprawdę zajmowało.

Janusz Korczak

SPOTKANIE 5

Kompetencje osobiste,
społeczne i w zakresie
umiejętności uczenia się

Budynek Domu Sierot
i siedziba pracowni naukowej Korczakianum
Fot. A. Czechowski

Zastanów się

1. Czy poszukiwanie własnej drogi życiowej jest trudne?
2. Jak rozumiesz stwierdzenie „życiowy tandem”?
3. Czy można porzucić ideały w obliczu niebezpieczeństwa?
4. Opowiedz o znanym człowieku z twojego kraju, który do śmierci pozostał wierny swoim ideałom.

Ćwiczenie 1

Rozgrzewka przed tekstem.

Połącz antonimy w pary. Pracuj według wzoru:

0. monolog ☒	a) sztywność
1. samorozwój ☐	b) lekceważenie
2. elastyczność ☐	c) regres
3. aktywność ☐	d) szablonowość
4. wsparcie ☐	e) dialog
5. docenianie ☐	f) ograniczenie
6. innowacyjność ☐	g) inercja

/// Ćwiczenie 2

Przeczytaj poniższy tekst, a następnie wybierz najlepszy tytuł dla każdego akapitu.
Pracuj według wzoru:

🎯 Konsekwencja, wytrwałość, organizacja, efektywność

0. Edukacja szkolna wczoraj

Co się stało, to się nie odstanie

Dziecko w szkole

Wystawa w Muzeum Oświaty i Wychowania
[1931 r.]
Fot. H. Poddębski
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/16327

Jeszcze na przełomie XX i XXI wieku uczniowie i uczennice mogli w szkole spodziewać się ławek i tablicy, ciszy w klasie i monologu nauczycielki lub nauczyciela. Przygotowując się do klasówek i egzaminów, mieli na uwadze testy wiedzy oraz długie wypracowania na sztamkowe tematy. Po przeczytaniu rozdziału podręcznika na lekcji historii w ramach pracy domowej pisali jego streszczenie. Dużo wiedzy, mało praktyki. „Nowoczesnym” elementem edukacji były tzw. zielone szkoły, czyli kilkudniowe wyjazdy uczniów poza miejsce zamieszkania (w ich trakcie nauka odbywała się – jakże by inaczej – z tradycyjnych podręczników).

Świadectwo szkolne Andrzeja Bielickiego
[1918 r.]
Aut. J. Zeydler
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/1418

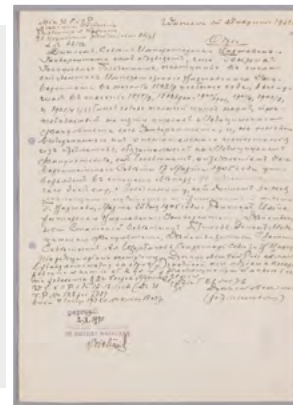
1. Nauka poprzez pracę

Zalety dawnej edukacji

Zainteresowanie nowymi kompetencjami

Realizując program edukacyjny w taki sposób, trudno było kształtować w młodych ludziach kompetencje przygotowujące ich do późniejszego życia zawodowego. Praca była głównym ośrodkiem kształcenia przez całe życie, a pracodawca nie wymagał dodatkowych umiejętności związanych z zarządzaniem czasem, samorozwojem lub innymi kompetencjami miękkimi. Otrzymawszy konkretne zadanie, pracownik musiał sobie z nim poradzić. Kropka. Czasem było to trudne, ale zmuszało go do wykazania się dużą elastycznością i wyrabiało umiejętność dostosowania się do różnych warunków.

Odpis dyplomu ukończenia studiów medycznych
przez Henryka Goldszmita [Janusza Korczaka]
[1932 r.]
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/14681

2. Dlaczego Polska weszła do Unii Europejskiej?

Kilka słów o zintegrowanym nauczaniu

Nowe spojrzenie na edukację

Od 2004 roku Polska jest członkiem Unii Europejskiej, w której kładzie się nacisk na przygotowanie uczniów i uczennic na to, co ich czeka w życiu zawodowym; na motywowanie dorosłych do ciągłego rozwoju osobistego i zawodowego oraz zachęcanie osób dojrzałych do aktywności społecznej. Inaczej niż kiedyś patrzymy na edukację szkolną, w której teraz jedną z metod jest działanie projektowe i zintegrowana nauka, np. w zakresie danego przedmiotu i języka jednocześnie. Zważywszy na to, że każdy Europejczyk powinien posługiwać się komunikatywnie co najmniej dwoma językami obcymi, nauczyciele stoją dziś przed nie lada wyzwaniem. Biorąc pod uwagę to, że Polska jest aktywnym uczestnikiem europejskich programów edukacyjnych (takich jak Erasmus+ i eTwinning), można wierzyć, że podejście pedagogów się zmienia, a młodzież otrzymuje coraz lepsze wsparcie.

3. Rynek zawodowy to duża konkurencja

Kolejna olimpiada odbędzie się w Polsce

Coraz większe zainteresowanie edukacją zawodową

Spółeczeństwo zaczyna na powrót doceniać kształcenie zawodowe, które po transformacji lat 90. XX wieku było traktowane po macoszemu. Dowodem na to są polskie sukcesy w EuroSkills, czyli największym edukacyjnym konkursie umiejętności zawodowych. W 2023 roku wydarzenie to zorganizowano w Gdańsku. Zawodnicy z całej Europy mogli się wykazać w 44 konkurencjach, takich jak układanie podłóg, dekarstwo, florystyka, mechanika samochodowa i piekarstwo. Do wyboru, do koloru. Uczniowie szkół zawodowych i technicznych rywalizowali ze sobą i zdobywali medale jak sportowcy na prawdziwej olimpiadzie.

Uczestnik zawodów EuroSkills Gdańsk 2023,
zorganizowanych przez Fundację Rozwoju Systemu Edukacji
Fot. S. Łaszewski

4. ELL jako zachęta do realizacji ciekawych projektów językowych

Po co się uczyć języków obcych?

Nauczyciele podnoszą swoje kompetencje językowe

Większość z nas docenia dobrą pracę i jej wymierne rezultaty, lubi być także za nią nagradzana. Mając to na uwadze, Komisja Europejska ustanowiła nagrodę European Language Label, wręczaną za jakość i innowacyjność w nauczaniu języków obcych. O projekcie wysokiej jakości można mówić wtedy, gdy jego uczestnicy, oprócz efektywnego poznawania języka, nauczą się wyszukiwać i przetwarzać informacje, a opanowawszy tę umiejętność, będą umieli skonfrontować nowe wiadomości z posiadaną już wiedzą. Od ponad 20 lat polscy nauczyciele i edukatorzy co roku zgłaszają swoje projekty i rywalizują o tę prestiżową nagrodę. Dotyczy ona działań skierowanych nie tylko do przedszkoli, szkół podstawowych i średnich, lecz także uniwersytetów oraz ośrodków edukacji nieformalnej – w tym bibliotek, muzeów, fundacji i stowarzyszeń.

Statuetka European Language Label
Fot. S. Łaszewski

5. Pomysł na życie

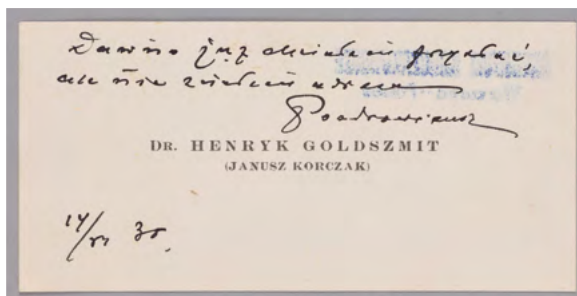
Kiedy należy zakończyć naukę?
Czym jest edukacja dorosłych?

Edukacja nie kończy się wraz z otrzymaniem dyplomu – dotyczy też osób, które już dawno się pożegnali ze szkolną ławą. Każdy z nas ma swoje zainteresowania i pomysły na spędzanie wolnego czasu. Wiemy, czego nam brakuje, by osiągać sukcesy zawodowe. Pomóc nam może edukacja dorosłych, realizowana w sposób formalny (w szkołach policealnych i wieczorowych, na uniwersytetach) i nieformalny (w szkołach językowych, bibliotekach, muzeach, domach kultury, uniwersytetach trzeciego wieku). Korzystając z szerokiej oferty instytucji kultury, stowarzyszeń lub fundacji, można kontynuować samokształcenie przez całe życie.

6. Nie wszystko złoto, co się świeci

Mamy się czym pochwalić
Nowoczesne teorie pedagogiczne

Przystąpienie do Unii Europejskiej przyczyniło się do wprowadzenia wielu pozytywnych zmian w systemach edukacyjnych nowych państw członkowskich. Nie należy jednak zapominać, że największe autorytety światowej pedagogiki – w tym Jan Amos Komeński i Janusz Korczak – pochodzą z Europy Środkowej. Ci wybitni wychowawcy położyli fundamenty pod nowoczesne teorie pedagogiczne. Warto się zapoznać z ich dziełami, gdyż ich poglądy są aktualne do dziś. Żeby sprawdzić najnowsze trendy w edukacji

Bilet wizytowy dr. Henryka Goldszmita [Janusza Korczaka]
[1938 r.]

kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/14781

dorosłych, można odwiedzić stronę EPALE (Elektroniczna platforma na rzecz uczenia się dorosłych w Europie, epale.ec.europa.eu/pl). Znajdują się na niej artykuły, materiały metodologiczne, informacje o szkoleniach, a także wiele innych ciekawych narzędzi, które pomagają w realizacji wartościowych projektów edukacyjnych.

Spotkanie w ramach Forum Edukacji Dorosłych, organizowanego przez Krajowe Biuro EPALE
Fot. S. Łaszewski

/// Ćwiczenie 3

Podkreśl wyraz, który nie pasuje do pozostałych. Pracuj według wzoru:

0. <u>sztampowy</u>	schematyczny	<u>uprzejmy</u>	banalny
1. samosia	samorozwój	samokształcenie	samodoskonalenie
2. zintegrowany	scalony	zespólny	zbliżony
3. dyscyplina	konkurencja	podstawa	dziedzina
4. konfrontować	porównywać	przeciwstawiać	naprzykrzać się
5. pogląd	zdanie	przekonanie	pokonanie

// Ćwiczenie 4

Przeczytaj tekst jeszcze raz i streść go za pomocą metody Cornella. W ramce **A** zapisz myśl przewodnią, czyli główną ideę. W kolumnie **B** umieść właściwe notatki – zadбай o to, by zawierały tylko najważniejsze informacje. Najłatwiej to zrobić, skracając i parafrazując główny tekst. W kolumnie **C** zapisz słowa kluczowe, czyli hasła, które podsumowują dane fragmenty treści. Ramka **D** to przestrzeń na podsumowanie i wnioski.

A	
B	C
D	

Wnętrze księgarni wydawnictwa Książnica Atlas przy ulicy Nowy Świat 59 [1931 r.]
Fot. H. Poddębski
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/16239

/// Ćwiczenie 5

Podkreśl poprawną odpowiedź. Pracuj według wzoru:

0. Dobrze zarządzając czasem, potrafisz: a) **pracować bez stresu i zgodnie z harmonogramem.**
b) zrobić zadanie najszybciej ze wszystkich.
c) zapomnieć o mijającym czasie.
1. Zarządzając efektywnie informacją, umiesz:
a) zdobywać, przetwarzać i przyswajać nowe wiadomości.
b) skrupulatnie notować wszystko.
c) przygotowywać dobre ściągawki na egzamin.
2. Organizując proces samokształcenia, trzeba przygotować:
a) irracjonalne poglądy, sytuacje stresowe i rozpraszacze.
b) stanowisko do nauki, odpowiednie narzędzia i źródła informacji.
c) nagrody pocieszenia, źródła dodatkowej energii i motywujące slogany.
3. Zdobywając kompetencje podstawowe, opanowujemy:
a) recytowanie, skandowanie i powtarzanie.
b) tupanie, podskakiwanie i stepowanie.
c) pisanie, czytanie i liczenie.
4. Koncentrując się na procesie uczenia, trzeba koniecznie:
a) wykazywać nastawienie na rozwiązywanie problemów i chęć wykorzystywania wcześniejszych doświadczeń.
b) pracować do późnej nocy i skupiać się na detalach.
c) mieć duży dystans i nie przejmować się ewentualnymi błędami.

/// Ćwiczenie 6

Rozgrzewka przed tekstem.

Poszukaj w internecie informacji na temat Stefanii Wilczyńskiej, współpracownicy znanego pedagoga i pisarza Janusza Korczaka. Uzupełnij tabelę wydarzeniami z jej życia we wskazanych latach. Pracuj według wzoru:

1886	<i>Stefania Wilczyńska urodziła się w Warszawie w majątnej rodzinie żydowskiej.</i>
1912	
1914	
1926	
1931	
1937	
1938	
1939	
1940	
1942	

/// Ćwiczenie 7

Połącz związki frazeologiczne z ich definicjami. Pracuj według wzoru:

0. pozostawać w cieniu ☒ e	a) być na pierwszym miejscu
1. grać pierwsze skrzypce ☐	b) umrzeć
2. być kimś z powołania ☐	c) być prawdziwym, autentycznym
3. być z krwi i kości ☐	d) opisać
4. nakreślić portret ☐	e) nie wyróżniać się
5. wyruszyć w ostatnią podróż ☐	f) idealnie się do czegoś nadawać

Prawdziwa Pani Stefa

„Zawsze pozostawała w cieniu”, „nigdy nie grała pierwszych skrzypiec”, „była wychowawczynią z powołania” – na takie stwierdzenia można się natknąć, szukając informacji na temat Stefanii Wilczyńskiej (1886–1942). Była nie tylko nauczycielką, pedagożką i asystentką Janusza Korczaka¹, lecz przede wszystkim fascynującą kobietą, konsekwentnie poszukującą spełnienia intelektualnego i swojego miejsca na ziemi.

Stefania Wilczyńska
[lata 30. XX w.]
Fot. autor nieznanym
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/14807

Jak wydobyć z cienia tę postać, kiedy najczęściej mamy dostęp do uproszczonych i niepełnych informacji? Do których źródeł sięgnąć? Gdzie szukać? W tej sprawie powinniśmy chwycić za telefon i poprosić o pomoc specjalistkę, która o Wilczyńskiej i Korczaku wie wszystko. Marta Ciesielska, bo o niej mowa, to wieloletnia kierowniczka, a obecnie kustoszka w pracowni Korczakianum, będącej częścią Muzeum Warszawy.

- Marto, ratuj! Mam problem.
- W czym mogę ci pomóc?
- Opowiedz, proszę, wszystko, co wiesz o Stefanii Wilczyńskiej. Chciałabym poznać ją jako osobę z krwi i kości, a nie postać z Wikipedii. Pomożesz?

I Marta pomogła... kreśląc dla nas pełny portret bohaterki.

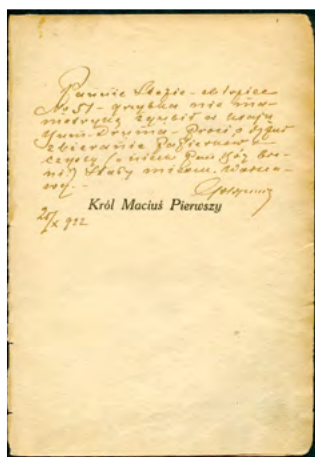
Stefania Wilczyńska była kobietą ambitną, chcącą zbudować swoją własną, niezależną ścieżkę życia zawodowego. Znając jej drogę życiową, wydawać by się mogło, że od początku pragnęła być pedagożką. Prawda jest taka, że na przełomie XIX i XX wieku kobiety pragnące osiągnąć coś w życiu zawodowym, nie miały do wyboru wielu dróg kariery. Pedagogika była jedną z nich. Starsza siostra Stefanii, Julia, pracowała

¹ Janusz Korczak (1878–1942), właściwie Henryk Goldszmit, to polsko-żydowski lekarz, znany pedagog i pisarz. Twórca pedagogiki opartej na partnerstwie i samorządności. Walczył o poszanowanie praw dziecka. Razem ze Stefanią Wilczyńską założył i prowadził w latach 1912–1942 Dom Sierot dla dzieci żydowskich. Zginął wraz z wychowankami podczas likwidacji getta w Warszawie.

w szkole jako geografka. Ponieważ dziewczęta pochodziły z bogatej rodziny, mogły wyjechać na studia za granicę – Stefania kształciła się najpierw w Szwajcarii, a potem w Belgii na kierunku przyrodniczym. Po uzyskaniu dyplomu, chcąc zrealizować swoją wielką potrzebę pomagania innym i opiekowania się słabszymi, zatrudniła się jako pracowniczka społeczna i wychowawczyni dzieci z najbiedniejszych rodzin.

W którymś momencie drogi jej i Janusza Korczaka przecięły się, jednak to nie ona przyłączyła się do niego – to on rozpoczął z nią współpracę. Poznali się w przytułku dla żydowskich sierot, gdzie Stefania już od jakiegoś czasu była zatrudniona². Od tego momentu młoda absolwentka i znany doktor tworzyli tandem nie do rozdzielenia – „trudno [było] określić, gdzie zaczyna się Korczak, a gdzie kończy Wilczyńska”³. Ona zyskała znanego sojusznika, a on otrzymał wsparcie samodzielnej, solidnej, dobrze zorganizowanej kobiety, co pozwoliło mu na zakończenie kariery lekarskiej i poświęcenie się działalności pedagogicznej oraz literackiej.

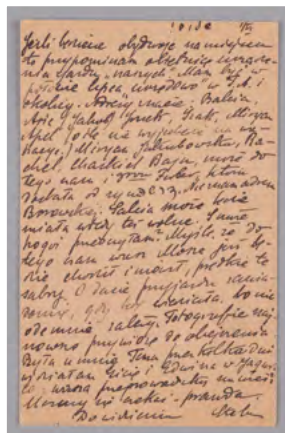
Dedykacja Janusza Korczaka [Henryka Goldszmita] dla Stefanii Wilczyńskiej w książce *Król Maciuś Pierwszy* [skan ze zbiorów Korczakianum – pracowni Muzeum Warszawy]

Mówiąc o sobie, Wilczyńska wykazywała się ogromną skromnością. Twierdziła, że „nie umie ani ładnie mówić, ani dużo pisać”⁴. Jednak w „Małym Przeglądzie”, dodatku do dziennika „Nasz Przegląd”, publikowała dowcipne i ciekawe teksty skierowane do dzieci i młodzieży. Jej zacięcie literackie rzuca się w oczy także w korespondencji oraz opublikowanych przez nią artykułach (niestety nielicznych). Pracując społecznie, doszła do wniosku, że może zrobić więcej – postanowiła odnaleźć własną ścieżkę życiową. Zwolniła się z Domu Sierot i zainteresowała się poradnictwem oraz ruchem kibucowym. W 1938 roku wyjechała do Palestyny (bywała tam wcześniej). Dalej prowadziła tam swą działalność, dzieląc się doświadczeniami z zakresu organizowania instytucji pomocy oraz wychowania dzieci i młodzieży. Szukając kolejnych pól rozwoju i możliwości działania, przez cały czas poszerzała swoje kompetencje – stagnacja oznaczała dla niej koniec.

² Wspomnienia Stelli Eliasbergowej, działaczki Towarzystwa Pomocy dla Sierot [nr inw. MHW 18/JK i 19/JK].

³ E. Ringelblum, *Kronika getta warszawskiego*, Czytelnik, Warszawa 1983.

⁴ Fragment z listu Wilczyńskiej do Rywki Zwykielskiej.

List Stefania Wilczyńskiej do Jakuba Kutalczyka
[prawdopodobnie 1 czerwca 1938 r.]
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obieky/14775

Nie dane jej jednak było w pełni wykorzystać swoją wiedzę w Palestynie – życie napisało dla niej inne, bardziej dramatyczne zakończenie. Czując, że sytuacja międzynarodowa jest coraz trudniejsza, w maju 1939 roku Wilczyńska wróciła do Polski, by być razem ze „swoimi dziećmi” z Domu Sierot. Tu zastała ją wojna.

Ostatni akt nastąpił 5 sierpnia 1942 roku. Tego dnia Korczak – jak podaje legenda – prowadził wychowanków Domu Sierot w ostatnią podróż do obozu zagłady w Treblince, jednak to „ukochana Pani Stefa”, jak nazywali ją w swoich wspomnieniach byli mieszkańcy sierocińca, zadbała, by dzieci odpowiednio się do tego marszu przygotowały. Poprosiła, by założyły najlepsze ubrania, co pozwoliło im wierzyć, że szykują się na specjalne, odświętne wydarzenie. Jednocześnie jednak był to symbol zachowania godności w najtrudniejszych nawet okolicznościach. Wilczyńska, Korczak i ich wychowankowie wsiedli do podstawionych na Umschlagplatz wagonów i wyruszyli w ostatnią podróż.

Dąb upamiętniający Stefanię Wilczyńską
na warszawskim Polu Mokotowskim
Fot. D. Rudzki

Stefania Wilczyńska do końca wierzyła w naukę, chciała ofiarować swoje ciało po śmierci do badań. Świadczy o tym kartka z ostatnim życzeniem znaleziona w jej pokoju wiele lat wcześniej. O jej zamiłowaniu do przyrody (którą studiowała w Belgii) przypomina dąb zasadzony na jej cześć na Polu Mokotowskim w Warszawie. Pod drzewem znajduje się kamień – w symbolice żydowskiej oznaczający pożegnanie ze zmarłą i wieczną o niej pamięć.

/// Ćwiczenie 8

Zaznacz zdania prawdziwe (P) i fałszywe (F). Pracuj według wzoru:

0. Stefania Wilczyńska była pedagogką.
1. Julia to młodsza siostra Stefanii.
2. Stefania studiowała w Szwajcarii i w Belgii.
3. Wilczyńska poznała Korczaka w getcie.
4. Razem z Korczakiem prowadziła Dom Sierot.
5. W maju 1939 roku Stefania wróciła z Palestyny do Warszawy.
6. Stefania Wilczyńska przeżyła wojnę.

P/F
P

/// Ćwiczenie 9

Zaświadczenie wydane przez Towarzystwo
„Pomoc dla Sierot”
[24 października 1940 r.]
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/17571

W 1940 roku Dom Sierot musiał przenieść się do getta. Wychowankowie, których liczba wzrosła do ponad 250, zamieszkali najpierw przy ul. Chłodnej 33, a potem przy ul. Siennej 16. Znacznie pogorszyły się warunki lokalowe i sanitarne, wszystkim dawał się we znaki wszechobecny głód. Janusz Korczak i Stefania Wilczyńska robili jednak, co w ich mocy, by zapewnić dzieciom niezbędne minimum życiowe. Do ostatniej chwili pozostali wierni swoim ideałom – choć mieli możliwość ucieczki na aryjską stronę miasta, a tym samym zachowania życia, odmówili, by zostać z podopiecznymi do końca.

Dowiedz się więcej na temat funkcjonowania Domu Sierot w czasie II wojny światowej. W tym celu przekształć zdania, używając imiesłów przysłówkowych współczesnych (-ąc) lub uprzednich (-wszy, -wszy). Pamiętaj, by zdania nie straciły pierwotnego sensu. Pracuj według wzoru:

0.	Korczak chciał zapewnić dzieciom być, więc prosił o pieniądze i jedzenie wszystkich możliwych dobroczyńców.
	<i>Chcąc zapewnić dzieciom być, Korczak prosił o pieniądze i jedzenie wszystkich możliwych dobroczyńców.</i>
1.	Korczak i Wilczyńska cenili wychowawczą rolę teatru. W związku z tym regularnie angażowali dzieci w realizację spektakli, na które przychodzili mieszkańcy getta.
2.	Kiedy Wilczyńska zrozumiała, że koniec jest bliski, rozpoczęła przygotowania do ostatniej podróży.
3.	Irena Sendlerowa zobaczyła grupę dzieci zmierzającą na Umschlagplatz i zapamiętała, że Korczak szedł na czele tego tragicznego pochodu.

/// Ćwiczenie 10

Uzupełnij tekst wyrazami z ramki. Pracuj według wzoru:

mając	zważywszy	spojrzawszy	chcąc	patrząc	będąc	wziąwszy	pracując
-------	-----------	-------------	-------	---------	-------	----------	----------

Okulary Janusza Korczaka okiem optyka

Okulary są niepowtarzalne jak dłoń człowieka. **(0) Wziąwszy** je do ręki, można poznać historię ich właściciela. Co da się wyczytać z okularów? **(1)** specjalistą, bardzo dużo. **(2)** na prawdziwe okulary, wprawny optyk od razu jest w stanie poznać, czy ich właściciel był dalekowidzem czy krótkowidzem, czy miał dużą lub małą wadę wzroku.

Korczak twierdził, że „oczy ma wrażliwe”⁵. To ciekawe, ponieważ same soczewki nie mają dużej mocy. Czy to stare okulary? A może Korczak, **(3)** zaoszczędzić lub nie przejmując się przyziemnymi sprawami, po prostu w odpowiednim czasie nie zadbał o wzrok? Tego nie wiemy.

Wiadomo jednak, że przedstawiciele niektórych profesji – np. lekarze, pisarze, nauczyciele, jubilerzy czy zegarmistrzowie – z czasem zaczynają cierpieć na coraz większą krótkowzroczność. Dlaczego? **(4)**, przez cały czas koncentrują wzrok na detalach.

Wiedząc o tym i **(5)** przed sobą jedyną tak unikatową pamiątkę po znanym pedagogu, można stwierdzić, że z pewnością był on krótkowidzem. Świadczą o tym szkła znajdujące się w oprawce okularów. **(6)** przez nie, wszystko wydaje się mniejsze niż w rzeczywistości. To znaczy, że należały do osoby, która gorzej widziała na odległość.

Okulary Janusza Korczaka
[między 1941 a 1942 r.]
Fot. Muzeum Warszawy
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/14855

Najprawdopodobniej „Stary Doktor”, jak nazywali Korczaka podopieczni, cierpiał też na astygmatyzm, czyli nieostre widzenie na każdą odległość. Również tę wadę wzroku da się odczytać ze szkła jego okularów, gdyż na ich brzegach obserwujemy pewne deformacje obrazu. Widać to zwłaszcza na lewej soczewce. Złożony za nią zausznik minimalnie zmienia swoją formę.

Prawe szkło jest rozbite. Dzisiaj nie tak łatwo zniszczyć okulary w ten sposób, ponieważ współczesne soczewki są plastikowe. Te z początku XX wieku były szklane – trudniejsze do zarysowania, ale bardziej wrażliwe na uderzenia.

⁵ List z 2 sierpnia 1939 r. do Sabiny Damm.

Nie ma pewności, że do końca życia Janusz Korczak był krótkowidzem. Z wiekiem proces zmian wzroku się odwraca – większość ludzi staje się dalekowidzami, widzi coraz gorzej obiekty, które są blisko. **(7)**, że na początku XX wieku nie było jeszcze soczewek progresywnych, osoby dojrzałe miały często dwie pary okularów. Jednych używały na co dzień, a drugich do czytania i pisania. Możliwe więc, że te okulary nie były jedyną parą, którą dysponował Janusz Korczak, ale tylko one zachowały się w zbiorach Korczakianum.

Ćwiczenie 11

Ilekroć, odłożywszy książkę, snuć zaczniesz nić własnych myśli, tylekroć książka cel zamierzony osiąga⁶.

Janusz Korczak

Pracujesz w redakcji kwartalnika kulturalnego „Wolne Słowo”. Napisz recenzję swojej ulubionej książki lub filmu.

Recenzja to opis i analiza książki, spektaklu lub filmu. Autor lub autorka koncentrują się na formie, stylu i treści dzieła. Ma swój tytuł i składa się z dwóch części: informacyjnej (tytuł, autor, okoliczności wydania i zarys treści) oraz oceniającej (subiektywna ocena formy i treści, wskazanie mocnych i słabych stron dzieła). Recenzję warto zakończyć krótkim podsumowaniem.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

⁶ Janusz Korczak, *Jak kochać dziecko*, tinyurl.com/4973pyrc [dostęp: 1.08.2023].

Słowniczek

wyraz	synonim polski	po angielsku	po ukraińsku
angażować	włączać, wciągać	engage	залучати, витягати
gwałtownie	raptownie, nagle	violently	нагло, раптово
kiepski	słaby, nieudolny, nieudany	poor	слабкий, невдалий
natknąć się	trafić, napotkać	come across, encounter	спіткати, зустрінути
niezbędny	konieczny	essential	необхідний, конечний
oddać się	poświęcić się	surrender	віддаватися, присвячуватися
podjęcie	stosunek, nastawienie	attitude	підхід, ставлення
po macoszemu	bez należytej uwagi	loosely, neglectedly	плавно, без належної уваги
przysłupek	sierociniec, ochronka	shelter	притулок, дитячий будинок
skrupulatnie	dokładnie, rzetelnie	meticulously	докладно, точно
sojusznik	sprzymierzeniec	ally	союзник, однодумець
sztampowy	banalny, oklepany	banal, trivial	шаблонний, банальний, утертий
szykować się	wybierać się, przygotowywać się	prepare	убиратися, наряджатися
wsparcie	pomoc, wzmocnienie	support, aid	поміч, допомога
wymierny	konkretny	measurable	точний, конкретний
zacięcie	zamiłowanie, predyspozycja	flair	відчування, відчуття, легкість

*Ale czy wiesz, kiedy bajki przestają być bajkami?
W momencie, gdy ktoś zaczyna w nie wierzyć.*

Andrzej Sapkowski

SPOTKANIE 6

Kompetencje obywatelskie

Zegarek kieszonkowy, na odwrocie
scenka z bajki La Fontaine'a
[między 1767 a 1781 r.]
Jean Francois Besson
Fot. A. Czechowski
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/1596

Zastanów się

1. Co oznacza słowo „prawy”?
2. Jak rozumieć związek frazeologiczny „włożyć coś między bajki”?
3. W każdym kraju istnieją stereotypy na temat innych narodowości. Dla Polaków Francuz jest zawsze elegancki, Niemiec uporządkowany, a Czech niczego nie bierze na poważnie. Jaki wizerunek Polaków funkcjonuje w twoim kraju? Czy się z nim zgadzasz? Dlaczego?
4. Jak można walczyć ze stereotypami?

Ćwiczenie 1

Sprawiedliwość, prawość, równość, różnorodność – tymi czterema słowami można opisać kompetencje społeczne i obywatelskie, dzięki którym mieszkańcy Unii Europejskiej mają lepiej rozumieć się nawzajem, współpracować ze sobą i tworzyć wspólnotę. Co to jednak oznacza w praktyce?

Kiedy byliśmy mali, to babcie i dziadkowie tłumaczyli nam, jak należy się zachowywać, co jest dobre, a co złe. Nowoczesność oznacza zmiany, nowe rozwiązania i idee, a tradycja to nasze dziedzictwo. Spróbujmy połączyć te dwa światy i wykorzystać dawne przysłowia, żeby wytłumaczyć, na czym polegają kompetencje społeczne i obywatelskie w życiu codziennym w XXI wieku.

Osoba z kompetencjami społecznymi wyraża się konstruktywnie, nie raniąc innych. Rozumie różne punkty widzenia i szanuje je. Kieruje się empatią i wzbudza zaufanie. Staje w obronie osób pokrzywdzonych. Jest człowiekiem prawym, który na równych zasadach współpracuje z innymi oraz działa na rzecz społeczności sąsiedzkiej, lokalnej, narodowej i europejskiej.

Wyjaśnij sens polskich przysłów. Pracuj według wzoru:

0. Nie czyń drugiemu, co tobie niemiłe.
<i>Nie należy komuś robić tego, czego sami nie chcielibyśmy doświadczyć.</i>
1. Kto pyta, nie błądzi.
2. Gdzie zgoda, tam i siła.

3. Bez ciekawości nie ma mądrości.

4. Bez pracy nie ma kołaczy.

/// Ćwiczenie 2

Rozgrzewka przed tekstem.

Podkreśl poprawną odpowiedź. W razie potrzeby skorzystaj z internetu. Pracuj według wzoru:

0. Cwaniak to

a) żartowniś

b) spryciarz

c) ekscentryk

1. Kercelak to

a) karcer

b) nazwa miasta

c) dawny warszawski bazar

2. Stefan Wiechecki i Stanisław Grzesiuk byli

a) stołecznymi literatami

b) miejskimi cwaniakami

c) warszawskimi urzędnikami

3. „Europejski” to

a) znany warszawski hotel

b) rodzaj stołecznego deseru

c) nazwa rynku w Warszawie

4. V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów odbył się w

a) 1944 roku

b) 1945 roku

c) 1955 roku

5. Jumbo James to

a) bohater powieści

b) aktor mieszkający w Warszawie

c) muzyk jazzowy z okresu międzywojnia

Nie masz cwaniaka nad warszawiaka...

...to tytuł znanej piosenki spopularyzowanej przez Stanisława Grzesiuka, barda z Czerniakowa i piewcy stołecznej ulicy, wykonawcy znanych szlagierów: *Siekiera, motyka*; *Bal na Gnojnej*; *Ballada o Felku Zdan-kiewicz*; *Komu dzwonią, temu dzwonią* czy *U cioci na imieninach*. W jego utworach warszawski cwaniak to sprytny gość, który z poczuciem humoru radzi sobie w każdej – nie zawsze legalnej – sytuacji. Mówi niby po polsku, ale trochę dziwnie, trochę inaczej: „cwaniak”, „schaboszczak”, „Poniatoszczak” (tak, ulubioną końcówką warszawskiej gwary było zdecydowanie „-ak”!). Jednak słowa pochodzą z różnych języków. To prawdziwy demokratyczny miks. Od każdego coś dobrego: „bajzel” to w jidysz „bałagan”, „bryle” to z niemieckiego „okulary”, a „walnąć w kimono” (czyli „zasnąć”) pochodzi z języka ukraińskiego.

A co, jeśli warszawski cwaniak urodził się w... Afryce? Wyobraźcie sobie eleganckiego czarnoskórego pana w jasnym garniturze i drogim kapeluszu na głowie, spacerującego stołecznymi ulicami z postawną blondynką. „Chyba wyraźnie załazła mu za skórę, bo zawołał: «A, dajże ty mnie do wielkiej cholery spokój!»! Było to powiedziane najczystszą polszczyzną z wyraźnym akcentem z okolic Kercelaka”¹.

Stefan Wiechecki rozmawiający
z doróżkarzem
[1960 r.]
Fot. Z. Siemaszko
Zbiory NAC: tinyurl.com/h3k25acp

Cytat pochodzi z książki innego, równie znanego, stołecznego pisarza, nazwanego przez Juliana Tuwima „Homerem warszawskiej ulicy”. Chodzi o Stefana „Wiecha” Wiecheckiego, który na rogu ulic Żółtej i Zielnej spotkał Augusta Agbolę O’Brown. W okresie międzywojennym spotkanie czarnoskórej osoby w centrum stolicy to było coś! Dzięki wywiadowi zamieszczonemu dwa miesiące przed wybuchem II wojny światowej w „Kurierze Warszawskim”² wiemy, że Afrykanów było w mieście co najmniej czterech. Pierwszy to wspomniany Nigeryjczyk August „Ali” O’Brown, który czynnie włączył się zarówno w obronę stolicy w 1939 roku, jak i w powstanie warszawskie. Drugim słynnym obywatelem Warszawy był portier Hotelu Europejskiego Sudańczyk Józef Diak, którego życiorys przedstawia się nie mniej ciekawie. Na pytanie, dlaczego nigdy nie

¹ S. Wiechecki, *Piąte przez dziesiąte*, PIW, Warszawa 1970, s. 120.

² P. Średziński, M. Diouf (red.), *Afryka w Warszawie. Dzieje afrykańskiej diaspory nad Wisłą*, Fundacja „Afryka Inaczej”, Warszawa 2010.

wrócił do Afryki, odpowiadał: „Służyłem podczas wojny 1920 r. w wojsku polskim [...]. Ożeniłem się z Polką, pracuję, jakoś mi się powodzi. [...] Tu jestem w domu [...]. Jestem polskim obywatelem, walczyłem za Polskę, czuję się Polakiem, tu jest moja ojczyzna!”³.

Nowożeńcy Józef Diak i Emma Dreher w swoim mieszkaniu przy ul. Smolnej w Warszawie [lata 30. XX w.]
Fot. autor nieznany
Zbiory NAC: tinyurl.com/3ua72zvw

Najmniej wiemy o trzecim – Samie Salvano. Wziął ślub w Warszawie i był perkusistą. Grał w jazzowych zespołach Zygmunta Krasińskiego i Jakuba Kagana. Potem podobno wyprowadził się na prowincję i słuch po nim zaginął.

Jedynym czarnoskórym Amerykaninem (rodem z Filadelfii) w międzywojennej Warszawie był Harry Hamilton, który mieszkał wraz z polską żoną i teściami na Powiślu, przy ul. Browarnej. Przyszli państwo Hamiltonowie poznali się w pracy – on był muzykiem, ona tancerką. Dla niej Harry nauczył się języka polskiego i zmienił wiarę. Sąsiedzi bardzo go lubili, teściowie byli z niego dumni. Na pytanie o to, czy mu się u nas podoba, powtarzał: „Europa dobrze. Wszyscy dobrze. Polska dobry kraj. I love it”⁴.

Powiśle
[1968 r.]
Aut. E. Dwurnik
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/10032

³ Fragment wywiadu z cyklu *Warszawa egzotyczna* zamieszczonego w „Kurierze Warszawskim”, cyt. za: *Afryka w Warszawie...*, s. 49.

⁴ Tamże s. 51.

August, Józef, Sam czy Harry? Miłośnicy warszawianistycznej literatury do dziś zadają sobie to pytanie, zastanawiając się, który z nich był pierwowzorem niezapomnianej postaci Jumbo Jamesa z dylogii Stefana Wiecheckiego *Cafe pod Minogą* i *Manius Kitajec i jego ferajna*. Może pisarz wzięt z każdego z nich po trochu? Sprawdźmy.

Pierwsze wydania powieści Wiecha ukazały się drukiem odpowiednio w 1957 i 1960 roku. Polska nie miała w tym czasie szansy na częste kontakty ze światem zachodnim. Wyjątkiem był odbywający się w Warszawie od 31 lipca do 15 sierpnia 1955 roku V Międzynarodowy Zjazd Młodzieży i Studentów, który zgromadził 27 tys. uczestników, w tym 900 gości z Afryki⁵.

Uczestniczki V Światowego Festiwalu Młodzieży
i Studentów podczas pochodu w Alejach Ujazdowskich
[1955 r.]
Fot. W. Jankowski
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/8274

Tu nasuwa się kolejne pytanie. Czy nie odeszliśmy za daleko od tematu, czyli kompetencji społecznych i obywatelskich? Otóż nie. Fundacja „Afryka Inaczej” spojrzała na twórczość Wiecheckiego nie z perspektywy warszawskiej ulicy, lecz osoby czarnoskórej mieszkającej w Polsce. Efektem jest książka *Afryka w Warszawie*, w której możemy przeczytać o tym, jak Wiech przedstawił warszawskiego Afrykanina okresu międzywojnia.

Paweł Średziński, autor rozdziału *Generał, szoferak, bohater – czarni warszawiacy w powieściach Gąsiorowskiego i Wiecha*, stwierdza, że obaj literaci stworzyli postaci „afrykańskich Polaków, którzy swoim zachowaniem i postawą zaprzeczali obowiązującym stereotypom na temat osób o czarnym kolorze skóry”⁶. Umiejętnie konstruowanymi humorystycznymi scenkami Wiechecki obalał mity na temat mieszkańców z Afryki, którzy nie jedli „ani papug, ani małp”⁷, lecz to, co inni warszawiacy, z obowiązkowym zestawem restauracyjnym włącznie: śledź, ogórek i meduza z lornetą, czyli wieprzowe nóżki w galarecie z symetrycznie ustawionymi dwiema „setkami” wódki.

Wiech wyśmiewał się ze wszystkich jednakowo. Pod tym względem był demokratą, który nie zapominał o sile słowa pisanego. Nie oceniał. Wykreowana przez niego postać Jumbo Jamesa miała wymiar nie tylko humorystyczny, ale i edukacyjny. Czarnoskóry bohater na kartach książek miał uczyć tolerancji i otwartości na inność w trudnych powojennych czasach, ale może nas wiele nauczyć również dziś.

⁵ J. Sadowska, *Oficjalne kontakty międzynarodowe młodzieży w PRL-u*, „Studia Podolskie” 2012, t. XX, s. 231.

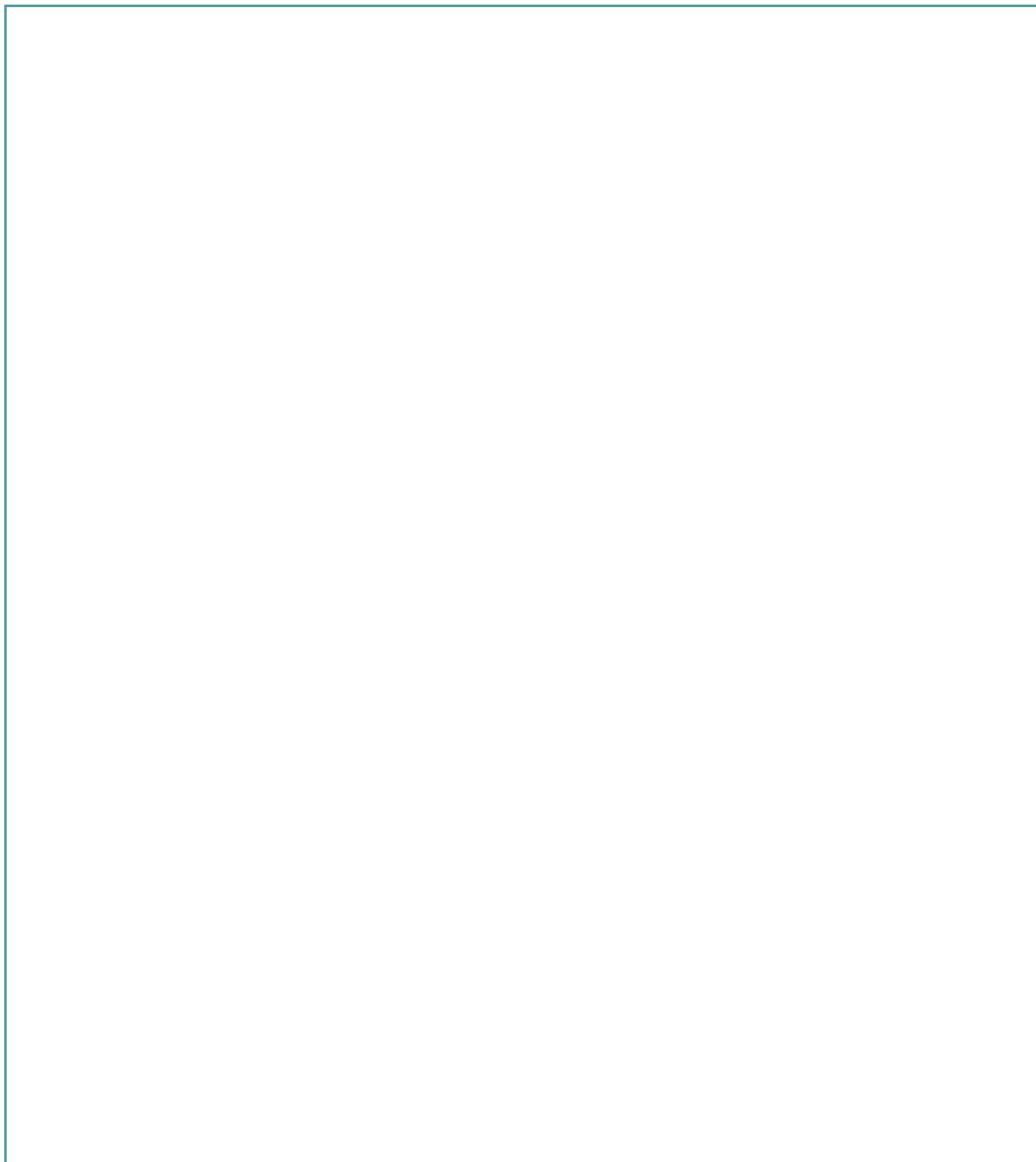
⁶ *Afryka w Warszawie...*, s. 153.

⁷ S. Wiechecki, *Café pod Minogą*, Iskry, Warszawa 1957.

// Ćwiczenie 3

Przeczytaj ponownie tekst i wynotuj najważniejsze informacje. Zrób to za pomocą mapy myśli.

Pamiętaj, że ważne są tylko niektóre postacie, wydarzenia i informacje, a inne pojawiają się tylko jako uzupełnienie omawianego tematu. W centrum mapy umieść najważniejsze zagadnienie, od którego odchodzą będą strzałki, pod nimi trzeba wpisać podtematy itd. Mapa powinna być jasna i wyraźna. Warto używać symboli, ozdób, rysunków. Można przygotować ją w kreatorze online lub wykorzystać kartkę.

// Ćwiczenie 4

Uzupełnij tekst wyrazami z ramki w odpowiedniej formie. Pracuj według wzoru:

komplikacja	obrona	kość	rodzina	kategoria	wdowa	życie	bywalec
-------------	--------	------	---------	------------------	-------	-------	---------

Jumbo James, warszawiak „w kolorze żałobnym”

Cafe pod Minogą, czyli słynna fikcyjna restauracja „trzeciej **(0) kategorii** z wyszynkiem” (tzn. z możliwością zjedzenia czegoś na miejscu), znajdowała się rzekomo przy ul. Zapiecek na stołecznej starówce. Jednym z jej **(1)**, inaczej stałych gości, był Jumbo James.

Ten warszawiak z krwi i **(2)** (choć pochodzący z Afryki) był z zawodu szoferem, a warszawską gwarą władał na równi z innymi bohaterami powieści Wiecha. To właśnie on zaproponował przyjacielom plan dotyczący wykradzenia pieniędzy ukrytych w jednej z kamienic przez amerykańskiego milionera. Jego pomysł grupa próbowała kilkakrotnie wcielić w życie, lecz za każdym razem nie obywało się bez **(3)**

Jumbo James był zaprzeczeniem wszelkich stereotypów. W **(4)** Warszawy „dzielnie się spisywał”, a w czasie wojny ukrywał się przed okupantami, nosząc strój żałobny. Wcielił się wtedy w postać **(5)** – Emilii Czarnomordzik. W końcu został schwytany i zmuszony do pracy w znanym lokalu Adria, w którym bawili się i stołowali tylko Niemcy. W międzyczasie poznał miłość swojego **(6)**, Apolonię Karaluch, z którą się ożenił. Wziął udział w powstaniu warszawskim, w którym wstawił się bohaterskimi czynami.

Po wojnie zamieszkał z żoną na Służewcu i wraz z przyjaciółmi prowadził firmę taksówkarską. Urodziło mu się siedmioro dzieci. W utrzymaniu **(7)** pomagał mu brat z Ameryki. Wplątał się w aferę z kradzieżą obrazu i wylądował w areszcie. Został jednak uwolniony przez kolegów, którzy schwytali prawdziwego złodzieja.

// Ćwiczenie 5

Posłuchaj piosenki *U cioci na imieninach* w wykonaniu Stanisława Grzesiuka⁸, w której z przymrużeniem oka, czyli żartobliwie, opisana jest impreza w stylu warszawskim z czasów międzywojennych. Autorem tekstu jest Andrzej Włast. Muzykę skomponował Bolesław Mucman. W latach 90. XX wieku utwór spopularyzował zespół Szwagierkolaska⁹.

Po wysłuchaniu utworu uporządkuj tekst i zwróć uwagę na cechy charakterystyczne warszawskiej gwary (słownictwo, gramatyka, wymowa). Pracuj według wzoru:

...	a)	U cioci na imieninach są goście i jest rodzina, Więc program się rozpoczyna do śmiechu no i do łez. Wuj Michał jest za magika, szwagierka walczyka fika. Brat szwagra odstawia byka, a zięć torreadorem jest.
...	b)	Gość jeden na grzebieniu gra operę, Drugi niby z radia jest szpikerem. Mańka jest dziewczyna, gwiazdę robi z kina, Felka wróży z rąk i z nóg.
...	c)	U cioci na imieninach jest flaszka, dwie butle wina, Śledź, pączki i wieprzowina, są goście i morowo jest. Wuj Michał jest za magika, szwagierka walczyka fika. Brat szwagra odstawia byka, a zięć torreadorem jest.
0.	d)	U sąsiadów na czwartaku rojno, gwarno, Jak w sylwestra ruch. Radio i patefon gra na zmianę, Tango nasze tango ukochane.
...	e)	U cioci na imieninach są goście i jest rodzina, Więc program się rozpoczyna, do śmiechu no i do łez.
...	f)	No i wszystkie kuchty do ich drzwi się garną, Wyteżają słuch. Śpiewa ktoś, gdy sobie podje, melodie za dwóch.

⁸ tinyurl.com/37mu2ptm [dostęp: 6.11.2023].

⁹ tinyurl.com/ypaz5cnk [dostęp: 6.11.2023].

/// Ćwiczenie 6

Tworzenie nazw mieszkańców i ich pisownia to prawdziwe wyzwanie! Nazwy mieszkańców kontynentów i państw piszemy wielką literą, a mieszkańców miast – małą. Utworzone od nich przymiotniki zawsze małą.

Uzupełnij tabelę według wzoru:

	Kontynent/ państwo	mieszkaniec	mieszkańcy	przymiotnik
0.	Ameryka	Amerykanin	Amerykanie	amerykański
1.			Afrykanie	afrykański
2.	Europa	Europejczyk		
3.	Nigeria		Nigeryjczycy	
4.	Sudan			sudański
5.	Kongo		Kongijczycy	
6.	Warszawa		warszawianie, warszawiacy	
7.		Ukraińiec		ukraiński
8.	Czechy		Czesi	
9.			paryżanie	paryski

/// Ćwiczenie 7

Rozgrzewka przed tekstem.

Jeszcze po II wojnie światowej w niektórych dzielnicach stolicy mówiono gwarą warszawską, zwaną „wiechem”. Do dziś używamy takich słów jak „mamona” (pieniądze), „melina” (kryjówka) czy „kosa” (nóż), nie zwracając uwagi na to, skąd pochodzą.

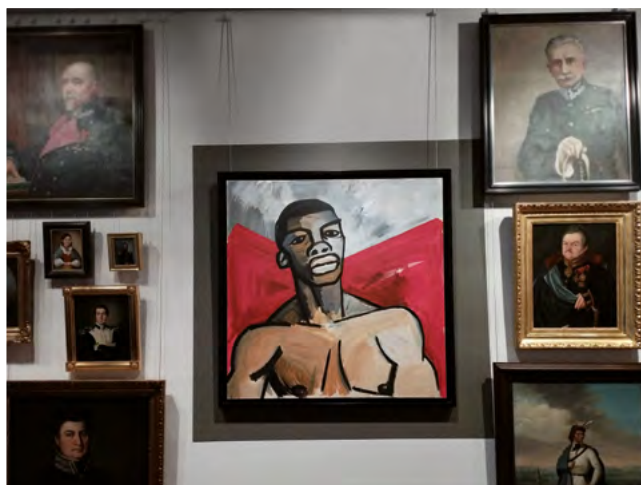
Połącz w pary wyrazy gwarowe z ich znaczeniem w literackim języku polskim. Pracuj według wzoru:

0. arbuz ☒	a) eleganckie buty
1. chawira ☐	b) głowa
2. deszczochron ☐	c) coś bardzo kulturalnego
3. karuzo ☐	d) miotła
4. mietła ☐	e) marynarka
5. rymanarka ☐	f) śpiewak uliczny
6. sztyblety ☐	g) mieszkanie
7. wersal ☐	h) parasol

Zastanów się, jak powstawały te słowa.

Sten zamiast perkusji

Tajemniczy czarnoskóry mężczyzna bez koszuli spoglądający dumnie z portretu. Muskularna postać w centrum kadru. W tle przydymiona biało-czerwona flaga. Ascetyczna powściągliwość bohatera i krzycząca cisza wokół. Ta poważna twarz nie budzi jednak strachu. Jest przyjazna i pełna zrozumienia. Kim jest ta postać?

Gabinet Portretów Muzeum Warszawy
[2015 r.]
Fot. D. Rudzki

Ten niepokojący, a jednocześnie ciepły portret pędzla Karola Radziszewskiego jest jednym z ważniejszych obiektów w Gabinetach Portretów Muzeum Warszawy. Zanim trafił na drugie piętro w kamienicy znajdującej się przy Rynku Starego Miasta, prawie żaden mieszkaniec stolicy nie znał bohatera obrazu, Augusta Agboli O'Browna¹⁰. Dziś piszą o nim w gazetach i nagrywają słuchowiska. Jak i dlaczego znalazł się pomiędzy innymi polskim żołnierzami walczącymi o stolicę na przestrzeni dziejów?

Wzmianka o ślubie Augusta i Zofii z czasopisma „Światowid” 1927, nr 35
tinyurl.com/u9ky9j5s

¹⁰ Występują też inne formy zapisu: Augustine Agboola Browne, August Agbola Browne, Augustus Browne.

August urodził się 22 lipca 1895 roku w Nigerii, która mniej więcej w tym czasie stała się protektoratem brytyjskim. Jako młody chłopak został wcielony do Królewskiej Marynarki Wojennej (Royal Navy). W ten sposób dotarł do Europy, a potem do naszego kraju. Musiało mu się tu spodobać, ponieważ w 1922 roku został na stałe i ożenił się w Krakowie z Zofią Pykówną. Informacje na temat „egzotycznego” ślubu znalazły się na łamach prasy wraz ze zdjęciem młodej pary oraz charakterystycznym dla tamtych czasów komentarzem. Małżeństwo doczekało się dwojga dzieci.

W 1932 roku August opuścił rodzinę i przeniósł się do Warszawy, gdzie zamieszkał na ul. Złotej, a potem na Wspólnej. W stolicy rozpoczął karierę muzyka jazzowego (grał na perkusji) i tancerza w słynnym lokalu Caveau Caucasien, mieszczącym się w piwnicach filharmonii. Był też członkiem orkiestry znanego jazzmana Wiesława Wilkosza. Posługiwał się pięcioma językami, a dodatkowo, jak prawdziwy warszawiak, używał stołecznej gwary. Tuż przed wybuchem II wojny światowej współpracował z Polskim Radiem, dla którego komponował muzykę do przemówień prezydenta Stefana Starzyńskiego. W 1939 roku brał udział w obronie stolicy. W czasie wojny radził sobie jak inni stołeczni artyści – grywał w lokalach, występował w rewiach, a kiedy nie było pracy, handlował czym popadnie, kolportując przy okazji nielegalną prasę podziemną.

Muzyk? A gdzie jego perkusja? W 1944 roku zamienił ją na powstańczego stena. Sten to angielski pistolet maszynowy, który w czasie wojny zaczęto konspiracyjnie produkować również w Polsce. Każdy powstaniec, niezależnie od narodowości czy koloru skóry, chciał mieć na wyposażeniu właśnie tę broń. Tło portretu Agboli O’Brownna to szaro-czerwona flaga, nawiązująca do polskich zrywów narodowych. Może wydawać się brudna, może przypalona lub zadymiona – tak jak Warszawa po upadku powstania.

Gmach Filharmonii przy ulicy Jasnej
[lata 30. XX w.]
Fot. H. Poddębski

kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/426

„Ali”, gdyż tak brzmiał konspiracyjny pseudonim Augusta, był jedynym znanym czarnoskórym żołnierzem powstania, lecz nie jedynym obcokrajowcem. Słowacy, Węgrzy, Gruzini, Czech i Ukraińiec, czyli uciekinierzy z Wehrmachtu lub byli jeńcy wojenni, stanęli ramię w ramię z Polakami na barykadach (służyli w 535. Plutonie).

Miejsce upamiętnienia Augusta Agboli O'Browna
w Warszawie w pasażu Wiecha
Fot. A. Grycuk
tinyurl.com/Znytyf6

Po wyzwoleniu małego obozu koncentracyjnego w środku Warszawy przy ul. Gęskiej część więźniów pochodzenia żydowskiego również przyłączyła się do działań zbrojnych. Byli to m.in. Francuzi, Rumuni i Grecy. Po polskiej stronie walczyli nawet dwaj dezercerzy niemieccy.

Powojenne losy „Alego” owiane są tajemnicą. Wiadomo, że w roku 1949 pracował w Wydziale Kultury i Sztuki Zarządu Miejskiego w Warszawie. Potem występował w warszawskich lokalach. Zagrał też drugoplanową postać w filmie *Żołnierz zwycięstwa* w reżyserii Wandy Jakubowskiej.

Muzycy jazzowi w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL) nie mieli łatwego życia, ponieważ ten typ twórczości uznawano za „zwariowaną melodię bez melodii, której żaden wariat nawet nie pojmie”¹¹. Zaczęto utożsamiać jazz z wrogą ideologią i kapitalizmem, a wykonujących go muzyków traktowano jak wywrotowców. Nic dziwnego, że w tej atmosferze August Agbola O'Brown zdecydował się w 1958 roku opuścić Polskę.

August Agbola O'Brown zmarł w 1976 roku w Londynie. Warszawiacy jednak o nim nie zapomnieli. Ta wyjątkowa postać upamiętniona jest w Muzeum Warszawy i w pasażu Wiecha, w samym centrum Warszawy.

¹¹ T. Toborek, *Jazz w Peerelu*, tinyurl.com/mt8va6t7 [dostęp: 25.07.2023].

/// Ćwiczenie 8

Podkreśl te zdania, które odnoszą się do Augusta Agboli O'Browna. Pracuj według wzoru:

0. Pochodził z Nigerii.

1. Pracował w Hotelu Europejskim.
2. Był Amerykaninem.
3. Mówił gwarą warszawską.
4. O jego ślubie mogła dowiedzieć się cała Polska.
5. Mieszkał na Powiślu.
6. Walczył w wojnie 1920 roku.
7. Jego portret można podziwiać w muzeum.
8. Był wywrotowcem.
9. Był znanym aktorem.
10. W latach 50. XX wieku wyjechał z Polski.

/// Ćwiczenie 9

Oto obraz *Warszawska orkiestra Petersburskiego i Golda* autorstwa Feliksa Jabłczyńskiego. Dzieło pochodzi ze zbiorów Muzeum Warszawy (nr inw. MHW 22660, kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/8031).

Nazwij przedstawione na obrazie instrumenty muzyczne, używając wyrazów z ramki. Pracuj według wzoru:

kontrabas	fortepian	bandžo	skrzypce	perkusja
-----------	-----------	--------	----------	----------

kontrabas

/// Ćwiczenie 10

Zastąp podkreślone części zdań zwrotami i wyrażeniami z ramki w odpowiedniej formie, nie zmieniając ich sensu. Pracuj według wzoru:

ramię w ramię	zaleźć za skórę	nowa optyka	obalać mity
co popadnie	słuch po nim zaginął	piąte przez dziesiąte	odchodzić od tematu

0. Nie do końca rozumiem to, o czym dwaj Francuzi rozmawiali na przystanku.	
Rozumiem piąte przez dziesiąte , o czym dwaj Francuzi rozmawiali na przystanku.	
1.	Tą wypowiedzią mi dokuczyłeś.
	Tą wypowiedzią
2.	Dlaczego zaczynasz mówić o czymś innym, gdy musimy się skoncentrować na tym zadaniu?
	Dlaczego, gdy musimy się skoncentrować na tym zadaniu?
3.	Ten problem urbanistyczny potrzebuje nowego podejścia.
	Ten problem urbanistyczny wymaga
4.	Ten artykuł zaprzecza stereotypowi nieuczciwego kontrolera biletów.
	Ten artykuł na temat nieuczciwych kontrolerów biletów.
5.	Manifestujący ludzie chwyтали wszystko, co było dookoła, i rzucali przed siebie.
	Manifestujący ludzie zaczęli rzucać przed siebie
6.	W czasie parady szli obok siebie.
	W czasie parady szli
7.	Wyszedł z domu o ósmej rano i nikt go już więcej nie widział.
	Wyszedł z domu o ósmej rano i

// Ćwiczenie 11

Dwuczęściowa suknia wieczorowa
[lata 20.-30. XX w.]
Fot. Muzeum Warszawy
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obieky/4309

Na zdjęciu widać piękną haftowaną, obszytą perełkami suknię wieczorową z lat 20. XX wieku. Dolna jej krawędź jest bardzo fantazyjna. Przed II wojną światową stołeczna elegantka łączyła tego typu kreację z białymi pończochami i czarnymi butami na obcasie. Tak prezentowały się panie na balach w Hotelu Europejskim lub w Bristolu. Jak wyglądałaby suknia na takie okazje w twoim kraju? Podobnie czy zupełnie inaczej?

U cioci na imieninach zapewne takich kreacji nie było. Wszyscy jednak świetnie się bawili w wesołej atmosferze. Jeszcze raz przeczytaj tekst piosenki i spróbuj własnymi słowami opisać przebieg takiej rodzinno-sąsiedzkiej imprezy.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Słowniczek

wyraz	synonim polski	angielski	ukraiński
bywalec	uczestnik	a regular	бувалець, учасник
cwaniak	spryciarz	smarty	спритний, пролазливий
ferajna	towarzystwo, zespół	bunch	банда, колектив, команда
nawzajem	zrobić coś dla kogoś z wzajemnością	mutually	взаємодія, взаємодопомога
obalać	podważać, wykazywać błądność	refute, rebutt	спростувати, доводити помилки
optyka	postrzeganie, punkt widzenia	perception	сприйняття, думка, погляд
piewca	ktoś wspierający jakąś ideę, bard	eulogist	співак, бард
postawny	wysoki, dobrze zbudowany	portly, well-built	ставний, красивий
powściągliwość	rezerwa	reserve	не гордовитий, стриманий
stołować się	jadać, jeść	dine	гостюватися, гоститися, їсти
szlagier	przebój, hit	hit	популярний, хіт
tutejszy	miejscowy, lokalny	local	тутешній, місцевий, локальний
władać językiem	posługiwać się językiem	speak	володіти, панувати над...
wywrotowiec	mąciciel, heretyk	a revolutionary	віровідступник, єретик

*Teraz jest wojna,
Kto handluje, ten żyje.
Jak sprzedam rąbankę, słoninę, kaszankę,
To bimbru się też napiję.*

Piosenka z czasów okupacji

SPOTKANIE 7

Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości

Targ na placu Grzybowskiem
[lata 90. XIX w.]
Fot. K. Brandel

„Jarmark Europa” na Stadionie Dziesięciolecia
[lata 90. XX w.]
Fot. E. Hartwig

Zastanów się

1. Jak rozumiesz stwierdzenie, że ktoś jest przedsiębiorczy? Spróbuj opisać taką osobę.
2. Czy innowacyjność i przedsiębiorczość odnoszą się tylko do biznesu i handlu?
Jaki jest człowiek „przedsiębiorczy życiowo”?
3. Czy wiesz, co znaczy „kombinować jak koń pod górę”?
4. Czy w twoim kraju bazar jest ważnym elementem kultury?

/// Ćwiczenie 1

Połącz synonimy w pary. Pracuj według wzoru:

0. na pierwszy rzut oka ☒ 1. dany ☐ 2. przedsiębiorczość ☐ 3. przedsięwzięcie ☐ 4. uwieńczyć sukcesem ☐ 5. luka ☐ 6. dostosować ☐	a) inicjatywa, zorganizowane działanie b) pomyślnie zakończyć c) brak, dziura d) wybrany, konkretny e) początkowo, na wstępie f) adaptować, poprawić g) zaradność, działalność gospodarcza

/// Ćwiczenie 2

Ludzi i przedmioty możemy opisywać zarówno za pomocą przymiotników, jak i imiesłów przymiotnikowych czynnych (końcówka: -ący) i biernych (-ny, -ony, -ty). Na pierwszy rzut oka są one do siebie bardzo podobne, ponieważ odpowiadają na te same pytania: jaki?, jaka?, jakie?, który?, która?, które?. Jednak imiesłowy przymiotnikowe to tak naprawdę bezosobowe formy czasownika.

Dlaczego należy je rozróżniać? Imiesłowy przymiotnikowe odmieniają się jak przymiotnik – przez liczby, przypadki i rodzaje. Nie można ich natomiast stopniować.

Jak je rozpoznać? Imiesłowy przymiotnikowe tworzymy zawsze od czasowników. Ich znaczenie odnosi się do czynności. Imiesłowy czynne określają tego, kto wykonuje działanie, a bierne opisują osobę lub przedmiot podlegający działaniu, np. *robić* – *robiący* – *robiony*, *kupować* – *kupujący* – *kupowany*.

Mierz siły na zamiary

Człowiek przedsiębiorczy, umiejący wcielać pomysły w czyn¹ i świadomy trudności, jakie się z tym wiążą, to ktoś **mierzący** siły na zamiary. Nie tylko kreatywny, **pomysłowy** i **podejmujący** ryzyko, by osiągnąć zamierzony cel, lecz także rozważnie **planujący** i konsekwentnie **realizujący** swoje przedsięwzięcia zgodnie z wartościami etycznymi.

¹ Por. *Kompetencje Kluczowe – definicje i opisy*, bit.ly/472y2dp [dostęp: 7.11.2023].

Przedsiębiorczość oznacza głównie umiejętność prowadzenia firmy i obsługi klienta, lecz także kompetencje **obejmujące** zarządzanie ludźmi i czasem, skuteczne planowanie oraz postawę proaktywną. Projekt **stworzony** przez osobę z takimi kwalifikacjami z pewnością będzie świetnie **przygotowany**, zrealizowany w terminie i **uwieńczony** sukcesem.

Natomiast innowacyjność wiąże się przede wszystkim z wysokim poziomem kreatywności i uważnością, dzięki której autor nowatorskiego rozwiązania jest w stanie wyczuć potrzeby rynku i luki w nim.

Można powiedzieć, że to opis **idealnego** biznesmena. Czy te cechy i umiejętności nie pomagają nam też w codziennym życiu – zarówno w sytuacjach **kryzysowych**, jak i w sprawach **wymagających** szybkiego dostosowania się do nowych warunków?

Zaznaczone w tekście wyrazy wpisz do tabeli. Zdecyduj, które z nich są przymiotnikami, a które imiesłowami czynnymi lub biernymi. Podaj wyrazy podstawowe, od których zostały utworzone. Pracuj według wzoru:

	wyraz z tekstu	imiesłów przymiotnikowy czynny/biery, przymiotnik	wyraz podstawowy
0.	mierzący	<i>imiesłów przymiotnikowy czynny</i>	mierzyć
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			
11.			

/// Ćwiczenie 3

Rozgrzewka przed tekstem

Podkreśl wyraz, którego nie możesz użyć z wybranym czasownikiem. Pracuj według wzoru:

0. dorabiać się (czego?)

- a) majątku **b) pokusy** c) odcisków d) złej opinii

1. zbijać (co?)

- a) wagę b) majątek c) przyjemności d) bąki

2. ucieleśniać (co?)

- a) marzenia b) wartości c) dążenia d) ucieczkę

3. przelewać (co?)

- a) szalę b) krew c) pieniądze d) uczucia

4. zdobywać (co?)

- a) pieniądze b) kobietę c) prestiż d) żalobę

5. skupować (co?)

- a) grunty b) akcje c) miłość d) długi

6. strzec (czego?)

- a) niedoboru b) honoru c) granic d) własności

7. zbywać (co?)

- a) obligacje c) aktywa c) sąsiada d) przyjaźń

8. podzielać (co?)

- a) opinię b) przepis c) stanowisko d) nadzieję

Wybierz pięć różnych związków wyrazowych (czyli czasowników z rzeczownikiem) i utwórz z nimi zdania. Pracuj według wzoru:

0. Chodziłeś w niewygodnych butach, więc dorobiłeś się odcisków.

1.

2.

3.

4.

5.

Od farmaceuty do milionera

Stołeczny biznes ma się dobrze. Biurowce pną się ku niebu, a międzynarodowe korporacje lokują tu swoje siedziby. Jak sytuacja biznesu wyglądała nieco wcześniej – w XIX wieku? Z jednej strony był to czas rewolucji przemysłowej, dającej szansę na zbijanie ogromnych fortun, z drugiej zaś Polska nadal znajdowała się pod zaborami, co ograniczało rozwój gospodarki. Które nazwiska ludzi interesu z tamtego czasu warto zapamiętać?

O wielu stołecznych przedsiębiorcach z XIX wieku mówimy często, że byli Polakami z wyboru, ponieważ mieli korzenie cudzoziemskie. Wedlowie, Scheelowie, Haberbuschowie czy Fukierowie pochodzili z Niemiec, Norblinowie częściowo z Francji, Blikle ze Szwajcarii, a Epsteinowie byli pochodzenia żydowskiego. Przyjeżdżali do Polski z pewnym majątkiem i pomnażali go na miejscu.

Julian Różycki
[1893 r.]
Fot. autor nieznany
Ze zbiorów S. Kazikowskiego²

Inaczej historia wyglądała z pewnym młodzieńcem, którego rodzice utrzymywali się z pracy dla wojska i służby. Julian Różycki, gdyż o nim mowa, mieszkał przy ulicy Nowolipie i miał sześcioro rodzeństwa. Nietrudno się więc domyślić, że w domu rodzinnym się nie przelewało. Chłopcu udało się jednak ukończyć studia na kierunku farmaceutycznym. Nie do końca wiadomo, skąd Julian zdobył pieniądze, by w młodym wieku kupić pierwszą praską aptekę od rodziny Mrozowskich. Spekuluje się, że pochodziły z odszkodowania lub z posagu małżonki.

Sprzedaż leków nie była życiową pasją Różyckiego, lecz sposobem na zgromadzenie majątku. Założył pierwszą na prawym brzegu Wisły Praską Wytwórnę Wód Mineralnych, a potem wykupił Krajową Fabrykę Plastrów Chemicznych. Był też dobrym inwestorem, ponieważ stopniowo skupował grunty w okolicach dzisiejszego bazaru Różyckiego i Muzeum Warszawskiej Pragi, czyli przy ulicach Żąbkowskiej, Brzeskiej i Targowej.

² Wykorzystano za zgodą właściciela.

Gdy w 1882 roku władze zlikwidowały praskie targowisko, Różycki udostępnił kupcom swoje parcele. Nowy bazar szybko zyskał popularność jako miejsce, w którym można kupić właściwie wszystko. Jego wejścia strzegł charakterystyczny budynek w kształcie niebieskiego syfonu, pełniący funkcję widocznej z daleka reklamy przedsiębiorstwa Różyckiego. Spragnieni handlarze i klienci mogli się tu orzeźwić szklanką wody mineralnej z jego wytwórni.

Stara Praga – bazar
[1916 r.]

Aut. B. Koczyński

kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/9399

Działalność Juliana Różyckiego przypadła na okres rozwoju kolei na Pradze. Powstał Dworzec Petersburski, a niedługo później Terespolski. Wybudowano tory łączące tę część stolicy z dużymi rynkami zbytu na Wschodzie. Historia praskiego handlu jest mocno związana z tym środkiem transportu, dlatego Muzeum Warszawskiej Pragi zrealizowało w 2023 roku wystawę „Kolej na Pragę”. Jak twierdzi autorka pomysłu, Anna Mizikowska, ekspozycja to nie tylko spojrzenie wstecz, lecz również w przyszłość, ponieważ „transport kolejowy to zaledwie 0,4% emisji [dwutlenku węgla], a Unia Europejska stawia na zrównoważoną i inteligentną mobilność”³.

Fragment wystawy „Kolej na Pragę”
Fot. T. Kaczor

³ A. Mizikowska, *Inwestycja, która zmieniła stolicę. Wystawa Kolej na Pragę w Muzeum Warszawskiej Pragi, 27.04–15.10.2023*. Materiały prasowe Muzeum Warszawy, tinyurl.com/28xe63yf [dostęp: 28.11.2023].

Różycki najprawdopodobniej podzielał tę opinię, gdyż także postanowił zainwestować w transport szynowy. Dzięki jego staraniom powstała Marecka Kolej Dojazdowa, która połączyła Pragę z mniejszymi miejscowościami, co przyczyniło się do ich rozwoju.

Julian Różycki został upamiętniony w Praskiej Galerii Sław usytuowanej przy ulicy Stalowej. Jego nazwisko umieszczono tam nie tylko ze względu na wielki talent do biznesu, lecz także po to, by uhonorować jego działalność na rzecz społeczności lokalnej. Z inicjatywy przedsiębiorcy powstał szpital, dwa sierocińce oraz Gimnazjum i Liceum im. Władysława IV. Na jego murach od 2009 roku znajduje się pamiątkowa tablica poświęcona praskiemu przedsiębiorcy i społecznikowi.

/// Ćwiczenie 4

Zaznacz zdania prawdziwe (P) i fałszywe (F). Pracuj według wzoru:

0. Podległość innym mocarstwom utrudniała rozwój polskich firm w XIX wieku.
1. Większość stołecznych przemysłowców było polskiego pochodzenia.
2. Rodzice Juliana Różyckiego nie byli majątni.
3. Różycki był farmaceutą z powołania.
4. Julian Różycki skupował grunty w centrum Pragi, żeby zbudować dworzec kolejowy.
5. „Niebieski syfon” to slogan reklamowy.
6. W Muzeum Warszawskiej Pragi wystawa kolejowa odnosi się zarówno do przeszłości, jak i do przyszłości.
7. Różycki miał duży wpływ na społeczny rozwój dzielnicy.

P/F
P

/// Ćwiczenie 5

Sala Targu Praskiego
w Muzeum Warszawskiej Pragi
Fot. J. Certowicz
muzeumpragi.pl/wystawa-stala

Na drugim piętrze wystawy głównej Muzeum Warszawskiej Pragi znajduje się Sala Targu Praskiego „z aranżacją nawiązującą do tradycji handlowej tej części Warszawy. Pokazuje eksponaty i multimedia związane z [...] tutejszymi bazarami i targami, rzemiosłem, przemysłem, aktywnościami społecznymi, sposobami spędzania wolnego czasu i infrastrukturą. Tu zobaczymy prawdziwą laskę do mierzenia konia w kłębie, maszynę do robienia kajzerek, fotografie ukazujące bogate życie społeczne, sportowe i rekreacyjne mieszkańców”⁴.

Przyjrzyj się zdjęciu z ekspozycji, a następnie poszukaj dodatkowych informacji na temat charakterystycznych przedmiotów codziennego użytku z czasów PRL, takich jak: syfon z nabojami, radiomagnetofon Maja, farelka, buty Relax, odkurzacz Predom, maszyna do szycia Łuczniczka, rzutnik do slajdów Ania, pralka Frania, prociż, wentylator Predom, telewizor Rubin.

Wybierz jeden i opowiedz o nim. Jak wyglądał? Do czego służył? Jakie były jego mocne, a jakie słabe strony? W której dekadzie XX wieku był popularny?

/// Ćwiczenie 6

Znajdź w internecie informacje na temat ośmiu osób i par zasłużonych dla warszawskiej Pragi. Połącz je z nazwami miejsc, z którymi były związane. Pracuj według wzoru:

0. **Michał i Maria Radziwiłłowie**

a) ul. Brzeska 5

1. **Stefan „Wiech” Wiechecki**

b) Warszawski Ogród Zoologiczny

⁴ Fragment informacji na temat wystawy głównej w Muzeum Warszawskiej Pragi, muzeumpragi.pl/wystawa-stala [dostęp: 14.07.2023].

2. Sabina i Władysław Sebyłowie ☐	c) bazar przy ul. Targowej 54
3. Helena Rzeszotarska ☐	bazylika pod wezwaniem
d) Najświętszego Serca Jezusowego
na placu Szembeka
4. Antonina i Jan Żabińscy ☐	e) Osiedle Praga I
5. Helena i Szymon Syrkusowie ☐	f) Szkoła Zawodowa Żeńska
przy ul. Konopackiej 4
6. Julian Różycki ☐	g) Nowa Praga
7. Ksawery Konopacki ☐	h) park na Targówku

/// Ćwiczenie 7

Rozgrzewka przed tekstem.

Żeby zrobić interes, trzeba się rozumieć. Dlatego handel korzysta z internacjonalizmów, czyli wyrazów obcego pochodzenia, popularnych i podobnie brzmiących w różnych językach. Sprawdź, czy znasz ich polskie odpowiedniki. W tym celu połącz wyrazy w kolumnach. Pracuj według wzoru:

0. inicjować ☐	a) dobrze sobie radzić, rozwijać się
1. prosperować ☐	b) zalegalizować, uprawomocnić
2. konkurować ☐	c) wydzielać, ustalać limit
3. sankcjonować ☐	d) robić nieuczciwe interesy, postępować sprytnie
4. oferować ☐	e) rozpoczynać, kłaść kamień węgielny
5. reglamentować ☐	f) kupować coś taniej i sprzedawać po zawyżonej cenie
6. spekulować ☐	g) współzawodniczyć
7. kombinować ☐	h) proponować

Panowie i panie, u mnie dobre i tanie!

„Bazar wydawał się taką krainą ludzkiej suwerenności. [...] Był soczewką polskiego życia, polskiej historii. [...] Ten geniusz miasta emanujący z ludzi. Taka soczystość, barwność. Ludzka śmiałość. Specyficzny rodzaj dowcipu, żartu, lekkości, zabawy, warszawskiego ducha”⁵.

⁵ P. Kulesza, *Niebieski syfon. Z dziejów bazaru Różyckiego*, „Książka i Wiedza”, Warszawa 2004, s. 5.

Bazary, czyli stołeczne „inkubatory przedsiębiorczości”, towarzyszyły warszawiakom od zarania dziejów. Bazar to była instytucja, miejsce uczące nie tylko zaradności, ale i elastyczności, kreatywności, a nawet ekologii. Trzeba było tanio kupić i drogo sprzedać, a przede wszystkim nie dać się oszukać nieuczciwym sprzedawcom lub kontrahentom. W każdej epoce należało mieć oczy dookoła głowy, by dostrzec potencjalne zagrożenie ze strony złodzieja albo... policjanta. To nie zmieniało się przez wieki. Bazary nadawały rzeczom drugie życie, pozwalały posmakować niedostępnych w sklepach produktów „prosto od rolnika”.

Targ na Rynku Starego Miasta

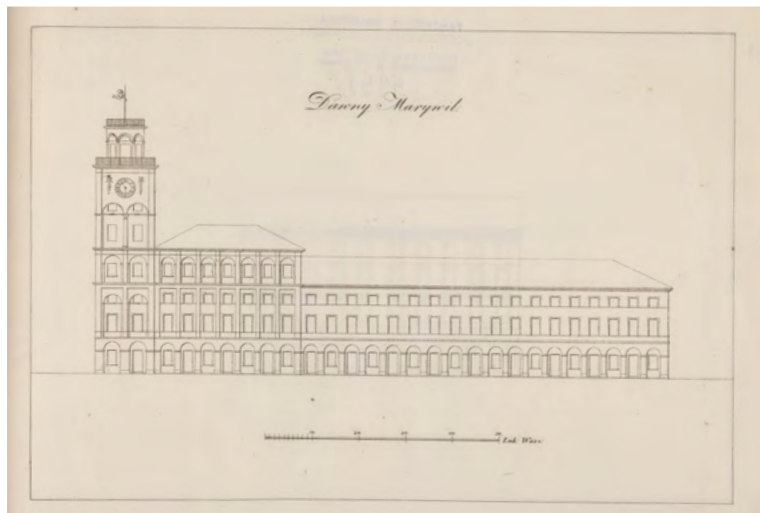
[ok. 1890 r.]

Fot. autor nieznany

kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/2834

Każda epoka w dziejach stolicy miała swoje targowisko. Pierwsze działało od XV wieku na rynku staromiejskim. Tu interesy prowadzili handlarze, rzemieślnicy i okoliczni producenci. Sprzedawano ryby, owoce, warzywa, pieczywo, kwiaty oraz żywy inwentarz, czyli cielęta, pisklęta, prosięta, kaczki i gęsi.

W XVIII wieku ośrodek kupiecki przeniósł się w okolice placu Teatralnego, gdzie powstał odpowiednik dzisiejszego centrum handlowego, czyli słynny Marywil. Na pamiątkę zwycięstwa pod Wiedniem Maria Kazimiera, żona Jana Sobieskiego, zainicjowała powstanie obiektu handlowego, który miał przypominać krakowskie Sukiennice. Oprócz 32 sklepów znajdowała się tam też kaplica.

Dawny Marywil

[1823 r.]

Aut. L. Schmidtner

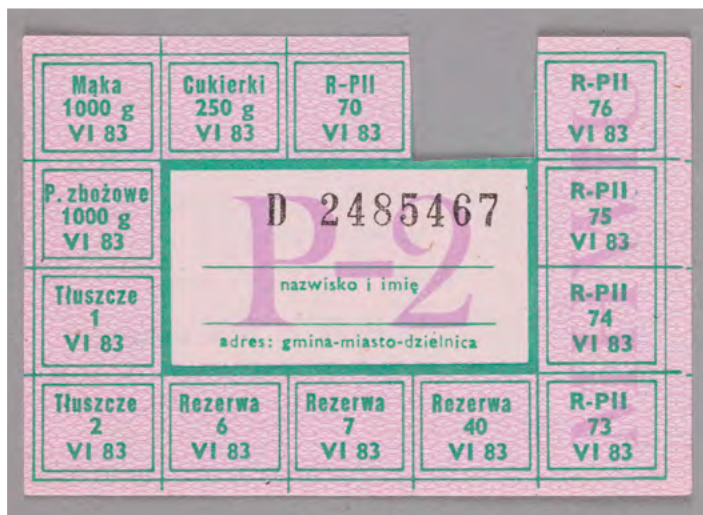
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/7365

Miejsce to prosperowało przez ponad 100 lat, ale na początku XIX wieku przestało być konkurencyjne względem lokujących się wokół niego małych straganów, oferujących towary po znacznie niższych cenach. Cóż, nikt nie chce przepłacać bez potrzeby!

W międzywojniu najstynniejszym lewobrzeżnym bazarem był Kercelak, czyli istniejące do 1947 roku targowisko na placu Kercelego. Leżał na pograniczu Warszawy i wsi Wola. Był nie tylko domem handlowym na świeżym powietrzu, ale też miejscem rozrywki i kasynem w jednym. Klientom czas umilała tam muzyka z gramofonu, a czasami orkiestry występujące na żywo. Można było pograć w pokera albo w oko. Można też było w oko dostać, jeśli niechcący ktoś się naraził kercelakowym rzeźmieszkom opisywanym w utworach Stefana Wiecheckiego.

Trochę inaczej funkcjonował handel po prawej stronie Wisły, gdzie działalność praskich kupców nie była w żaden sposób usankcjonowana. Dopiero działania przedsiębiorczego farmaceuty Juliana Różyckiego pozwoliły na utworzenie w 1874 roku bazaru pomiędzy ulicami Targową, Ząbkowską i Brzeską. Czasy świetności tego miejsca przypadły na najtrudniejsze lata stolicy, czyli II wojnę światową i okres PRL.

W okresie okupacji bazar był centrum czarnego i szarego rynku. Sprzedawano tam broń, kolportowano nielegalną prasę, organizowano konspiracyjne spotkania, a obok oferowano mięso, wędliny, chleb i wiele innych produktów niedostępnych na kartki. Ludzie wyprzedawali swoje majątki, by przeżyć. Niemcy często przeprowadzali na bazarze łapanki (przypadkowe zatrzymania przechodniów), więc powstał podziemny tunel, którym można było stamtąd niepostrzeżenie uciec. Władzom okupacyjnym nie udało się zlikwidować targowiska.

Kartka żywnościowa typu P-2 na mąkę, cukierki, płatki zbożowe i tłuszcze [1983 r.]
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/17733

Temat słynnych „kartek” na różne towary był aktualny również po wojnie, ponieważ w PRL produkty spożywcze i higieniczne także były reglamentowane. Trudno sobie dzisiaj wyobrazić, że cukier, masło, mąka, proszek do prania lub mydło są wydzielane, a papier toaletowy jest prawdziwym skarbem! Dzięki bazarowi Różyckiego warszawiaczy mieli dostęp do nieosiągalnych na co dzień dóbr, a także możliwość kupna i sprze-

daży zagranicznych walut (głównie dolarów i niemieckich marek). Władzy komunistycznej bazar stał ością w gardle, więc milicja robiła tu regularne naloty. I znowu, jak za czasów okupacji niemieckiej, każdy spekulował i kombinował, jak mógł. „Naręczniacy” trzymali towar na rękę, „zegarmistrzowie” sprzedawali na ulicy zegarki z melodyjkami i kalkulatorami, „benklarze”⁶ oferowali szybki zarobek w grach hazardowych, a „kruki”, czyli złodzieje, kradły wszystko, co popadnie. Każdy kombinował jak koń pod górę.

Bazar był źródłem dodatkowego dochodu dla wielu mieszkańców stolicy. W przygotowanym przez Muzeum Warszawskiej Pragi słuchowisku pt. *Tam było wszystko* warszawiacy wspominali pracę na „Różycu”: „Jako gimnazjalista, potem jako student dorabiałem w ten sposób, że... jeden z sąsiadów był krawcem, [...] szył płaszcze męskie, prochowce na Bazar Różyckiego. I trzeba było te płaszcze dostarczyć pod wskazane budki, żeby milicjant nie złapał. [...] Z kolegą zakładaliśmy po 3–4 sztuki na siebie. Jak było chłodno, to ja-koś przechodziło. Jak był upał, to był kłopot. Zanosiliśmy i mieliśmy od płaszcza ileś złotych. W każdym razie niezłe pieniądze mieliśmy od sztuki. To funkcjonowało regularnie. Ale to była szara strefa”⁷.

Najstynniejszy warszawski bazar lat 90. XX wieku – „Jarmark Europa” – to już polski wolny rynek. Był niebieski jak dżinsy, biały jak suknie ślubne i papierosy, brązowy jak tureckie dywany, czarny jak garnitury, różowy jak tanie plastikowe okulary, seledynowy i żarówiastopomarańczowy jak modne wtedy T-shirty dla nastolatków. Można tam było kupić zegarki, podrobione adidasy, kasety wideo. Handlowali Polacy, Ukraińcy, Wietnamczycy, Romowie, Litwini, Łotysze, Ghańczycy, Ormianie. Można rzec, że było wielobranżowo, wielojęzycznie, wielokulturowo. Pracowało tam nawet pół miliona handlarzy, a roczny obrót sięgał ponoć 500 000 000 złotych!

Pokaz sportowy na Stadionie Dziesięciolecia
podczas V Światowego Festiwalu
Młodzieży i Studentów
[1955 r.]
Fot. W. Jankowski
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/8279

⁶ Wyraz pochodzi od nazwy popularnej gry, w której należało odgadnąć, pod którym kubkiem ukryty jest fant, czyli drobny przedmiot.

⁷ Wspomnienia Adama Frecha na podstawie fragmentu słuchowiska *Tam było wszystko* Anny Mizikowskiej, zrealizowanego przez Muzeum Warszawskiej Pragi.

Jarmark działał na Stadionie Dziesięciolecia (otwartym w 1955 roku) – obiekcie o wymiarach olimpijskich, z boiskiem piłkarskim oraz 400-metrową bieżnią. Choć oficjalnie mógł zmieścić 71 tys. widzów, zdarzały się imprezy gromadzące na trybunach nawet 100 tys. osób. Wyobraźcie sobie, jak wielki musiał być bazar, który powstał na koronie takiego obiektu.

„Jarmark Europa” na Stadionie Dziesięciolecia
[lata 90. XX w.]
Fot. E. Hartwig
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/19059

Wycieczka na to targowisko przed początkiem roku szkolnego to było przeżycie! To tak, jakby się trafiło do domu św. Mikołaja – wszystko w jednym miejscu! Można było tam kupić „mydło i powidło” – ubrania, tenisówki, zeszyty, kolorowe kredki. Należało tylko mocno trzymać rodziców za rękę, ponieważ ludzi było co niemiara, a nie zawsze było bezpiecznie. Stadion miał też swoją ciemną stronę – kwitł tu nielegalny handel bronią, oprogramowaniem komputerowym, alkoholem. „Jarmark Europa” działał do 2007 roku, kiedy rozpoczęto budowę Stadionu Narodowego.

Wesołe miasteczko pod Pałacem Kultury i Nauki nocą
[między 1992 a 1995 r.]
Fot. E. Hartwig
kolekcje.muzeumwarszawy.pl/pl/obiekty/19064

Jeśli w latach 90. XX wieku ktoś chciał udać się na zakupy do centrum, to nie jechał, jak dziś, do ruchliwych domów towarowych, lecz „pod pałac”, czyli targowisko u stóp Pałacu Kultury i Nauki. W sąsiedztwie znajdowały się również lunapark Cricoland, pierwsza w stolicy restauracja McDonald’s i słynny bar-bus, protoplasta obecnych food trucków – miejsce to było zatem nie lada atrakcją, zwłaszcza dla dzieci.

Fragment wystawy „Błysk, mat, kolor.
Fotografia i Warszawa lat 90.”
Fot. T. Kaczor
muzeumwarszawy.pl/dla-mediow

Wyjątkowy klimat tamtych czasów oddała wystawa „Błysk. Kolor. Mat. Fotografia i Warszawa lat 90.” zorganizowana w Muzeum Warszawy w październiku 2022 roku. Po czarno-szaro-białym okresie komunizmu Polska weszła w epokę kontrastów, dynamicznych zmian i szalonych kolorów. Najlepiej było to widać właśnie na stołecznych bazarach i w ich okolicach. Przemiany te dokonały się też w polskiej fotografii, gdy analogowe aparaty fotograficzne stały się dostępne dla wszystkich. Na wystawie pokazano ponad 1000 zdjęć, filmów i pocztówek dokumentujących czasy transformacji w Warszawie. Wydarzenie to poprzedziła społeczna zbiórka zdjęć z tamtego okresu (włączonych później do ekspozycji), zorganizowana przez działające w muzeum Centrum Fotografii.

/// Ćwiczenie 8

Dokończ zdania tak, aby nawiązywały do przeczytanego tekstu. Pracuj według wzoru:

0. Na każdym etapie historii Warszawa posiadała **swój słynny bazar**.

1. Pierwsze znane stołeczne targowisko to

2. W okresie międzywojennym najśłynniejszy bazar nazywany był

3. Okupacja niemiecka oraz PRL to czas świetności bazaru

4. „Jarmark Europa” ulokowano na

5. „Błysk. Kolor. Mat. Fotografia i Warszawa lat 90.” jest nazwą

/// Ćwiczenie 9

Podkreśl wyraz, który nie pasuje do pozostałych. Pracuj według wzoru:

0.	bazar	targowisko	<u>stoisko</u>	jarmark
1.	kruk	kupiec	handlarz	sprzedawca
2.	towar	stragan	produkt	artykuł
3.	poker	oczko	wojna	benkle
4.	złodziej	łapanka	nalot	polowanie
5.	spekulowanie	kombinowanie	oszustwo	transformacja
6.	korona	lunapark	trybuna	widownia
7.	fotografia	zdjęcie	fotka	kontrast

/// Ćwiczenie 10

Bazary powstawały zazwyczaj na rynkach i... kierowały się prawami rynkowymi. Czym więc jest „rynek”? To nie tylko centralne miejsce w mieście lub duży plac, lecz także pojęcie ekonomiczne.

Rynek ekonomiczny to środowisko, w którym działają producenci i pośrednicy sprzedający towary, oraz konsumenci, którzy je kupują. Rynek nie jest miejscem fizycznym – to pojęcie abstrakcyjne. Jakie mogą być rodzaje rynków?

Połącz wyrażenia z ich definicjami. Pracuj według wzoru:

0. rynek wewnętrzny ☒	a) nielegalny handel legalnymi towarami
1. wolny rynek ☐	b) handel owocami i warzywami
2. zielony rynek ☐	c) handel towarami używanymi
3. szary rynek ☐	d) handel w granicach danego obszaru (np. regionu, państwa)
4. czarny rynek ☐	e) nie jest niczym ograniczony, można na nim swobodnie sprzedawać i kupować
5. rynek wtórny ☐	f) nielegalny handel nielegalnymi towarami

// Ćwiczenie 11

Bazary były pełne zgiełku i hałasu. Miały w sobie nutę romantyzmu. Według Poli Gojawicyńskiej Kercelak nie przypominał miejsca szemranych, czyli podejrzanych, spotkań bohaterów Wiecha. W eseju ze zbioru *Jesteśmy w Warszawie. Literacki przewodnik po Warszawie* tak opisała swoją wizytę na tym wolskim bazarze: „Przemierzam szybkimi krokami halę, gdzie więzie kiełbas zwisają fantastycznie nad skomplikowaną mozaiką salcesonów [...]. Błądzę między rzędami warzyw, barwnym dywanem o wyszukanym doborze kolorów [...]. Uliczki z zapachem tkanin i przędzy, gdzie nogawice spodni bujają na wietrze, a armia marynarek na wieszakach imituje tłum [...]. Zapach skóry unosi się nad szpalerem butów”⁸.

Narysuj ilustrację do sceny opisanej przez Gojawicyńską.

⁸ P. Gojawicyńska, *Kto sprzedał Pensylwanię?* [w:] *Jesteśmy w Warszawie. Literacki przewodnik po Warszawie*, Związek Zawodowy Literatów Polskich, Warszawa 1938, s. 269.

/// Ćwiczenie 12

Ludzie handlujący na bazarze musieli dysponować określonymi umiejętnościami i cechami charakteru, by radzić sobie w zmieniających się warunkach i działać w zagrożeniu ze strony władzy. Jako wytrawni biznesmeni i biznesmenki musieli mieć też odpowiednie podejście do klientów.

Przeczytaj ponownie tekst o kompetencji innowacyjności i przedsiębiorczości. Wybierz z ramki pięć najważniejszych cech i umiejętności, które według Ciebie powinien posiadać prawdziwy bazarowy przedsiębiorca z czasów wojny lub PRL, i uzasadnij swój wybór. Pracuj według wzoru:

budowanie relacji	dokładność	elastyczność	opanowanie	pobieżność
porywczność	bierność	pomysłowość	kreatywność	bezkrytyczność
dyskrecja	komunikatywność	niecierpliwość	proaktywność	znerwicowanie
odporność na stres	działanie pod presją czasu	opryskliwość	chaotyczność	aktywne słuchanie
nastawienie na cel	zaangażowanie	taktowność	nadwrażliwość	

0. elastyczność, ponieważ musi umieć szybko dostosować się do nowej sytuacji

1.
2.
3.
4.
5.

/// Ćwiczenie 13

Dokonaj charakterystyki wybranego rodu stołecznych przedsiębiorców lub przemysłowców.

Pamiętaj o stronie formalnej: wstępie, rozwinięciu i zakończeniu. Zbierz informacje o opisywanych osobach, dowiedz się: skąd pochodziły, czym się zajmowały, jak wyglądały, jakie były prywatnie, jakie miały zainteresowania. Zastanów się, co o nich sądzisz. Podobają ci się ich działania? Zgadzasz się z ich poglądami? Wykorzystaj słownictwo z poprzedniego ćwiczenia.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Słowniczek

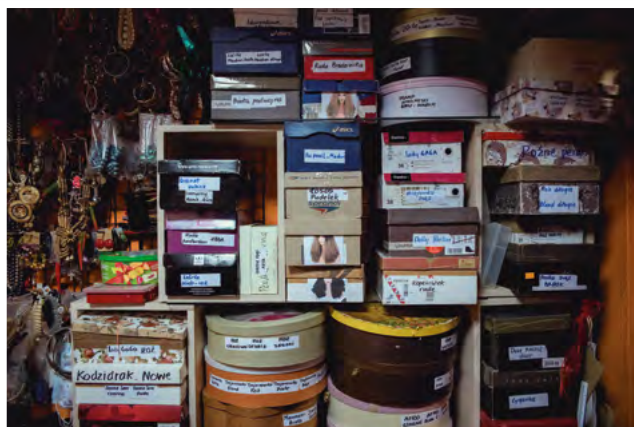
wyraz	synonim polski	po angielsku	po ukraińsku
luka	brak, deficyt	gap	відсутність, брак, дефіцит
obejść się	zrezygnować, zaniechać	do without	відмовити, поступитися
oferować	proponować	offer	пропонувати
okoliczny	lokalny, bliski	local	місцевий, тутешній
opryskliwość	arogancja, nieuprzejmość	harshness	хамство, зарозумілість, грубість
parcela	teren, działka	area, plot of land	ділянка, земля
piąć się	wzrastać, wznosić się	rise	підніматися, підноситися
pobieżność	ogólnikowość, powierzchowność	superficiality	поверховість, узагальненість
podległość	podporządkowanie, zależność	subordination	підпорядкування, залежність
pokusa	zachcianka, chęć	temptation	спокуса, примха
ponoć	prawdopodobnie, jak mówią	apparently	мабуть, можливо, певно
proaktywny	biorący sprawy w swoje ręce	proactive	ініціативний, профілактичний
przodek	protoplasta, antenat	ancestor	предок, колишні покоління
usankcjonować	uprawomocnić, sformalizować	sanction	санкціонувати, підтвердити
uwieńczony	sfinalizowany, zakończony	crowned, finalised	завершений
zbijanie (fortuny)	gromadzenie, powiększanie	making (a fortune)	збирати, збільшувати

Mam szczęście, że od tylu lat robię coś, co uwielbiam, a do tego publiczność się przy tym świetnie bawi. Wydaje mi się, że kiedy mnie ściągną ze sceny, to po prostu zniknę.

Kim Lee

SPOTKANIE 8

Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej

W garderobie Kim Lee.
Fot. Pat Mic

Zastanów się

1. Co znaczy „zrobić coś z niczego”?
2. Jakie cechy charakteru powinna mieć osoba kreatywna?
3. Czy kreatywność pomaga czy przeszkadza w życiu?
4. Czy z kreatywnością się rodzimy, czy można się jej nauczyć?
5. Znasz termin „rozwijanie kreatywnego potencjału”?

/// Ćwiczenie 1

Rozgrzewka przed tekstem.

Połącz zwroty z ich definicjami. Pracuj według wzoru:

0. mieć potencjał ☒ f 1. być na coś otwartym ☐ 2. urodzić się z czymś ☐ 3. zajrzeć w głąb siebie ☐ 4. coś jest kluczem do czegoś ☐ 5. szczypta czegoś ☐	a) mieć do czegoś wrodzone predyspozycje b) trochę czegoś c) przemyśleć swoje emocje, doświadczenia d) chcieć kogoś/coś poznać, chcieć czegoś doświadczyć e) coś jest rozwiązaniem f) mieć talent, zdolności

Przepis na kreatywność

Ósma kluczowa kompetencja to świadomość i ekspresja kulturalna. Zgodnie z jej definicją znamy to, co było kiedyś, czyli naszą tradycję i zwyczaje. Umiemy je opisać i zinterpretować, porównać z tymi z innych kultur. Obserwujemy rzeczywistość i myślimy o tym, co nastąpi w przyszłości. Kiedy trzeba, potrafimy zmienić zdanie i dostosować się do nowej sytuacji.

Osoba posiadająca tę kompetencję stara się również twórczo wyrażać idee, emocje i przeżycia. Oznacza to, że umie je przedstawić np. za pomocą sztuki – utworów muzycznych, wierszy, esejów, obrazów lub rysunków. Lubi odkrywać i eksperymentować, czyli jest otwarta na nowości.

Czy interesuje was kultura i sztuka? Co za pytanie – oczywiście, że tak! Zastanówcie się jednak, kiedy po raz ostatni coś narysowaliście albo namalowaliście, choćby tylko dla siebie? Dawno? Czy nie chcecie odpowiedzieć: to nie dla mnie, nie umiem, nie mam talentu, nie znam się? To jednak nieprawda – każdy ma kreatywny potencjał, jednak nie wszyscy to sobie uświadamiają.

Jak więc odkryć i rozwinąć w sobie te twórcze zdolności? Kluczem jest pomysłowość – umiejętność wymyślania nowych rzeczy i rozwiązań. Z pomysłowością można się urodzić, ale można ją też wyćwiczyć, np. podczas warsztatów twórczych. Czasami trzeba stanąć oko w oko z różnego rodzaju barierami, takimi jak: presja wyniku, brak tolerancji lub zwykła nieśmiałość przyszłego artysty.

W garderobie Kim Lee
Fot. Pat Mic

Nad każdym z tych wyzwań jesteście w stanie pracować. Wystarczy otworzyć się na różnorodność form, treści i wyrazu artystycznego. Przepis na kreatywność zawiera także szczyptę dystansu, odrobinę humoru oraz rzetelne informacje. Kiedy to wszystko już ze sobą połączycie, zajrzycie w głąb siebie, a poczujecie radość z tego, co robicie. Wyjdzie najlepsze na świecie dzieło, które pokaże, jacy i jakie jesteście naprawdę. Sprawdźmy, czy ten przepis działa.

/// Ćwiczenie 2

Połącz synonimy w pary. Pracuj według wzoru:

0. diwa h

1. rola

2. ikona

3. parodia

4. srebrny ekran

5. nakrycie głowy

6. garderoba

7. przerysowanie

a) przejawione naśladowanie

b) postać

c) kapelusz, czapka

d) kino

e) symbol

f) przesada

g) ubrania, miejsce na ubrania

h) znana artystka teatralna lub operowa

/// Ćwiczenie 3

W garderobie Kim Lee
Fot. Pat Mic

Przeczytaj tekst i dopasuj podane tytuły do akapitów 1–5. Uzasadnij swój wybór. Pracuj według wzoru:

- a) Kim była Kim?
- b) Kto to jest „drag“?**
- c) Jawnie i w ukryciu.
- d) Pół żartem, pół serio.
- e) Kobiecość, która krzyczy.
- f) „Drag“ w stylu Szekspira.

0) Kto to jest „drag“?

Drag queen to postać kobiety, którą na scenie kreuje artysta mężczyzna. Natomiast drag king to artystka kobieta wcielająca się w mężczyznę. W jednym i drugim przypadku jest to parodia, czyli humorystyczne przerysowanie. W Wikipedii przeczytacie, że „drag“, czyli przebieranie się za płeć przeciwną, upowszechniło się w latach 20. i 30. XX wieku w Stanach Zjednoczonych.

1.

Jednak mężczyźni występowali na scenie w rolach kobiet dużo wcześniej. W Anglii za czasów Elżbiety I powabną Julię, kochankę Romea, zawsze grał ucharakteryzowany aktor. Jedną z pierwszych kinowych kreacji drag queen stworzył w 1937 roku polski aktor Eugeniusz Bodo. W komedii *Piętro wyżej* wcielił się on w amerykańską gwiazdę i na srebrnym ekranie wykonał piosenkę *Sex Appeal* – w kobiecym przebraniu śpiewał, tańczył i kokietował publiczność.

2.

Dzisiejsza drag queen również nawiązuje do świata wodewilu, czyli rodzaju komicznego musicalu. Nosi ostry makijaż, buty na bardzo wysokich obcasach, kiczowate, fantazyjne kreacje i nakrycia głowy. Często parodiuje znane diwy. Kocha wszystko, co jest sztuczne i przerysowane.

3.

Nie inaczej było z Kim Lee. Artystą, który stworzył tę postać, był Andy Nguyen. Przyjechał do Polski z Wietnamu, żeby studiować na Uniwersytecie Warszawskim. Na początku jego historia była podobna do losu innych Wietnamczyków, którzy zamieszkali nad Wisłą w latach 90. XX wieku. W czasie studiów w Polsce pracował jako kelner. Gdy je ukończył, najpierw został pracownikiem naukowym, a potem założył własną firmę. Handlował na słynnym „Jarmarku Europa” na Stadionie Dziesięciolecia, otworzył kilka sklepów.

4.

Andy zaczął występować w 2002 roku i bardzo szybko stał się ikoną drag w Polsce. Od 2009 roku organizował Kim Lee Festiwal Drag Queen. Jego polska rodzina wiedziała o występach, wietnamskim krewnym nigdy o nich nie powiedziała.

5.

Z przymrużeniem oka mówił o sobie: „Sprzedawałem majtki na Stadionie Dziesięciolecia. Wykończyliście stadion, to teraz oglądajcie mój show, bo muszę jakoś zarobić na życie”. Za pieniądze zarobione w firmie utrzymywał rodzinę. Występy Kim Lee finansowały słynną garderobę artystki. Andy miał duże poczucie humoru. Był bardzo otwarty, pogodny i lubiany przez wszystkich. Zmarł na COVID19 w 2020 roku.

/// Ćwiczenie 4

Zaznacz zdania prawdziwe (P) i fałszywe (F). Pracuj według wzoru:

0. W czasie występu drag queen może parodiować słynne piosenkarki.
1. Pojęcie „drag” pochodzi ze Stanów Zjednoczonych.
2. W latach 30. XX wieku Eugeniusz Bodo był znaną drag queen.
3. Kim Lee jest pseudonimem artystycznym.
4. Andy przyjechał do Polski, żeby założyć firmę sprzedającą bieliznę.
5. Kim Lee debiutowała w 2002 roku.
6. Dzięki występom Andy mógł kupować rodzinie ubrania.

P/F
P

/// Ćwiczenie 5

Rozgrzewka przed tekstem.

Sprawdź, kim były postacie, w które wcielał się na scenie Andy, a następnie połącz wyrazy w pary. Pracuj według wzoru:

0. Maryla Rodowicz

1. Maria Teresa

2. Violetta Villas

3. Kora

4. Syrenka

5. Hanka Ordonówna

a) liderka zespołu Maanam

b) znana przedwojenna piosenkarka i aktorka

c) Królowa polskiej piosenki

d) legendarna postać

e) żona Ludwika XIV

f) polska artystka obdarzona sopranem koloratutowym

W „grocie” Kim Lee

Kostium Warszawska Syrenka
Fot. Pał Mic

Nie tak dawno temu była sobie warszawska Syrenka. Miała długie platynowe włosy, na których upięty był tiulowy błękitny welon. Nosiła złoty, błyszczący gorset, lśniące rękawy i piękny naszyjnik z muszelek. W lewej ręce trzymała plastikowy miecz, a w prawej kartonową tarczę. Oczywiście, jak to Syrenka, posiadała również okazały niebieskozłoty ogon.

Nasza Syrenka nie mieszkała w Wiśle, a w suterenie pawilonów handlowych na Muranowie, po wolskiej stronie alei Jana Pawła II. Były tam też inne damy: pełna przepychu królowa Maria Teresa w szerokiej różowej sukni i z wysoką peruką, młoda krakowianka z kolorowym wiankiem, a także delikatna Azjatka w granatowo-czerwonym kimonie.

W garderobie Kim Lee
Fot. Pat Mic

Ta owiana legendą „grota” to słynna garderoba Kim Lee, w której znajdowały się wszystkie rekwizyty niezbędne do stworzenia efektownego show. Podczas jednego wieczoru Kim przebierała się kilka razy. Kostium szyła do konkretnej piosenki oraz do postaci, którą kreowała na scenie. Jej słynne kreacje – oprócz Syrenki i Marii Teresy – to Hanka Ordonówna, Violetta Villas, Maryla Rodowicz, Kora. O swoich przedstawieniach Kim mawiała: „Lubię te występy, dlatego że w tym drugim wcieleniu mogę robić coś innego. Ta postać daje mi to, że moje życie jest ciekawe. Co tydzień zmieniam się w kogoś innego. To taka moja rozrywka. I jeszcze mi do tego płacą”¹.

W garderobie Kim Lee
Fot. Pat Mic

¹ W. Karpieszuk, *Kolorowy ptak Kim Lee. Najbardziej znany drag queen w Polsce*, „Gazeta Wyborcza”, 4.07.2015.

Kim Lee spędziła na scenie ponad dekadę. Dała ponad tysiąc pięćset występów na deskach teatrów i klubów w Polsce, Berlinie i Londynie. Stworzyła kilkaset wyjątkowych strojów. Posiadała kilkadziesiąt par butów i peruk, kapeluszy oraz krocie innych rekwizytów.

Lubiła własnoręcznie tworzyć kostiumy. W jej garderobie znajdowała się maszyna krawiecka, ponieważ sama szyła ubrania. Część z nich to kupione w lumpeksach sukienki i buty, które potem przerabiała i ozdabiała piórami, cekinami, brokatem lub tiulem.

Zapraszamy do garderoby legendarnej Kim Lee, najbardziej znanej stołecznej drag queen, osoby niezwykle kreatywnej i otwartej na różnorodność. Możemy ją podziwiać dzięki esejowi fotograficznemu Pat Mic oraz wystawie „Kim Lee – Królowa Warszawy”, którą przygotowało w 2023 roku Muzeum Woli.

/// Zadanie 6

Zakreśl właściwą odpowiedź. Pracuj według wzoru:

0. „Warszawska Syrenka” to:

pseudonim artystyczny	nazwa kostiumu scenicznego	nazwa utworu muzycznego
-----------------------	-----------------------------------	-------------------------

1. W suterenie przy al. Jana Pawła II znajdowała się:

czarodziejska grota	sklep z używaną odzieżą	garderoba Kim Lee
---------------------	-------------------------	-------------------

2. Kim Lee lubiła swoje show, ponieważ:

czasem miała ochotę być kimś innym	bardzo dużo zarabiała	jej życie było nudne
------------------------------------	-----------------------	----------------------

3. Przez ponad dziesięć lat Kim Lee:

szyła kostiumy dla warszawskich teatrów	występowała w kraju i za granicą	kolekcjonowała ubrania
---	----------------------------------	------------------------

4. Kim Lee używała maszyny do szycia w celu:

dorabiania ubrań	wyrobiania ubrań	przerabiania ubrań
------------------	------------------	--------------------

/// Ćwiczenie 7

Zakreśl wyraz, który nie pasuje do pozostałych. Pracuj według wzoru:

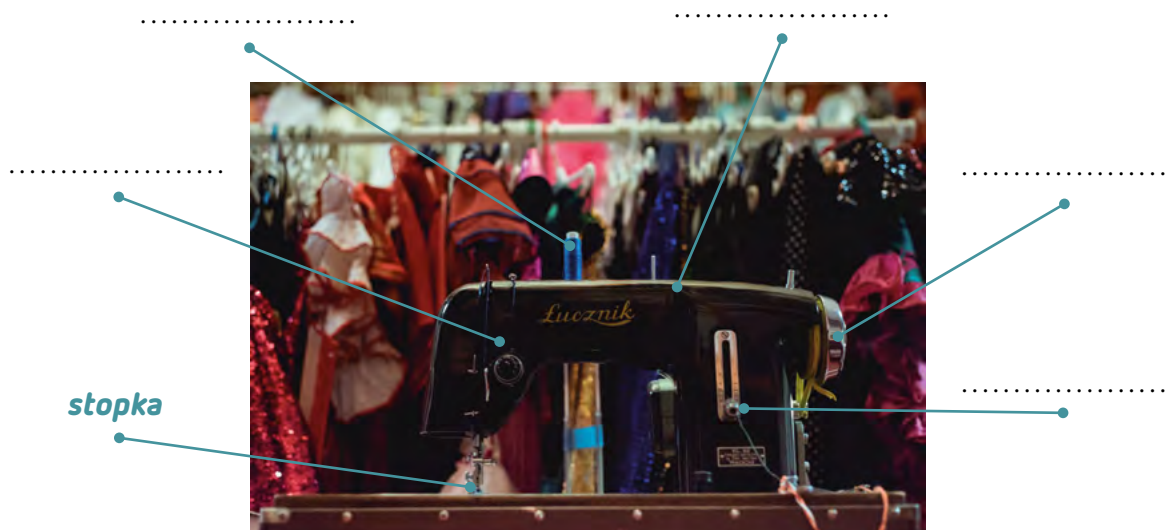
0.	diwa	gwiazda	ikona	gorset	symbol
1.	charakteryzacja	make-up	makijaż	wizaż	pióropusz
2.	przebieralnia	srebrny ekran	rola	kino	aktorka
3.	kreacja	suknia	wieszak	garderoba	kostium
4.	przesada	parodia	groteska	przerysowanie	przebranie
5.	występ	widownia	przedstawienie	show	spektakl

/// Ćwiczenie 8

To jest maszyna do szycia Kim Lee. Łucznik to firma, która powstała na początku XX wieku w Radomiu, a zarazem najbardziej znana polska marka produkująca urządzenia tego rodzaju. Czy kiedyś próbowaliście coś uszyć? Czy wiecie, z czego składa się taka maszyna?

Nazwij zaznaczone na obrazku elementy, używając wyrazów z ramki. Pracuj według wzoru:

stopka	suwak wyboru ściegu	koło ręczne	obudowa	szpulka	pokrętko naprężenia nici
--------	---------------------	-------------	---------	---------	--------------------------

// Ćwiczenie 9

Czy wiesz, czym są i do czego służą poszczególne elementy maszyny do szycia? Uzupełnij tekst wyrazami z ramki w odpowiedniej formie. Pracuj według wzoru:

materiał	pokrętko	fastryga	igła	szpulka	stopka
----------	----------	----------	------	----------------	--------

Na stojaku stoi **(0) szpulka**, czyli nić. Nić przechodzi przez **(1)**, która szyje wybranym ścięciem. Ścieg to jest sposób, w jaki nić (inaczej nitka) łączy dwa kawałki **(2)** Rodzaj ścięgu możemy wybierać. Znamy na przykład **(3)**, czyli szeroki ścięg tymczasowy, ścięg zygzakowy, łańcuszkowy, okrętkowy i najpopularniejszy – stębnowy.

Jak szyjemy na maszynie? Używamy **(4)**, żeby podnieść **(5)** i włożyć materiał. Stopka przytrzymuje materiał, który dzięki niej się nie marszczy, i możemy szyć prosto. Stopka pozwala też zmieniać ścięgi.

W tekście znajdują się takie zwroty, jak kilkadziesiąt peruk, krocie rekwizytów, kilkaset strojów. Zastanów się, ile to tak naprawdę jest. Czy jesteś w stanie to zdefiniować?

Nie są to określenia precyzyjne, czyli dokładne. Używamy ich, kiedy nie jesteśmy pewni konkretnej liczby. **Kilka** to więcej niż 3, a mniej niż 10. Dlaczego? 1 to jeden, 2 to para, a ponad 3... to kilka. **Kilkanaście** to wszystkie liczby z „-naście”, czyli nie mniej niż 11, a nie więcej niż 19. **Kilkadziesiąt** to liczby... i tu zaczynają się wątpliwości! W niektórych słownikach jest to zakres 20–99, w innych 30–99. Zazwyczaj intuicyjnie używamy tego drugiego zakresu, sądząc, że 20–29 to trochę za mało na kilkadziesiąt. Jednak nigdy nikt tego nie udowodnił! **Kilkaset** – tu sytuacja jest analogiczna, czyli podobna. Jest to albo 200–999 albo 300–999. Należy więc być czujnym. Prawdziwą zagadką są liczby 10 i 100. Czy 10 to jeszcze kilka? Na pewno to nie jest kilkanaście. Z kolei 100 to nie kilkadziesiąt, ale jeszcze nie kilkaset.

/// Ćwiczenie 10

Wyrazy typu **dużo, mało, mnóstwo, wiele, niewiele, parę, kilka, kilkanaście, kilkadziesiąt, kilkaset** łączą się z rzeczownikiem w dopełniaczu liczby mnogiej, na przykład: *Kim Lee zagrała kilkadziesiąt niezapomnianych ról*. Zdarza się jednak, że rzeczownik występuje w liczbie pojedynczej, np. *Wiele krzyku o nic*. Chodzi tu o część całości, uogólnienie, cechy abstrakcyjne i rzeczowniki, których nie da się policzyć.

Uzupełnij zdania wyrazami podanymi w nawiasach w formie dopełniacza. Pracuj według wzoru:

0. Kim Lee zaśpiewała kilkaset **piosenek (piosenka)**.

1. Uszyła mnóstwo (strój).
2. Kupiła wiele (peruka).
3. Udzieliła kilku (wywiad).
4. Zorganizowała kilkanaście (festiwal).
5. Znała wielu (ciekawi ludzie).
6. Występowała w kilku (europejska stolica).
7. Jej występy zawierały trochę (pikanteria).
8. W swoich stylizacjach używała dużo (brokat).

/// Ćwiczenie 11

Pomyśl o jakiejś znanej postaci polskiej sceny rozrywkowej, czyli np. o piosenkarzu/piosenkarce lub aktorze/aktorce. Jak wyglądałby twój występ w tej roli? Zaprojektuj i opisz swój wyjątkowy kostium sceniczny.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Słowniczek

wyraz	synonim polski	angielski	ukraiński
kicz	tandeta	kitsch	халтура, несмак
lumpeks	ciucholand, szmateks, sklep z odzieżą używaną	second-hand shop	магазин з уживаним одягом
nieśmiałość	brak pewności siebie, zakłopotanie w relacji z innymi	shyness	несміливість, сором'язливість
pikanteria	dwuznaczność, nieprzyzwoitość	spice	двозначність, непристойність
pióropusz	opaska ozdobiona piórami, pęk piór, forga	plume	пов'язка прикрашена пір'ям, пучок пір'я
pomysłowość	polot, odkrywczość, inwencja	ingenuity	винахідливість, відкриття
różnorodność	inność	diversity	різноманітність, по-іншому
rzetelny	wiarygodny, prawdziwy, dokładny	reliable, valid	точний, вірогідний
suterena	piwnica mieszkalna	basement	сутерини, житловий підвал
szczypta	odrobina	pinch	щіпка, дрібка
świadomość	poczucie	awareness	свідомість, розуміння
wcielić się	wejść w rolę	incarnate	втілюватися, увійти в образ
widownia	publiczność, audytorium	audience	глядацтво, глядачі, аудиторія
wyzwanie	zadanie	challenge	виклик, досвід

Klucz do zadań

Spotkanie 1

Ćwiczenie 1: 1h, 2b, 3e, 4d, 5g, 6a, 7c; **Ćwiczenie 2:** 1b, 2a, 3b, 4b, 5a; **Ćwiczenie 3:** 1 – realizować, 2 – prowadzić, 3 – podważać, 4 – popędzać, 5 – dekretować, 6 – wyrażać, 7 – złościć się; **Ćwiczenie 4:** 1 – literaturoznawca, literaturoznawczyni, 2 – inżynierka, 3 – socjolog, 4 – profesjonalista, 5 – architekt, architektka, 6 – bibliotekarz, bibliotekarka, 7 – mistrzyni; **Ćwiczenie 5:** 1 – język, 2 – formy żeńskie, 3 – wymyślić, 4 – równościowym/włączającym, 5 – mniejszych; **Ćwiczenie 6:** 1 – żądały innego/systemowego podejścia, 2 – zapewniały respekt/poszanowanie, 3 – budziły wiele emocji, 4 – zdecydowała/podjęła decyzję, 5 – należy używać, 6 – nie da się tego zrobić/jest to niewykonalne, 7 – to nie chwilowy trend; **Ćwiczenie 7:** 1 – zapleczu, 2 – marginesie, 3 – pomocy, 4 – prowidzę, 5 – uwaga, 6 – pensja, 7 – ofiarą; **Ćwiczenie 8:** 1e, 2b, 3f, 4d, 5a; **Ćwiczenie 9:** 1 – rozpałam, 2 – wyczyściłam, 3 – wzięłam, 4 – poszłam, 5 – pomogłam, 6 – sprzątnęłam, 7 – wytarłam, 8 – wypolerowałam, 9 – złożyłam, 10 – nakryłam, 11 – zająłam się, 12 – wyprasowałam, 13 – zmyłam, 14 – uporządkowałam.

Spotkanie 2

Ćwiczenie 1: 1d, 2c, 3b, 4g, 5e, 6a, 7f, 8h; **Ćwiczenie 2:** 1P, 2F, 3P, 4P, 5P; **Ćwiczenie 3:** 1e, 2c, 3g, 4a, 5h, 6d, 7f; **Ćwiczenie 4:** 1 – bogata z domu, 2 – znajduje się, 3 – została wydana, 4 – namalowany przez, 5 – być dumnym, 6 – nosi imię; **Ćwiczenie 5:** 40 stron; **Ćwiczenie 6:** 1 – od 6000 do 10 000, 2 – żywym, 3 – 1887, Keltera, 4 – nijakiego, 5 – Boulogne-sur-Mer, 6 – 2 000 000, 7 – mającego nadzieję; **Ćwiczenie 7:** 1e, 2f, 3c, 4b, 5g, 6d; **Ćwiczenie 8:** 1 – o których, 2 – którzy, 3 – dzięki którym, 4 – którym, 5 – w których/w ramach których, 6 – do których, 7 – na której.

Spotkanie 3

Ćwiczenie 1: 1c, 2g, 3a, 4f, 5d, 6e; **Ćwiczenie 2:** 1P, 2P, 3P, 4F, 5P; **Ćwiczenie 3** (propozycje odpowiedzi): 1 – chemia, 2 – fizyka, 3 – geometria, 4 – statystyka, 5 – logika; **Ćwiczenie 4:** 1d, 2a, 3c, 4b; **Ćwiczenie 5:** 1 – miejscu zamieszkania noblisty, 2 – spotkanie naukowców, 3 – wybitne publikacje, 4 – współodpowiedzialność za pokój na świecie; 5 – wykorzystaniem promieniowania; **Ćwiczenie 6:** 1 – powołać, 2 – przywiązanie, czasownikiem, 3 – czasownikiem, -anie, 4 – prawy, 5 – pokojowość, 6 – moralność, -ość, 7 – przymiotnikiem, -ość; **Ćwiczenie 7:** 1 – zamieszkania, 2 – narodowość, 3 – wyznanie, 4 – wykształcenie, 6 – odznaczenia; **Ćwiczenie 8:** 1c, 2a, 3a, 4c; **Ćwiczenie 9:** 1e, 2d, 3b, 4a; **Ćwiczenie 10:** 1 – zostało zdewastowane, 2 – zostać wymazane, 3 – było przywracane, 4 – zostały umieszczone, 5 – zostały odbudowane, 6 – został opisany, 7 – została otwarta, 8 – został wykorzystany.

Spotkanie 4

Ćwiczenie 1: 1c, 2f, 3a, 4e, 5b, 6d; **Ćwiczenie 2:** 1 – aspektem, 2 – włączenie społeczne, 3 – wykluczeniem społecznym, 4 – e-sklepach, e-urzędach, 5 – ubóstwem, 6 – niebezpieczeństwa, 7 – zagubienie; **Ćwiczenie 3:** 1a, 2f, 3b, 4c, 5d; **Ćwiczenie 5:** 1 – muzeum, 2 – biblioteka, 3 – dom, 4 – fotografia, 5 – historia;

Ćwiczenie 6: 1P, 2P, 3F, 4P, 5F; **Ćwiczenie 7:** 1 – Gdybym znalazł(a) informacje o powstaniu listopadowym, napisał(a)bym esej. 2 – Gdybym odwiedził(a) Gabinet Gocla, obejrzał(a)bym bilet wizytowy Mickiewicza. 3 – Gdybym miał(a) aparat fotograficzny, zrobił(a)bym zdjęcia na ekspozycji. 4 – Gdybym kolekcjonował(a) książki, może został(a)bym bibliofilem., 5 – Gdybym wpisał(a) w wyszukiwarkę hasło „Gocel”, pojawiłby się link ze szczegółowymi informacjami.; **Ćwiczenie 9:** 1b, 2d, 3a, 4f, 5c; **Ćwiczenie 10:** 1 – fotograf, fotografka, fotografki, 2 – konserwator, konserwatorka, konserwatorki, 3 – kurator, kuratorka, kuratorzy, 4 – specjalista, specjaliści, specjalistki, 5 – koordynatorka, koordynatorzy, koordynatorki, 6 – pracownik, pracownicy, pracowniczk.

Spotkanie 5

Ćwiczenie 1: 1c, 2a, 3g, 4f, 5b, 6d; **Ćwiczenie 2:** 1 – Nauka poprzez pracę, 2 – Nowe spojrzenie na rolę edukacji, 3 – Coraz większe zainteresowanie edukacją zawodową, 4 – ELL jako zachęta do realizacji ciekawych projektów językowych, 5 – Czym jest edukacja dorosłych?, 6 – Mamy się też czym pochwalić; **Ćwiczenie 3:** 1 – samosia, 2 – zblizony, 3 – podstawa, 4 – naprzykrzać się, 5 – pokonanie; **Ćwiczenie 5:** 1a, 2b, 3c, 4a; **Ćwiczenie 7:** 1a, 2f, 3c, 4d, 5b; **Ćwiczenie 8:** 1F, 2P, 3F, 4P, 5P, 6F; **Ćwiczenie 9:** 1 – Ceniąc wychowawczą rolę teatru, Korczak i Wilczyńska regularnie angażowali dzieci w realizację spektakli, na które przychodzili mieszkańcy getta. 2 – Zrozumiawszy, że koniec jest blisko, Wilczyńska rozpoczęła przygotowania do ostatniej podróży. 3 – Zobaczywszy grupę dzieci idącą na Umschlagplatz, Irena Sendlerowa zapamiętała, że Korczak szedł na czele tego tragicznego pochodu.; **Ćwiczenie 10:** 1 – będąc, 2 – spojrzawszy, 3 – chcąc, 4 – pracując, 5 – mając, 6 – patrząc, 7 – zważywszy.

Spotkanie 6

Ćwiczenie 1: 1 – Korzystając z doświadczenia innych, nie popełnimy błędów. 2 – Współpracując, osiągniemy cel. 3 – Ciekawość pomaga w zdobywaniu wiedzy. 4 – Należy uczciwie pracować, aby osiągnąć zamierzony cel.; **Ćwiczenie 2:** 1c, 2a, 3a, 4c, 5a; **Ćwiczenie 4:** 1 – bywalców, 2 – kości, 3 – komplikacji, 4 – obrony, 5 – wdowy, 6 – życia, 7 – rodziny; **Ćwiczenie 5:** 1f, 2a, 3b, 4c, 5e; **Ćwiczenie 6:** 1 – Afryka, Afrykanin, 2 – Europejczycy, europejski, 3 – Nigeryjczyk, nigeryjski, 4 – Sudańczyk, Sudańczycy, 5 – Kongijczyk, kongijski, 6 – warszawianin/warszawiak, warszawski, 7 – Ukraina, Ukraińcy, 8 – Czech, czeski, 9 – Paryż, paryżanin; **Ćwiczenie 7:** 1g, 2h, 3f, 4d, 5e, 6a, 7c; **Ćwiczenie 8:** 3, 4, 7, 10; **Ćwiczenie 9:** 1 – fortepian, 2 – perkusja, 3 – bandzo, 4 – skrzypce; **Ćwiczenie 10:** 1 – zalażęś mi za skórę, 2 – odchodzisz od tematu, 3 – nowej optyki, 4 – obala mity, 5 – co popadnie, 6 – ramię w ramię, 7 – słuch po nim zaginał.

Spotkanie 7

Ćwiczenie 1: 1d, 2g, 3a, 4b, 5c, 6f; **Ćwiczenie 2:** 1 – pomysłowy, przymiotnik, pomysł, 2 – podejmujący, imięstów przymiotnikowy czynny, podejmować, 3 – planujący, imięstów przymiotnikowy czynny, planować, 4 – realizujący, imięstów przymiotnikowy czynny, realizować, 5 – obejmujące, imięstów przymiotnikowy czynny, obejmować, 6 – stworzony, imięstów przymiotnikowy bierny, stworzyć, 7 – przygotowany, imięstów przymiotnikowy bierny, przygotować, 8 – uwieńczony, imięstów przymiotnikowy bierny, uwieńczyć, 9 – idealnego, przymiotnik, ideał, 10 – kryzysowy, przymiotnik, kryzys, 11 – wymagających, imięstów przymiotnikowy czynny, wymagać; **Ćwiczenie 3:** 1c, 2d, 3a, 4d, 5c, 6a, 7d, 8b;

Ćwiczenie 4: 1F, 2P, 3F, 4F, 5F, 6P, 7P; **Ćwiczenie 6:** 1h, 2a, 3f, 4b, 5e, 6c, 7g; **Ćwiczenie 7:** 1a, 2g, 3b, 4h, 5c, 6f, 7d; **Ćwiczenie 8:** 1 – Marywil, 2 – Kercelakiem, 3 – Różyckiego, 4 – Stadionie Dziesięciolecia, 5 – wystawy czasowej w Muzeum Warszawy; **Ćwiczenie 9:** 1 – kruk, 2 – stragan, 3 – wojna, 4 – złodziej, 5 – transformacja, 6 – lunapark, 7 – kontrast; **Ćwiczenie 10:** 1e, 2b, 3a, 4f, 5c.

Spotkanie 8

Ćwiczenie 1: 1d, 2a, 3c, 4e, 5b; **Ćwiczenie 2:** 1b, 2e, 3a, 4d, 5c, 6g, 7f; **Ćwiczenie 3:** 1f, 2e, 3a, 4c, 5d; **Ćwiczenie 4:** 1P, 2F, 3P, 4F, 5P, 6F; **Ćwiczenie 5:** 1e, 2f, 3a, 4d, 5b; **Ćwiczenie 6:** 1c, 2a, 3b, 4c; **Ćwiczenie 7:** 1 – pióropusz, 2 – przebieralnia, 3 – wieszak, 4 – przebranie, 5 – widownia; **Ćwiczenie 8:** 1 – suwak wyboru ściegu, 2 – koło ręczne, 3 – obudowa, 4 – szpulka, 5 – pokrętło naprężenia nici; **Ćwiczenie 9:** 1 – igłę, 2 – materiału, 3 – fastrygę, 4 – pokrętła, 5 – stopkę; **Ćwiczenie 10:** 1 – strojów, 2 – peruk, 3 – wywiadów, 4 – festiwali, 5 – ciekawych ludzi, 6 – europejskich stolicach, 7 – pikanterii, 8 – brokatu.

Zakończenie

Słów kilka do edukatorów językowych i kulturowych

Kompetencjownik to publikacja, która łączy elementy edukacji językowej, kulturalnej i obywatelskiej w celu poznawania ośmiu kluczowych kompetencji (każda z nich stanowi tytuł rozdziału). Grafika i układ publikacji nawiązują do wydanej w 2021 roku książki *Warszawa dla początkujących*, której celem była pomoc w zintegrowanej nauce języka i kultury. Tym razem idziemy o krok dalej, proponując dołączenie kolejnego zagadnienia, czyli poznawania i nabywania kompetencji kluczowych. Skąd ten pomysł? Rok 2023 został ogłoszony Europejskim Rokiem Umiejętności. W jego ramach działamy na rzecz wzmocnienia motywacji do kształcenia się przez całe życie i systematycznego podnoszenia przez obywateli kwalifikacji w różnych obszarach, zarówno zawodowych, jak i osobistych.

Nauczanie przez działanie

Kluczowe są tu nie tylko kompetencje, ale również czasownik „działać”, leżący u podstaw współczesnej edukacji skierowanej do wszystkich grup uczących się. Każdy rozdział otwiera krótka dyskusja zainicjowana przez materiał ilustracyjny, cytaty i pytania otwarte, skłaniające do refleksji oraz wzajemnego poznawania siebie i swoich kultur. Kończy go kreatywna praca: pisemna, artystyczna lub dotycząca wyszukiwania i przetwarzania informacji. Rozdział tradycyjnie zamyka słowniczek w języku polskim, angielskim i ukraińskim.

Warto zauważyć, że podejście zorientowane na działanie powinno obejmować nie tylko projektowanie i wykonywanie zadań lub realizowanie projektów edukacyjnych, lecz także szersze spojrzenie na to, które kompetencje chcemy rozwijać i dlaczego, kogo możemy postawić sobie za wzór w planowanych przez nas aktywnościach i które wartości kierują nami w czasie wykonywanych ćwiczeń.

Udział w życiu kulturalnym

Aby przybliżyć historię i kulturę stolicy, skupiamy się na nietuzinkowych postaciach warszawskiej historii, przedsiębiorczości i kultury, wyznaczających nowe trendy i rozwiązania w swoich dziedzinach. Nie zawsze wpisywały się one w ogólnie przyjęte normy, nie zawsze robiły to, czego od nich oczekiwano. Tak samo jest z kompetencjami. Nie są obowiązkowe, ale ich posiadanie daje szansę zapewnienia sobie zrównoważonego, wartościowego i twórczego życia. Tylko od nas zależy, czy i jak będziemy je zdobywać i z nich korzystać.

Tłem dla przywołanych w publikacji bohaterów są wybrane ekspozycje Muzeum Warszawy i jego oddziałów. Tradycyjnie już wydawnictwo ilustrowane jest zbiorami, których zdjęcia można znaleźć w e-kolekcji Muzeum Warszawy (co ułatwi edukatorom opracowywanie autorskich zadań i ćwiczeń).

Tabela 1. Elementy kulturowe w publikacji

	Kompetencja	Postać	Wystawa/projekt
Spotkanie 1	kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji	Pola Gojawiczyńska	wystawa „Niewidoczne. Historie warszawskich służących” (Muzeum Warszawy)
Spotkanie 2	kompetencje w zakresie wielojęzyczności	Ludwik Zamenhof	projekt „Warszawa dla początkujących” (Muzeum Warszawy)
Spotkanie 3	kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii	Józef Rotblat	wystawa „Zgruzowstanie Warszawy 1945–1949” (Muzeum Warszawy)
Spotkanie 4	kompetencje cyfrowe	Ludwik Gocel	wystawa główna „Rzeczy warszawskie” (Muzeum Warszawy)
Spotkanie 5	kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się	Stefania Wilczyńska	pracownia Korczakianum
Spotkanie 6	kompetencje obywatelskie	August Agbola O’Brown („Ali”)	wystawa główna „Rzeczy warszawskie” (Muzeum Warszawy)
Spotkanie 7	kompetencje w zakresie przedsiębiorczości	Julian Różycki	wystawa „Kolej na Pragę” (Muzeum Farmacji, Muzeum Warszawskiej Pragi); wystawa „Błysk, mał, kolor. Fotografia i Warszawa lat 90.” (Muzeum Warszawy)
Spotkanie 8	kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej	Kim Lee	wystawa „Kim Lee. Królowa Warszawy” (Muzeum Woli)

Poziom językowy

Ponieważ książka ma być wsparciem dla edukatorów językowych oraz osób uczących się języka polskiego jako obcego na poziomie biegłości ESOKJ B2, w każdym rozdziale *Kompetencjownika* znaleźć można elementy z katalogu tematycznego, zagadnień gramatycznych i wypowiedzi pisemnych omawianych na poziomie wyższym średnio zaawansowanym¹. Dzięki temu publikacja może stanowić uzupełnienie zorganizowanych zajęć

¹ *Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2*, I. Janowska i in. (red.), Księgarnia Akademicka, Kraków 2016, s. 105–139.

lub wspomagać samorozwój. Jednocześnie naszym celem było stworzenie narzędzia, którego będą używać przede wszystkim osoby dorosłe. Zależało nam na maksymalnym uwzględnieniu indywidualności uczących się, dlatego wśród zadań znajduje się wiele wyzwań twórczych – nie tylko literackich, lecz także plastycznych i cyfrowych.

Tabela 2. Elementy językowe w publikacji

	Zakres tematyczny	Zagadnienia gramatyczne	Wypowiedź pisemna
Spotkanie 1	warunki życia i zatrudnienia; państwo i społeczeństwo; konflikty międzynarodowe	aspekt czasowników; tworzenie nazw żeńskich	esej
Spotkanie 2	edukacja; badania naukowe, odkrycia i wynalazki; sławni Polacy i ich dzieła	wprowadzenie do zdań podrzędnie złożonych przydawkowych; tworzenie rodzin słowotwórczych	odpowiedź na ogłoszenie
Spotkanie 3	nauka i technika; wydarzenia polityczno-społeczne; badania naukowe, odkrycia i wynalazki; sławni Polacy i ich dzieła	tworzenie nazw cech abstrakcyjnych	gratulacje; dyplom
Spotkanie 4	media/informacja; kultura/udział w kulturze; globalizacja; aktualne informacje	zdania warunkowe	oficjalne zaproszenie; plakat wydarzenia; tekst argumentacyjny; ekslibris
Spotkanie 5	edukacja; praca; stan zdrowia; sławni Polacy i ich dzieła; Polska w Unii Europejskiej	tworzenie oraz użycie imiesłów przysłówkowych współczesnych i uprzednich	życiorys; recenzja; streszczenie (metodą Cornella)
Spotkanie 6	państwo i społeczeństwo; konflikty międzynarodowe; wydarzenia polityczno-społeczne; gwara warszawska	liczba mnoga rzeczowników męskoosobowych; nazwy mieszkańców kontynentów, krajów i miast oraz przymiotniki od nich tworzone	charakterystyka; notatka (mapa myśli)
Spotkanie 7	człowiek/cechy charakteru; zakupy i usługi; warunki życia, poziom życia; transformacja ustrojowa po 1989 roku; Polska w Unii Europejskiej	tworzenie i użycie imiesłów przymiotnikowych czynnych i biernych; tworzenie zdań złożonych	opis przedmiotu; opis grupy
Spotkanie 8	kultura; media; emigracja i tożsamość; sposoby spędzania wolnego czasu	odmiana liczebników; wyrażanie dopełnienia	opis osoby

Grupa docelowa

Poprzednia publikacja językowa wydana przez FRSE i Muzeum Warszawy – *Warszawa dla początkujących* – cieszyła się popularnością wśród nauczycielek i nauczycieli edukacji szkolnej. Była to niezwykle ważna informacja zwrotna, mająca wpływ na niniejszą książkę. W ramach realizowanego programu nauczania uczniowie zobowiązani są do opanowania kompetencji kluczowych, a nauczyciele do ich kształtowania. Wierzymy, że i tym razem zainspirujemy edukatorów, proponując nasze spojrzenie na omawiany temat.

Propozycje wykorzystania publikacji

Kompetencjownik może służyć jako uzupełnienie kursu języka polskiego jako obcego zarówno w czasie zajęć, jak i zadań domowych. Warto jednak zastanowić się nad zrealizowaniem zamkniętego projektu opartego na książce. Zaproponowana formuła została sprawdzona przez Muzeum Warszawy w przypadku publikacji *Warszawa dla początkujących*. W kwietniu 2022 roku zorganizowaliśmy projekt „Poznajmy się w Warszawie”, który w pierwszej edycji zgromadził w Muzeum pięćdziesiąt osób z doświadczeniem uchodźczym. Warsztaty prowadzone metodą przedmiotowo-językową (CLIL) objęły wszystkie oddziały instytucji, zaangażowały edukatorów i edukatorki oraz wolontariuszy i wolontariuszki. Każde działanie oparte było na jednym rozdziale książki. Po zajęciach odbywały się spotkania z ekspertami z zakresu m.in. prawa migracyjnego, systemu zdrowia i edukacji. Dotychczas zrealizowaliśmy trzy edycje projektu i nie powiedzieliśmy w tej kwestii jeszcze ostatniego słowa.

Projekt przyczynił się do powstania grupy aktywnych osób, które regularnie korzystają z oferty Muzeum Warszawy i angażują się w programy wolontariackie. Są one inicjatorami kolejnych przedsięwzięć skierowanych do osób z doświadczeniem uchodźczym i migranckim, m.in. „Moje muzeum, moja opowieść” (działania językowe, których rezultatem była interwencja artystyczna), „Odkryj zieloną Warszawę” (spacery po parkach i ogrodach oraz nauka języka na poziomie B1) czy „Letni Speed Friending” (wakacyjne spotkania dla nastolatków i młodych dorosłych).

Uczestniczki projektu „Kulturalnie niezależne”
Fot. K. Żák-Caplot

Na podstawie materiałów do niniejszej publikacji stworzyliśmy projekt „Kulturalnie niezależne”, którego trwałym rezultatem jest wspólnie opracowany i zilustrowany zin, czyli amatorskie wydawnictwo skierowane do szerokiej publiczności Muzeum Warszawy (umieszczony w obwolucie publikacji).

Grupowe wymyślanie, planowanie i realizowanie projektów nie tylko przyczynia się do zawiązywania trwałych relacji z lokalnym środowiskiem, lecz także daje możliwość szerokiego wykorzystania podejścia działaniowego w nauczaniu języka i kultury. Poprzez aktywności wcielamy w czyn wartości europejskie i obywatelskie, przyczyniając się do rozwoju osobistego i naszej społeczności.

Działajmy!

Kompetencjownik do doskonała publikacja glotto-polonistyczna, w pionierski sposób włączająca do procesu nauczania języka polskiego jako nierodzimego elementy edukacji językowej, kulturalnej i obywatelskiej. Niezwykle inspirujące jest osadzenie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie w kontekście warsawianistycznym. Bardzo dobrym pomysłem autorskim jest podział materiału na rozdziały-spotkania, w których łączy się kompetencję kluczową z zawartością historyczno-kulturową. Ta synergia pozwala osobom pracującym z *Kompetencjownikiem* nie tylko wzbogacić swoją polszczyznę, ale także uzyskać pogłębioną wiedzę na temat Warszawy: metropolii wielojęzycznej, wielokulturowej, inkluzywnej, o wyjątkowej sile oddziaływania na osoby przybywające nad Wisłę.

dr Piotr Kajak,
zastępca dyrektora Centrum Języka Polskiego
i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców „Polonicum”
(Wydział Polonistyki, Uniwersytet Warszawski)

